

SIRPJA VASEAR '75

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

10

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA 7. MÄRTS XXXV AASTAKÄIK

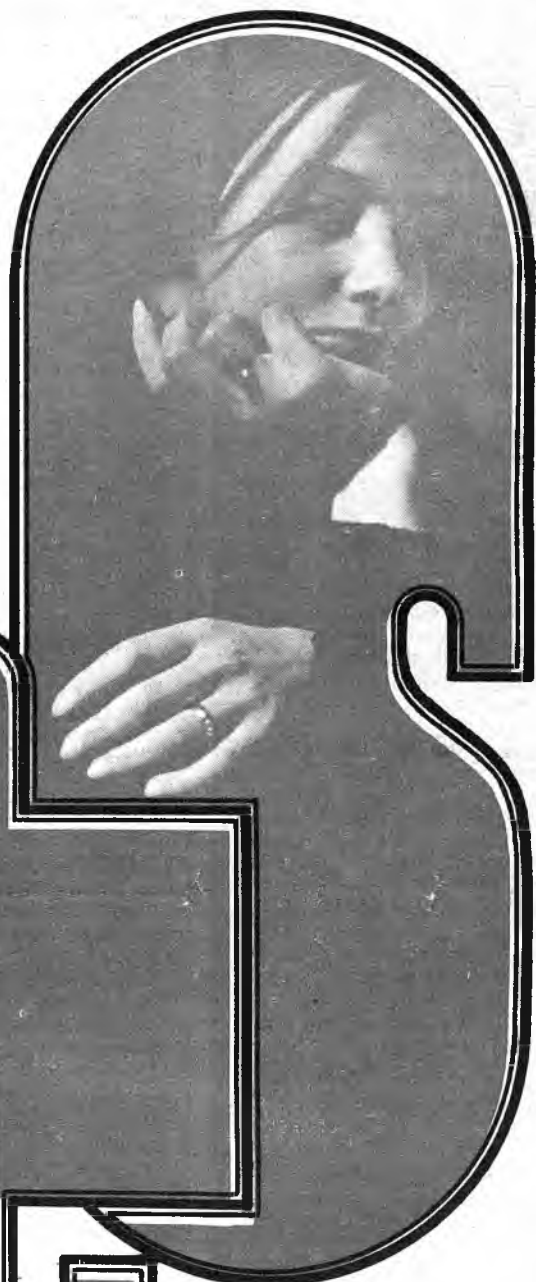
Kasutades aastanumbrit 1975, lisame selle kuu-
tosina iseloomustamiseks:
rahvusvaheline naisteaasta. Kõ-
lab ilusasti. ORO kõrged ameti-
mehed ei ole unustanud naissu-
gu, õrna ja tugevat, võluvaid ning
võimekat ja samal ajal sotsiaal-
set probleemi muude murede
kõrval siin ilmas.

Avalik tähelepanu on küllap
meeldiv. Võib-olla õnnestub
naiste suhtes ebasõbralikes ühis-
kondades neil ka mõnd õigust
kätte võtta. Ent võidud ei tule
kunagi võitluseta.

Sajandivahetusel kirjutas Na-
dežda Krupskaja Suženskojes
oma esimese publitsistliku bro-
šüüri «Naistöoline». See trükiti
illegalses «Iskra» trükikojas ja
seda levitati Venemaal salaja.
1905. aasta revolutsiooni tuhinas
trükiti brošüür avalikultki, ent
järgmise aasta sügisel alustati
kurja juurdlust ning raamatuke
konfiskeeriti. Tsaariametnike
meeletut viha reetis veel kümme
aastat hiljem Peterburi kohtupa-
latis langetatud otsus hävitada
see teos «väikesteks tükkideks
rebimise teel».

Nõukogude Liidus on naiste ja
meeste täielik üheõiguslikkus ta-

RAHVUSVAHELINE NAISTEPÄEV

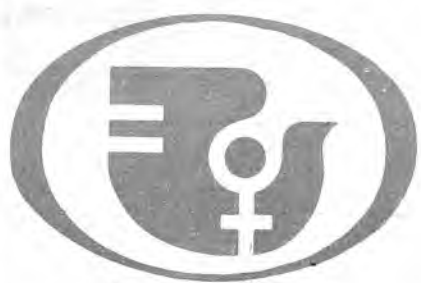
gatud meie riigi põhiseadusega
ja ka ühiskonna sotsiaal-majan-
duslik süsteem tagab selle õigu-
se elujõu. Ei ole niisugust ameti-
tit, mida naine ei võiks endale
valida, ja töö tasustamisel ning
igasuguste ühiskondlike tunnus-
tuste ja hüvituste jagamisel ei
tehta erandeid.

Meie ühiskonnas seadusjõu
saanud üheõiguslikkuse arenda-
miseks ja süvendamiseks on nii
valitsus kui ka kogu avalikkus
aktiivselt lülitunud käesoleva
aasta rahvusvahelisse liikumisse.
3. märtsil oli Tallinnas rahvusva-
heline naisteaasta organiseerimi-
se vabariikliku komisjoni esime-
ne istung. Kavandatakse abinõu-
sid naistöötajate töö-, olme- ja
puhketingimuste ning koolide ja
koolieelsete lasteasutuste tege-
vuse edasiseks täiustamiseks.

Naiste agar ja hinnatav osa-
võtt ühiskondlikust tootmisest
ning riigivalitsemisest peeldab
nende koduse töö-tolmu- ja
kergendamist.

KALJU SUURE FOTOD
TÕNU SOO KUJUNDUS

TALLINNA ÜLISKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

Viiimase paari nädala sõidud on mind viinud mitmesse Eestimaa paika. Tartu ja Turbasse. Viljandi ja Sadalasse. Mitte suurde Sadalasse, mis kaardilegi märgitud, vaid väikesesse Sadalasse, mõneperelisse metsaäärsele külla kusagil Kohila ja Kose-Risti vahel, nõnda pisikesse ja tähtsusetusse suure maailma mastaapide jaoks, et temast kõneleminegi kõrvalseisjale natuke kohatuna võib tunduda. Aga niimelt tahan alustada just tollest tähtsusetust metsaäärsest külast, kodukülast. Ning lugu ise on järgmine. Lähisin meil külas olnud tädi koju saatma. Ta elab meist mõne kilomeetri kaugusel ja rada sinna kulgeb piki põlluäärt, siis otse üle maantee, mäenõlvakult, mida me lapsena maasikaväljaks kutsusime, alla.

«Sinu koduteed on ikka nõnda lahke ja lahe käia,» sõnasin, «tuletab kuidagi erksalt meelde pikatirtsuaegu. Eriti see maanteeäärne karjamaa...»

«Pole enam ei karjamaad ega maasikaid,» ütles tädi pisut pahuralt.

«Kuidas ei ole? Ega's maa saa ometi maa alla vajuda?»

«Maa alla ta ei vajunudki. Viidi hoopistükkis minema. Rass — ja läinud oligi.»

«Mis seal's asemel on, Ameerika või?» Lausa naerma ajas see tädi jutt. «Kruusaauk,» lausus tädi, «maailmatuna pirakas teine nagu lamavoi.»

«Mismoodi... kruusaauk?»

«Täitsa tavaline. Iga päev autod tulevad ja lähevad, koormad peal.»

«Kuhu nad lähevad?» pärisin mõtetult.

«Või mina tean! Siit kaugele...» Ent jõudsimegi kõneldud paika. Pilt, mis mu ees avanes, oli masendav. Paistis, nagu oleks üks tige elukas sel mäenõlvakul tublisti ringi tuuseldanud. Millest mul õigupoolest kahju oli, ei osanudki otsemalt seletada. Et tee-ehitajad olid mu lapsepõlve maasikavälja minema viinud? Aga lõppkokkuvõttes oli ju see ikkagi inimestele hea tegemine.

«See'p see on,» ütles mu vana tädi filosoofiliselt. «Ühele on tähtsad maasikad, teisele kruus. Mõlemal õigus!... Tasub sul just seda kohta taga nutta, eks maasikaid olnud ja ole mujalgi.»

«Mis neist maasikatest, küsimus on motiivis.»

«Motiivis?» küsis tädi.

Mis tähendas õieti motiiv? Proovisin seda tädi igapäi seletada, aga kogu jutt tundus mulle endalegi nõnda segane ja väheütle, rääkimata siis kuulajast. Hiljem kodu poole tagasi kõmpides tuli mulle meelde, kuidas

me viiendas klassis kirjandit kirjutasime. Tuntud teemal «Kelleks ma tahan saada?». Kui õpetaja järgmisel päeval tööd tagasi tõi, taipasime tema näoilme silmapilk, et midagi on kusagil pahasti. Õpetaja arvates. Ta andis kõigile kirjandid kätte, ühe tüdruku kutsus aga klassi ette. Ja alustas võidukalt:

«Anne tahab saada baleriiniks, Reet lauljaks, Taimi samasuguseks kangelaseks, nagu oli Zoja Kosmodemjanskaja. Ja nõnda edasi.» Ta vaigis ja jätkas hetke pärast tõusva hääletooniga: «Ainsana sina kirjutad, kujutage ette, et soovid olla konduktor... seal-samases... trammis või kuskohal?»

VÄIKESE TÜDRUKU MOTIIV

Tüdruk punastas ja ütles kokkumiseest peenikese häälega:

«Trammis jah.»

«Ega sa ometi tõsiselt niimoodi mõtle?» päris õpetaja.

«Mõtle küll.» Klass turtsatas, õpetajagi muigas.

«Kallis laps,» ütles ta nüüd kannatlikult, «tütarlaste unistused peavad olema puhtamad ja kõrgemad kui tavaline elu, noh, ütleme, trammikonduktor või... koristaja.»

«Aga meil,» ütles tüdruk äkki julgelt, «on üks sugulane linnas trammikonduktor. Ta on tore, ilus ja tark. Kõige targem.»

«Kust sa seda tead, et kõige targem?»

«Ta teab peast palju luuletusi.»

«No mis luuletusi ta teab?»

«Üks on selline: Juhan Liiv, «Kodule». «Mis mind kodu kurvasaks tegi, mis mind kodu kurvastas, kurvaks tegi, rõõmsaks tegi: emake mind armastas.»»

«Nojaa,» sõnas õpetaja nähtavasti nõutult, «aga... mispärast sa ei taha näiteks baleriiniks saada?»

«Ma ei tea,» vastas tüdruk.

...Seistes nüüd kruusaauku kaldal, mõistsin äkki selgelt, miks ma seda karjamaad nõnda armastasin. Erinevalt tollest tüdrukust ei julgenud mina kirjutada, et tahaksin kogu eluaeg olla maasikakorjaja. Esiteks teadsin ju väga hästi, et niisugust ametit polnud ülepea olemaski. Teiseks poleks ma osanud siis selgitada, mida maasikakorjaja minu jaoks tõeliselt tähendab. Aga asi oli järgmine. Sel karjamaal kasvasid erilised maasikad, suured, punased, lõhnavad. Ja nad

olid ennast hoolega ära peitnud metsaäärse sambala, rohu ja lillelehtede alla. Nende maasikate korjamisega tuli vaeva näha. Korjasin neid kõrte otsa. Seejärel ladusin kõrred ritta, päikest võtma. Pärast «päevitamist» olid maasikad iseäranis maitsvad. Kuid ise olin maasikate, mesilaste sumina ja kõigi nende nõmmekarjamaa rohude isemoodi lõhnade keskel pikali. Arvatavasti mõtlesin seal põhjalikult läbi kõik oma plikapõlve tähtsad probleemid, ja küllap oskasid vältu ja pilved mulle häid ning selgeid vastuseid anda.

Mul oli maasikate karjamaa, meie naabritüdrukul aga vanaisa sepikoda,

kuhu tüdrukut tõmbas nagu magnetiga — istuma ja aina vaatama salapärase tule- ning rauamängu.

Kõik täiskasvanud naised meenutavad mõnikord oma tüdrukuea motiive, millest nad sagedasti alles suurena aru on saanud.

See mees rongis naaberpingil äratas kohe mu tähelepanu. Põlvedel lebavad rahulikud käed rääkisid töökast maalest, näo kortsud ja kurrud lubasid aastaid seitsmekümne viie piiridesse, elavad ja väga selged silmad peegeldasid ümbrusesse toredat, rõõmukirgast meeleolu. See mees on meresõitjate killast, ütlesin endale.

Ühes jaamas peatus rong natuke kauem. Jaama valjuhääldist kandus meieni kaugeid laulu: «Vaata puud nii suur on ta kuid mäletad veel sõber sa kuis läks see päev...» Vana mees jäi kuulutama, tõmbas end nüüd kuidagi pidulikult sirgu ja ütles mulle otsa vaadates (aga vagunis rohkem inimesi polnudki):

«Jälle meie oma loulab...»

«Kuidas nii?» olin hämmelduses.

«No Heli Lääts jo Saaremaa tüdruk,» ütles vanamees. «Ja minagi säält kandist, nüüd Muhumaa mehi.»

«Paljuke Lääts Saaremaal olla jõudis, ta läks ju Tallinna õppima,» lausisin, salamisi lootes niimoodi meest jutule õhutada. Paistis, et seeme langes vastuvõitlikku pinnasesse. Kõigepealt ütles vanamees kindla tooniga, et saarlased võivad ükskõik kus elada, aga oma kodusaar on neil ikka südames. «Oma kodu ja ema on niuskesed asjad, mida inime läbi elu käekõrval võtab hoida.»

Edasi pajatas ta, kuidas ta 10—12-aastase poisijõmpsikana käinud külapidudel löötspilli mängimas («Jo suured mehed merel olid»). Tema noorpõlve ilusaim mälestus olnud see, kuidas sihvakad, pikkade linakarva juustega saaretüdrukud valssi tantsisid. («Ei ilusamat pole ma ilmas mitte näind»). Need tüdrukud õppisid maast-madalast emade kõrval muresid ja raskusi taluma. Põld nõudis harijat inimest varasest hommikutunnist kuni ehavalgeni. Aga sirged ja sihvakad tüdrukud ei kurnud, olid visad kui kadakad ja ilusad ning salapärsed kui meri. Küll oodanud tema, millal ükskord suureks kasvab, et siis minna ja tantsule paluda juba ammu välja-valitud, küla kõige kaunim tüdruk. Nii olid lood nende Saaremaa tüdrukutega.

Aga kunagine koolikaaslane, Saaremaa ajakirjanik Enda Naaber kirjutab:

«Mu väike tüdruk päris üksipäev, mis asi Saaremaa on. Ütlesin, et suur saar ja meri on ümber. Tema aga päris edasi: mitu korda meil meri ümber on? Jäin vastuse võlgu. Ei oska ma ka öelda, miks meri ei ole kollane. Kõiges kokku on midagi imelist... Ja pole midagi vahel ilusamat, kui jääda tugeva vihmajärgi kätte või punnida vastutuult kodu poole, kindlasti kodu poole. Või kui tuul ulub ja teeb meist tuulepea. Vahel.

Imeline tunne — lapseviisi inimesi ja nende loomingut imeleda. Meistritelt tõsiduse ja ehtsuse ja sügavuse mõistmist õppida. Ise oma elamistunde jaoks, mis mõnikord võib sündida luuletuseks või kordumatuks päevaks, hoopis ehk sõnatuks südamlikkuseks, üksteise, lähedaste poole püüdlemiseks.»

Mitte ainult elu ei anna emad, kunagised väikesed tüdrukud, edasi oma lastele, vaid ka miljonidiku terveist oma rahva vaimsest pärandist, hingeilu, tulevikutunde, peegeldused kõigist väikeste tüdrukute motiividest, mis neid üheks või teiseks sammuks või lapse mõtlemisteks ajendas.

Viljandi sõidu lõpetuseks läksin kuulama Heli Lääts ja Nils Petersoni ansambli kontserti. Saalis istus noori ja vanu, palju lapsi, ühtekokku ümbritses mind soe, imelikult kodune meeleolu, nõnda omane maakontsertidele. Heli Lääts laulu kuulates leidsin end pealetükkivalt mõttelt, just nagu oleks toonane rongikaaslane «oma kodusaare tüdrukule» tervisi saatnud.

Ühe ettekande puhul juhtus mu ees laval äkitselt midagi veidrat, mis tõsi küll, pärast esimest ehmatus loomulik, koguni ainuvõimaliku olukorrana tundus. Heli Lääts tuli estraadilt ära, kummardus lava serva alla saali ja laulis esimeses reas istuval tüdrukule legendilaulu väikesest poisist, kes käis rannas võludraakoniga mängimas. Poiss kasvas peagi täismehiks ja unustas oma draakoni. Sellest peale on hiiglalohe üksinda, silmad kurbusest nuttu täis. Niisugune lihtne laul, pigem küll muinasjutt kui laul. Ja kui

NLKP Keskkomitee võttis vastu otsuse rahvakunstitöõnduse kohta.

Nagu otsuses öeldakse, peab NLKP Keskkomitee tarvilikuks juhtida partei, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide, loominguliste liitude, ministeeriumide ja ametkondade tähelepanu traditsioonilise kunstitöõnduse edasiarendamise küsimustele. Rahva dekoratiiv- ja tarbekunst, mis on nõukogude sotsialistliku kultuuri lahutamatu koostisosa, mõjutab aktiivselt kunstimaailme kujunemist ning rikastab kutse- ja kunstilist ja tööstusettevõtete väljendusvahendeid. Rahvakunstnike loomine on võitnud üldise tunnustuse nii meie maal kui ka väljaspool. Suure esteetilise väärtusega on lakkminiatuur, maalitud puitesemed, emailglasuur, pitsid, luu- ja kiviinikerid, keraamika, metallitööd, merevalgust ehted, valbad ja teised kuulsate kunstikeskuste tooted, mis säilitavad ajalooliselt kujunenud loominguprintsiipe ja tööharjumusi. Praegu eksisteerib üle 200 traditsioonilise rahvakunstikoondise, kuhu kuulub kümneid tuhandeid meistreid.

Otsuses märgitakse, et liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteed ja ministrite nõukogud, partei kral- ja oblastikomiteed, töörahva saadikute nõukogud, ministeeriumid ja ametkonnad on intensiivistanud oma tähelepanu kunstitöõnduse arendamise vastu. Pidevalt kasvab rahvakunstikoondiste toodang ja paraneb selle kva-

NLKP KESKKOMITEES RAHVAKUNSTITÖÖNDUSEST

liteet. Seda soodustab nõukogude inimeste aineelne heaolu ja kultuuritaseme tõus ning kasvav huvi rahvakunsti vastu ja massiline turism.

Samal ajal nõuab rahvakunstitöõnduse edasiarendamine meie maal partei, nõukogude ja majandusorganisatsioonide ning üldsuse suuremat tähelepanu ja abi, samuti olemasolevate puuduste kõrvaldamist, öeldakse otsuses. NLKP XXIV kongressi direktiive, mis näevad ette kvaliteetsete rahvakunstiesemete tootmise olulist laiendamist, ning NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1968. aasta 14. augusti määrust rahvakunstitöõnduse edasiarendamise abinõude kohta täidetakse aeglaselt. Hoollitsetes kvantitatiivse kasvu eest, ei taotle rahvakunstikoondiste töötajad alati üldnõuavate toodete kõrget kunstitaset. Vähenenud on unikaalsete teoste loomine.

Rahvakunstiettevõtetes ei ole loomingu- protsessi organiseerimisel ettevõ-

lat süsteemi. Pahatlihti alahinnatakse kunstniku, rahvakunstimeistri kui rahvakunstikoondiste keskse kuju osa. Kunstnikke, kelle meisterlikkus määrab toodete kvaliteetset väärtust, on vähe; vajalikku tähelepanu ei pöörata rahvakunstimeistrite loominguliste vajadustele. Paljudes ettevõtetes piirduvad kunstnikud oma tegevuses näidiste ülevaatamisega ega pööra tähelepanu kollektiivide loomingulisele arengule, nende esteetiliselt omapärase säilitamisele.

Planeerimise, moraalse ja materiaalse stimuleerimise ning hindade kujundamise praktikas arvestatakse vähe kunstitöõnduse iseärasusi: loomingulist käsitööd, toodete piiratud tiraaže ja paljude teoste unikaalsust.

Rahvakunstitöõndusele kaadri ettevalmistamise süsteem ei vasta tänapäeva nõuetele. Tõsiselt puudusi on õpetustuste tegevuses, kunstnike ja meistrite väljaõppe organiseerimisel ettevõ-

tetes, individuaalõpingute korralduses ja vanema põlvkonna meistrite kogemuste edasiandmisel. Vajalikke abinõusid ei rakendata noorte loominguliste töötajate kinnistamiseks, heade korderiolude ja olmetingimuste loomiseks. Rahvakunstikoondistele osutavad veel vähe tähelepanu ja abi ministeeriumid ja ametkonnad, kohaliku tööstuse valitsused, kultuuriorganid, teaduslikud asutused ja loomingulised liidud.

NLKP Keskkomitee soovitas rahvakunstikoondisi omavatel ministeeriumidel ja ametkondadel, liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteedel ja ministrite nõukogudel, partei kral- ja oblastikomiteedel ning kohalikel töörahva saadikute nõukogudel arutada rahvakunstitöõnduse olukorda, töötada välja abinõud selle edasiarendamiseks ja mitmekesiste toodete väljalaske suurendamiseks, kusjuures tuleb tingimata tõsta nende ideelist ja kunstilist, laiendada sortimenti uute näidiste väljatöötamise ja traditsiooniliste toodete väljalaske taastamise teel. Rahvakunstikoondised tuleb vabastada mitteprofiilse toodangu valmistamisest. On vaja tugevdada nende materiaal-tehnilist baasi ja põhjalikult parandada ehitustugevust.

Soovitatakse intensiivistada kasvatus- tööd ettevõtetes kollektiivides, parandada loominguliste töötajate töö- ja olmetingimusi ning tõsta nende ettevalmistuse taset.

R. MÄGARI PLAKAT

tähelepanelikult ei kuula, ei jäägi laulust midagi meelde. Tüdruk reageeris lauljatarile n.-ö. samas stiilis. Ta jooksis lavale, andis Heli Läätsle lille ja võttis esinejal käest kinni. «Vaatus lugu, ütlesin endale, hiljem, pärast kontserti aga Läätsle (kõhklevalt):

«Mida sa mõtlesid, kui niimoodi publiku sinnapaika jätsid ja tüdrukule laulma läksid?»

«Mitte midagi ei mõelnud.»

«Nojaa, aga...?»

«Ma ise nägin järsku ka seda draakonit.»

«Draakonit küll, ent kunstnikul võib-olla ei kõlba nõnda laval käituda?»

«Miks?» küsis Heli Lääts.

Igal väikesel tüdrukul on oma motiiv. Mõitlesin sellele seoses homse päeva ja terve tänavuse aastaga, millele maailma rahvad on andnud kõlava ja üleva nime — rahvusvaheline naisteaasta. On palju silmapaistvaid naisi, kelle nime, oieti küll töö ja loomingu ümber helgib täheoreool. Lendur, Nõukogude Liidu kangelane, sõjas eskadrillikomandör, praegu ajalookandidaat Maria Tšetšeneva, esimene naiskosmonaut, Nõukogude Naiste Komitee esinaine Valentina Nikolajeva-Tereškova, soome rahuvõitleja Oili Suomi, prantsuse lauljatar Mireille Mathieu, Nõukogudemaa kauaaegne priimabaleriin Maia Plissetskaja, Taganka teatri näitleja Alla Demidova, meie kuldne kombainer Elmine Otsman, revolutsiooniveteran ja naisliikumise aktivist Olga Lauristin...

Küsimus pole ei kuulsuses, ei ka tähesäras, pigem küll selles, mis lähedal kõige tähtsamale elus: nad on jäänud truuks oma noorusnustustele, neis on nooruslikkust, selgust, tõe.

SIRJE ENDRE

MEES JA NAINE

Mees ja naine on igihaljas teema.

Tänapäeval annab see lõputut ainet humoristidele. Heatahtlikud meeshumoristid tunnevad kaasa naise tuhandele hädale. Tigidad meeshumoristid unistavad naisteta ja ämmadeta riigist. Nais-humoristid jutustavad tänamatutest meestest. Humoristidest ulmekirjanikud kujutavad naiste unenägusid unistuste meestest: heldetest ja helladest abikaasadest, lahketest liharaiujatest, ülemus-test, kes ei küsi naistööliselt, kas see järsku ei kavatse dekreeti minna, poegadest, kes pärast söömist pesevad oma taldrikuid...

Naiselikkuse tipptund olevat kaheksanda klassi tüdrukutel. Oletatakse, et selles eas on tüdrukute huvid ja püüdlused kõige naiselikumad. Poistel on mehelikkuse kõrgajaks üheteistkümnese klass. Skaala, millest need järeldused tuletatud, on küll vananenud, aga selle tõttu ka täiesti ohutu. Keegi ei või autorit süüdistada tendentslikkuses. Nendetsamadest andmetest võib välja lugeda ka seda, et kõige ebanaiselikumad naised on sportlased, kõige ebamehelikumad mehed vaimulikud, kunstnikud ja ajakirjanikud.

Niisuguste skaalade praktiline väärtus on muidugi ülimalt kahtlane ja mitte ainult sellepärast, et mõni mu meeskolleeg võib end puudutatuna tunda. Nende skaalade ebapraktilisus avaldub kõigepealt selles, et mõistet «naiselik» ja «meelik» on sotsiaalsed ja nende sisu oleneb ühiskonnast, kus me elame, ajast, suhte normidest ja traditsioonidest. Nendel terminitel on klassiiseloornagu kõigil, mis on seotud ühiskonna vaadetega.

Ühiskond, kus naist peetakse haaremis, sünnitab hoopis teist tüüpi karaktereid kui võrdõiguslikkusele rajatud suhted.

Kõigele lisaks sõltuvad naiselikkus ja mehelikkus ka moest. Ja selle viimasega on asjad väga segamini.

Naiselik. Mida see tähendab? Polegi nii lihtne vastata. Vähemalt naisel mitte.

Kumb on naiselikum, kas Puškini Tatjana, kes kohusetunde nimel hülgab armastuse, või Tolstoi Anna Karenina, kes sellesama armastuse nimel toob ohvriks terve elu koos kõigi kohustustega?

Ei ühe ega teise kohta ole kunagi öeldud, et nad oleksid ebanaiselikud.

Küll on aga öeldud, et naiselik tähendab järeleandlikkust, pehmust, passiivsust. Minevikust on jäänud püsima arvamine, et õige naine teab esimesest vihjest, millal on vaja mehele piip ulatada, millal tuhvliid... Naiselik on tähendanud ka mitte eriti suurt mõistust. Iga mees, isegi see, kes terve elu on pidanud kannatama teiste pilkeid ja alandusi, on enmast ikka naisest kõrgemaks pidanud. Vaimu ja jõu poolest. Automaatselt kuulus meesteale inimkonna parema osa kuulsus. Tahes-tahtmata pidi naine põlvest põlve kaasa mängima, kultiveerima kunsti olla natuke rumal. Ta õppis eksima metsas ja poliitikas, komistama numbritele ja valemitele. Ta koguni õppis ära kunsti oma mittekompetsentsust trumbina välja käima.

Midagi pidi naine oma loobumiste eest ka vastu saama. Ja saigi. Ta sai õiguse olla kaunis, vajada abi, omada enda kõrval kedagi, kes avab uksi, tõstab kübarat ja suudleb kätt.

Oieti öelda oli see tasu tühi, sest ohverdada tuli ju eneseteostamine.

Selle koha peal ütles keegi mulle teada olevatest meestest, et autor utreerib.

Jah, ta teeb seda. Järjekindluse huvides utreerib ta ka järgmises lõigus, milles püütakse kujutada tänapäeva naist.

Tal on peaaegu tingimata pükskoostium. Kas juba seljas või alles plaanis. Mini või midi võivad olla, püksid aga peavad olema. Hoolimata «Silueti» soovistest. Kõnnak on tal pigem mere-mehe kui graatsia oma. Aga sellest pole midagi, sest «Graatsia» nime kannab nüüd üks meeste päevasärkide firma. Moodsal naisel on kitsad puusad ja madal hää. Koloratuursopranid on kadunud koos kõrgete nõelkontsadega.

Paradoks on aga selles, et poisiliku tüdruku maski vajatakse ülnaiselikkuse efekti saavutamiseks. Olla või vähemalt näida moodne, mõelda ja tegutseda julgelt, vabalt, sõltumatult.

Asjade säärases korralduses on oma plussid, aga ka mõned miinused.

Varem, tolle endise naiseliku naise puhul oli vastutus perekonna eest mehel. Nüüd on suur osa vastutusest veerenud naise õlgadele. Naise meelik välispilt vist kajastabki jõudude uut vahet. Isegi naine saab aru, et mehe

vastutuskoozem on läinud mõnevõrra kergemaks. Kellele on see kasuks?

Naine otsustab väga palju. Naise otsusel, kui ta näiteks määrab laste arvu perekonnas, on suurem kaal kui nii mõnelgi tema mehe korraldusel. Isegi juhul, kui mees on kõrgel ametikohal ja tema sõnal on direktiivne tähtsus.

Suhted, mis toetuvad meeste ja naiste võrdõiguslikkusele, kujundavad ümber nii meest kui ka naist.

Missugune on aga naiselikkuse mõõdupuu sajandi lõpul? Ameerika publitsist Asimov kirjutab: tema põlvkonna silma all on naised tõestanud uskumatut. Kunagi varem ei peetud võimalikuks, et panga kassas istuks naine. Rahalugemine ja arvepidamine arvati olevat tema jaoks liiga keerulised tööd. Kes oleks võinud uskuda, et naine sooritab aritmeetilisi tehteid vigadeta!

(Kas ei pane see muigama! Me räägime juba ammu teisest äärmusest.)

Asimovi oletuse kohaselt on sajandi lõpul naine terves maailmas vaba ja sõltumatu. Tema arvates tekib hirmust näljahäda ees iseenesest sündimuse kontroll ja naine vabaneb emakohustest. Ühtlasi hakkab inimkond nägema naise väärtust tööjõuna ja tunnustab ta mehega võrdseks.

Asimov on väga sümpaatne kirjanik, kuid ta on ka väljapaistvamaid fantas-te maailmas. Iseenesest ei sünni midagi.

Nüüd, millal inimkonna parema poole monopol patule on kõikuma löönud, oletatakse, et naised tasuvad oma alanduse eest sama rahaga. Ärgem olgem väik-lased. Kuid fakt, et inimkonna juurdekasvu ei reguleeri ühe või teise isiku hoiak, on paratamatu. Ja ka naiste üha laiem osavõtt ühiskondlikust tootmisest ei tähenda veel nende tegelikku võrdõiguslikkust.

(Jaapani naised monteervad transistorvastuvõtjaid ja kassetmagnetofone poole väiksema tasu eest kui mehed.)

Aga meil on ju naisel kõik õigused? Need, mis talle andis revolutsioon. On. Aga ka meil on, millest edasi mõelda. Kui õigused on antud, tuleb saavutada võimalused ja oskus neid alati ja täielikult kasutada.

Tavaliselt lubavad mehed meil talitada nii, kuidas tahame. Kahjuks ei tea me tihti just seda, kuidas. Kuidas tulla toime töö, kodu, laste, meeste ja ise-endaga?

ENE HION

ELLEN NIIT

Trebuu, Pärnu tuviõun

Mu peos on hapra õuna jahe pale, kõik imemahlad kahke koore sees. Ja jälle astub valkne koolimees ses puudutuses mulle lähedale.

Üks kauge maa ja kauni keele loits — kas neid sa pakud meile selles õunas? Kõik terenduste vilnamäed seal lõunas ja Pärnu pärnapuude õieuits!

Mil kombel küll, hea Julius Treboux, ses puhtas viljas lilitusid su tahtel kuu Seine'i vees ja päev kesk Pärnu lahte, tui tilvaldõk ja sõõja naerul suu?

Kui vahel jälgi pulseks polste suus, koolmeister, sinu kauni keele ime, siis veatult igal sügiskuu su nime nüüd silski hõiskavad kõik õunad puus.

NSV Liidu Kultuuriministeeriumile, NSV Liidu Kunstide Akadeemiale ja NSVL Kunstnike Liidule koos liiduvabariikide kohaliku tööstuse ministeeriumidega, NSV Liidu Aparaaditehase, Automatiseerimisvahendite ja Juhtimis-süsteemide Ministeeriumi, NSV Liidu Kergetööstuse Ministeeriumi ja teiste rahvakunstiorganisatsioonide ametkondadega tehiti ülesandeks astuda samme kunstniku ja rahvakunstimeistri osa suurendamiseks ettevõttes. Seejuures tuleb tagada tingimused täisväärtuslikuks loominguks tööks; luua traditsioonilise rahvakunstiõenduse keskustes kunstimeisterlikkuse koolid, mida juhiksid paremad kunstnikud; tõsta töönduskoondiste loominguks koostel-su kvalifikatsiooni, korraldada regulaarselt konverentse, seminare ja kursusi; pöörata suuremat tähelepanu kodu töötavatele rahvakunstimeistritele. On vaja koostada ettevõtte peakunstniku ja kunstinõukogu põhimäärus, pldades silmas seda, et tõstetaks nende vastutust toodete ideelise ja esteetilise taseme eest.

NLKP Keskkomitee tegi NSV Liidu Riiklikule Plaanikomiteele, NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklikule Töö- ja Tööstuskomiteele, NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklikule Hindade Komiteele ja ÜAÜKN-ile ülesandeks arutada koos asjahuviliste ministeeriumidega rahvakunstiõenduse planeerimise süsteemi edasist täiustamist ning abinõusid, mis suurendaksid ettevõtete kollek-

tiivide ja üksiktöötajate, sealhulgas teoste autorite huvi kõrge kunstitasemega ja unikaalsete esemete valmistamisega vastu.

Tunnistati otstarbekaks võtta rahvakunstiõenduste toodangu väljalaske ülesandeks 1976. aastast alates rahvajandusplaani, mille kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

NSV Liidu Riiklikul Plaanikomiteel, NSV Liidu Riiklikul Materiaal-Tehnilise Varustuse Komiteel ning liiduvabariikide ministrite nõukogudel soovitati likvideerida puudused, mis esinevad rahvakunstiõenduste materiaal-tehnilises varustamises, garanteerida kvaliteetse tooraine ja materjalide, seadmete ja tööriistade, manuste ja pakendite eraldamine täies vastavuses tootmisplaanidele. Tuleb organiseerida materjalide kätetoimetamine kodu töötavatele meistritele ja valmistoodete vastuvõtmine.

NLKP Keskkomitee kohustas NSV Liidu Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi, NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklikku Kutsehariduse Komiteed koos liiduvabariikide kohaliku tööstuse ministeeriumide ja teiste asjahuviliste ametkondadega parandama kaadri ettevalmistamist rahvakunstiõendustele ja tugedama õppeasutuste materiaalset tootmisbaasi. Tuleb lalen-dada ja täiustada kõrgema ja keskmise kvalifikatsiooniga spetsialistide ettevalmistamist kõrgemate ja keskeriõppeasu-

tuste kunstifakultetides ning arutada ettepanekuid õppeaja muutmise kohta liiduvabariikide kohaliku tööstuse ministeeriumide süsteemi kunstikeskkoolides.

Ministeeriumid ja ametkonnad, kelle süsteemis on rahvakunstiõendusi, peavad koos NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Kutsehariduse Komiteega ette nägema nende kutsekoolide ja koolide järjekindla reorganiseerimise kutsekeskkoolideks, kus valmistatakse ette kaadrit rahvakunstiõendustele.

NSV Liidu Haridusministeeriumile tehiti ülesandeks rakendada tarvilikke abinõusid kutseorientatsiooni andmiseks rahvakunstiõenduse keskuste üldhariduslikes koolides.

NSV Liidu Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeerium, NSV Liidu Kultuuriministeerium, NSV Liidu Kunstide Akadeemia ja Vene NFSV Kohaliku Tööstuse Ministeerium tagavad traditsiooniliste rahva dekoratiiv- ja tarbekunstiliikide arendamise aktuaalsete probleemide läbitöötamise kunstilistututides ja spetsiaalsetes kateedrites.

NSV Liidu Kaubandusministeeriumile tehiti ülesandeks parandada rahvakunsti esemete müüki. Tuleb rakendada abinõusid hulgikaubanduse tsentraliseerimiseks liiduvabariikides, spetsialiseeritud müügisalongide võrgu laiendamiseks, kõrge kunstitasemega esemete müügi suurendamiseks ja reklaami parandamiseks.

Rahva dekoratiiv- ja tarbekunsti populariseerimise ning sellealase uurimistöö parandamise eesmärgil soovitati NSV Liidu Kultuuriministeeriumil, Vene NFSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumil ning teistel rahvakunstiõendusi omavatel ministeeriumidel ja ametkondadel, NSVL Kunstnike Liidul ja NSV Liidu Kunstide Akadeemial korraldada üks kord vile aasta jooksul üleilmailine rahvakunstimeistrite tööde näitus ja regulaarselt organiseerida nende valmistatud esemete konkurss-ülevaatusi.

Tunnistati vajalikuks asutada Moskvast NSV Liidu rahvaste dekoratiiv- ja tarbekunsti muuseum kul NSV Liidu Kultuuriministeeriumile alluv üleilmailine rahvakunstiõenduse propageerimise, uurimise ja arendamise keskus. NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklikul Teadus- ja Tehnikakomiteel soovitati organiseerida NSV Liidu Rahvajanduse Saavutuste Näitusel alaline rahvakunstiõenduse ekspositsioon, kus demonstreeritakse rahvakunstimeistrite töövõtteid.

Kesk- ja vabariiklike ajalehtede ja ajakirjade toimetused, NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklik Televisiooni ja Raadio Komitee, NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklik Kinematograafia Komitee ning NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riiklik Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee peavad rahvakunstiõendust laialdasemalt propageerima.

OLO TUULIK

LY SEPPEL

ENN VETEMAA

HOLGER PUKK

OLO TONTS

OTTO SAMMA

Õnnitleme «Sirbi ja Vasara» toimetuse nimel kõiki tänavusi laureaate ja palume informeerida meie ühegi, missugused tööd-tegemised neil praegu käsil on.

OLO TUULIK:

Minu uus romaan on seotud Saaremaa vabastamise lahingutega. Praegu on teos algusjärgus, kogun materjali, mõtlen, täpsustan. Olen seadnud endale kolmeaastase tähtaja.

LY SEPPEL:

Tegelen praegu peamiselt tõlkimisega. Mul on pooleli kaks suuremat tööd: Alšer Navoi'i poemeid ja valimik Afanassi Feti luulet.

JUHAN SMUULI NIMELISED PREEMIAD

28. veebruaril määrasid Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee ning Eesti NSV Kirjanike Liit kindlaks Juhan Smuuli nimeliste kirjanduslike aastapreemiate uued laureaadid.

Preemiad on määratud järgmistele 1974. aastal ilmunud teostele: O. Tuuliku «Sõja jalus», L. Seppeli «Varjuring ümber tule», E. Vetemaa «Püha Susanna ehk meistrite kool», H. Puki «Mida te teate Oskarist?» ja O. Tontsu «Rudolf Sirge. Lühimonograafia».

Ilukirjanduslike tõlgete alal said J. Smuuli nimelise preemia O. Samma L. Leonovi teose «Varas», N. Karamzini teose «Vaene Liisa. Bojaaritütar Natalja» ja V. Veressajevi teose «Arsti märkmed» tõlkimise eest ning J. Zigurs A. H. Tammsaare teose «Ma armastasin sakslast» ja eesti novellide läti keelde tõlkimise eest ning arvestades tema viljakat tõlketeguvust. (ETA)

JĀNIS ZIGURS

OTTO SAMMA:

Tõlgin M. Šolohovi «Doni jutte», selle tööga loodan maikuuks valmis saada. Edaspidi on kavas hakata tõlkima V. Bogomolovi teost «44. aasta augustis...», mis kõneleb Nõukogude luurajatest sõja lõpuaastail. Teos on ilmunud ajakirja «Novõi Mir» lõpunumbrites möödunud aastal.

JANIS ZIGURS

on viimasel ajal palju jõudu pühendanud algupärasele romaanile, mille teine osa pealkirjaga «Rist ja ankur» peaks ilmuma sügisel. Omapärgi tõlkijahoolt on ühenduses E. Vetemaa «Püha Susanna» lavastusega Riia Kunstiteatris, mis lähematel kuudel peaks esitamisküpsaks saama.

ENN VETEMAA:

Töölaual on praegu ikka näidendid. «Jälle häda mõistuse pärast» õigupoolest juba valmis, esialgselt «Roosiaks» nimetatud umbes kuu võrra tööd ja tähelepanu vajav. See lõpetatud, asun üle hulga aja lühiromaani kirjutama.

HOLGER PUKK:

Käsil on uus noorsooraamat «Rein ja Riina», milles olulisel kohal on 17–18-aastaste noorukite probleemid ühenduses kampa sattumisega ja sellest lahtitulemisega. Otsitakse vastust küsimustele: miks te läksite kaasa ja miks te loobusite?

Püüan likvideerida publitsistlike kirjutiste võlga mõnele ajalehetele ja ajakirjadele.

OLO TONTS:

Kirjastuses «Eesti Raamat» on trükkimisel artiklite ja arvustuste kogu «Poolt ja vastu», mis minupoolselt juba lõpetatud. Tänavu peab lõpule jõudma töö «Eesti kirjanduse ajaloo» V köite kirjutamisel, mis on viimastel aastatel olnud põhiline. See tähendab, et on vaja veel tegelda mitmete 60. aastate ja kõige uuema proosa nähtustega ning uuesti läbi vaadata, mis varem kirjandusloole selle köite jaoks kirjutatud (pea-
tükid R. Sirgest, D. Vaarandist, J. Smuulist jt.).

MINNI NURME

Surmalaps on inimene laulsid vanad vaarid
Mina olin ema laps
oma isa kulla
surmast ei teadnud ma midagi
enne kui võttis emakese
mulda viis mu isakese
sülest rõõvis pojakese
ega ma saanud vastu seista
kisa tõsta kohut käla
kaebekirju kirjutada
omasid tagasi nõuda
Tülid on tühja-tühja pärast
vähem tähtsad kohtuasjad
kaebekirjad pisku pärast
suisa suure surma kõrval
Surma me mõistetud sündides
armu ei anta kellelegi —
sestap elades ilutse
tühjast ära tõsta tüll

Armastus on relv
armastajad tabavalt
teinetelst võivad
võlta ja kütkestada —
või ränkaskelt haavata

ESTICA

■ Ajakirja «Detskaja Literatura» jaanuarinumbri kirjutab S. Kovalenko Aimee Beekmani lasteraamatust «Sõnni silm», mille on vene keelde tõlkinud Veera Ruber.

PAAR SÕNA SÜNNIPÄEVAKS

Bibliograafia ütleb, et LALL KAHAS on kirjutanud lasteraamatuid «Sõbrad» (1949), «Pisilugusid Jaluksele» (1956), «Tere jälle!» (1958) ja «Vabaduskiri» (1961), Iko Maran «Lauri ja Kale kummaline matk» (1964), «Kirjud lood» (1970), «Londiste, õige nimega Vant» (1972), mis autorile tõi 1973. a. J. Smuuli nimelise preemia, värssjutustuse «Läki metsa» (1966) ja veel hulga näidendeid, lasteajakirjades ilmunud jutukeid ning väheke värsssegi.

Sealsamas selsab lugeda, et IKO MARAN on ise mitmest keelest tõlkinud ning et tema oma teoseid on tõlgitud üheksasse keelde.

Kuigi pealtnäha vaikse olemisega inimene, on ta algusest peale armastanud millegagi üllatada. Niisiis pidi ta ema 11. märtsil 1915. aastal reisi Pensasse ajutiselt Pihkvas pooleli jätma, et võimaldada kannatamatul põngerjal maailma esimest tutvust teha.

Siis tuli, suuremaid üllatusi silmas pidades, paarikümneaastane paus, mille jooksul poisist sai loodusearmastaja, raamatuarmastaja. Ta käis karjas nagu paljud temasugused, käis koolis, lõpetas Tartu suurkooli. Ja tegi siis jälle väikesest vembu: juristiksi õppis, aga tööle läks hoopis Eesti Raadio kirjandusosakonda. Oli 1940. aasta.

Kas see nüüd väga suur üllatus ongi, et üks kirjandussaadetite tegev kirjandushuviline inimene ka ise kirjutada proovib, kuid et ta katsetusi (kahasse Bernhard Lüllega Lall Kahase nime all) kohe edu kroonis, seda maksab tähtsaks pidada küll. «Sõbrad», «Pisilugusid Jaluksele» ja «Tere jälle!» on aga nende sünniaegse eesti lastekirjanduse värvivaeses üldpildis oma julge erksuse ja loomulikkusega kindlasti rõõmus ülla-

tus, mis tänapäevaste saavutuste keskelt meele püsib.

«Vabaduskiri» oli viimane ühisraamat, siit edasi jäi Iko Maran ainuautoriks. 1953—1958 tegi tööd Draamateatris,

1965—1971 Noorsooteatris, vahepeal oli vabakutseline, praegu on samuti. Teatri-
töö õhutas näidendeid kirjutama, seka sündis lasteproosat ja värse ning tõlkeid. Mõni asi sai kiita, mõni laita, üllatus laskis end oodata, kuigi andis oma tulekut mitmel-setmel puhul aimata. Pidigi laskma, mis üllatus ta muudu oleks olnud. «Londiste, õige nimega

Vant» see oli, millest taas palju rõõmu autorile ja lugejale tuli. Suurtele ja väikestele. Harvad raamatud leiavad selliselt tee lapse maailma kui «Londiste», vähe on nii populaarseid tegelasi kui Londiste, kes on astunud raamatu kaante vahelt välja, asunud edasi elama laste mängudes, juttudes ja mõtetes. Mis võiks lastekirjanikule niisugusest teadmistest meeldivam olla?

Elavad silmad, tõsine nägu, aga naeratuserõngas suu ümber — teistsuguse pole ma Iko Maranit kunagi näinud, olgu siis kohtumine suurtel koosolekutel, kus ta end kuhugi tagasihoidlikumale kohale istuma poetas, või jutuaajamisel toimetuses, kus ta huvitatult mõnest teatrinähtusest jutustab, kuid oma isiklike loomekavatsuste teemal tõrjuvaks jääb. See vaikne naeratus virvendab läbi kõigi teostegi ning saab eriti tuntavaks «Londistes». Mõistmise naeratus. Aga veel on seal ju elu-, inimeste-, lastetundmist ja lihtsate tarkade tõdede äratundmist, poisikeselikkude vallatust ja mängulustigi parasjagu, rääkimata eluandmisoskusest.

Arvestades autori senist elukäiku, pole vähimatki põhjust oletada, et «Londiste» jääb tema suurimaks üllatuseks. Seni aga, kuni toda uut veel pole, mõtiskleme koos Siimuga:

«Head asjad on väga head. Aga kõige parem on heade asjade ootamine.» Ning lisame vikerkaarvärvilisele telegrammile Limpopo äärest omadki apelsinivärvilised, taevassinised, lumivalged, diivanipadjapunased õnnitlusmõtted!

HELJO ERNESAKS

• NOORSOOKIRJANDUSEST VESTLEVAD KIRJANIKUD NIKOLAI VORONOV JA ALBERT LIHHANOV •

A. Lihtanov: Mõistlikgem koos ühest kirjandusliigist, millel, nagu mulle tundub, on täiesti eriline sisu. On olemas termin «laste- ja noorsookirjandus». See, mida mõeldakse määratluse esimese osa all, on arusaadav. Lastekirjandus on kirjanduse koostisosa, millel on oma spetsiifika, omad tunnustatud klassikud, suurepärane baas. Baasi all mõtlen ma kirjastusi, ajakirju, ajalehti.

Aga mida kujutab endast noorsookirjandus? Miks räägitakse sellest üksnes üle ja ühenduse ning haagitakse tingimata lastekirjanduse külge — just nagu vagun elektriveduri taha? Kas see tõepoolest on nii iseseisvusetu?

N. Voronov: Minu meelest on see nii iseseisev kui ka iseseisvusetu. Arvan, et kaldub rohkem täiskasvanute kirjanduse poole. Nüüdisaegne nooruk on väga tõsiste raamatute lugemiseks esteetiliselt ja vaimselt siiski rohkem ette valmistatud. Koolis võetakse läbi «Mivnevikku ja mõtteid», «Kuritööd ja karistust».

A. L.: Kahtlemata. Kuid kas teile ei tundu, et praeguse klassikaõpetamises, selles, kuidas klassikalist kirjandust koolides, kutsekoolides ning kirjandusringides «läbi võetakse», kuidas seda koolides ja kodudes õpetatakse, et kõiges selles sisalduv klassika devalveerumise oht nooruki silmis?

L. V.: Vaevalt küll. Küsimus on muus. Kahjuks õpetavad paljud pedagoogid koolides kirjandust koolmeisterlikult, kuivalt, hingetult. Sellel on ka põhjus olemas: keele ja kirjanduse õpetajatel on ebainimlik koormus nii klassis kui ka pärast tunde.

Tahan juhtida teie tähelepanu sellele, et Veera Ketlinskaja «Mehisus» ning Aleksandr Malõškin «Inimesed maa kolkast» olid enne täiskasvanute raamatuid, nüüd loevad ja mõistavad neid vanemate klasside õpilased.

A. L.: Hästi. Vaatame probleemi teisest küljest. Ärgem arutlegem esialgu terminit noorsookirjandus, vaid seda, mida me mõistame sõnade «noorsugu» ja «alaealine» all. Need tähendavad inimesi, kes pole enam lapsed, kuid pole ka veel täiskasvanud. Sotsioloogid palgutavad noorukite alla 14–20-aastased...

N. V.: Dostojevski «Nooruki» kangelane oli 21-aastane. Kasakad nimetasid noorukiks 70-aastast vanaahti, kes polnud sõjaväeteenistust läbi teinud. Noorukiks võib jääda eluajaks...

A. L.: Jäägem püsima sotsioloogide piiritletud territooriumile. Noorukliga on keeruline ning heitlik aeg. Ja kui me nõustume mõttega, et raamat on elu õpik, siis alaealise kohta rakendatuna on see tõde eriti õige. Meie kaasaegne raamat meie kaasaegsest noorukist sisaldab erilisi funktsioone: ta annab nõu (muidugi mitte otsesõnaliselt), toob eeskujusid... Olen veendunud, et noorsookirjandusel peab olema ja on oma spetsiifika. Noorsookirjanduse iseärasused tähendavad selle lugeja iseärasusi. Niisiis tuleb noorsookirjandusest kõneldes rääkida esmajoones noorsoost enesest.

N. V.: Noorsugu pole homogeenne. Vaadelgem kas või tavaliste keskkoolide ning eritehnikakoolide õpilasi. Keskkond avaldab inimese arengule määravat mõju. Aga kui võrd noorsugu pole homogeenne, järelkult on tegemist erinevate inimkarakteritega, erisuguste püüdlustega. Omad kiindumused, omad antipaatiad. Oma koha otsimise spekter elus on äärmiselt lai. Kas selle kunstlik kitsendamine isegi kirjanduses ei tähenda kõigi tõmbamist ühe liistu peale? Oma kasvandikesse tuleb ju diferentseeritult suhtuda, neid tuleb ette valmistada mitmekülgeks tegevuseks ühiskonnas.

Kirjanikud otsivad oma raamatutes vastuseid kõige keerukamatele ja erinevamatele küsimustele ning jõuavad vastuseni igaüks ise teed pidi. Laskem ka noortel valida, võrrelda. Uskuge, ka nemad (mitte ainult täiskasvanud), mõtisklevad tõsiselt elu üle.

Meie, täiskasvanud, ei armasta just eriti laste initsiatiivi. Me talutame neid lõa otsas, nemad aga on juba võimelised traavi jooksuma. Me mälume neile kogu aeg ette, kes on kes ja mis on mis, nemad aga juba oskavad kujundada

oma arvamust. Pole tarvis, ei tohi kitsendada horisonte: see, näete, on teie jaoks, see on noorsookirjandus, see aga on täiskasvanutele, selle kallale on veel vara asuda... Nooruk tahab olla erisugune, ja seda soovib ei tohi takistada.

A. L.: Selge on, et absoluutselt ühesuguseid inimesi pole olemas. Kuid enne täiskasvanuks saamist peab inimene tegema läbi lapsepõlve, noorukiea...

N. V.: Loomulikult.

A. L.: Noorukipõlv on täiesti eriline aeg iga inimese elus... Seda on vaid mõned aastad, aga kui palju on neil aastail tuisustusi, kui palju võite, aga kui palju lelab aset ka katastroofe! Ja kui tähtis on siin täiskasvanu mõju!

N. V.: Just nimelt! Sellest minagi räägin. Seepärast on raske jaotada kirjandust osadeks, täiskasvanute ja noorsookirjanduse sulab ühte, püüdes haarata ja tunnetada elu kõiki külgi. Kas tohib piirata nooruki lugemisringi ainult kirjandusega temast enesest, samal ajal kui inimkond on kogunud sellise kirjandussedõõrit varasalve?

A. L.: Oleks nalivsus hakata ümber lükkama mõtet, et noorsool on tarvis klassikat tunda. Klassikast saab inimese nagu emapiimast endale mineviku kultuuripärandi, kõik selle, mis on enne teda eelmistes kirjandusepõlvkondades välja töötatud. Ma ei kujuta endale ette inimest, kes tunneb suurepäraselt kõike, mis on kogu maailma kirjandusest ilmunud ütleme 1974. aastal, pole aga lugenud ühtki raamatut varasematest aegadest. Niisiis on klassika tundmine vältimatu inimese normaalseks, mitte aga «rahhiitliliseks» arenguks, kuid... Me räägime: «Võta eeskujul Nikolai Ostrovski ehitasi sinu aastates raudteed! Gaidar oli 16-aastaselt polgukomandör! Rahmetov aga magas naelte otsas! Kus sinu tahted?»

Teate, mida me selliste juttudega noortes kasvatame? Alaväärsustunnet. Jajaa, ta tunneb end nende kangelastega võrreldes hädavaresena. Polgu juhtimisega ei saa praegu igaüks hakkama ka kolmekümneselt, rääkimata neljateistkümnest aastast: selleks nõutakse palju teadmisi. Kõige naljakam on aga, et needsamad täiskasvanud, kes noorele klassika kaudu ettehelteid teevad, ei luba tal naeltel magada, kui ta on otsustanud hakata Rahmetovi moodi tahtedõudu kasvatama. Reaktsioon on minu arvates üsnagi kurb. Valdlus käib niimoodi: «Aga Klin?» hüüab täiskasvanu. «No-oh,» vastab talle alaealine, «see pole meist kirjutatud, see on varasemast ajast, tema on kangelane, meie aga oleme tavalised inimesed...»

N. V.: Nooruk kaldub suurtest väärtustest võõranduma sellepärast, et neid talle liiga pealetükkivalt pakutakse. Mina näiteks ei lugenud lapsepõlves põhimõtteliselt «Klini», sest et kõik seda väga kiitsid. Ka paljud teised raamatud jätsin ma noorukieas kõrvale, sest mind ärritas too näitav sõrm.

A. L.: Muuseas olen korduvalt näinud, kuidas nooruk, lugenud raamatult viidet «lastekirjandus», teose kõrvale paneb.

Klassika klassikaks, aga kui me juba seda kasvatusvahendina kasutame, siis peab endale ausalt tunnistama: klassikast tuleb ammutada vaimu, teadlikkust, armastust ja vihkamist, eneseohverdamist. Neid ja mitte ainult neid igavesi kategooriaid tuleb ammutada klassikast, kuritarvitamata, veelgi enam, jättes rahule tegude välise, faktoloogilise poole...

Peaaegu meie klassikalist «heroikat» krestomaatilikuks. Mulle tundub, et temalt peab ära võtma ja saab võtta muuseumiklaasiliku läike, mis ei lase külastajal originaali puutuda. Mõned aastad tagasi valmistasime trükiks ette raamatut Nikolai Ostrovski kirjadest tema ammusele sõbrale Pjotr Novikovile. Kirjad polnud varem ilmunud ja nii tuli välja Ostrovski uus raamat. Isiksuse kangelaslikkus avaldus erdokumentides, mis mõistagi polnud avaldamiseks mõeldud, uuest tahust. Ostrovski anne ja isiksus löid uue veenva jõuga särema.

Kas näiteks ei tasuks neid, kes Veera Pavlovna neljanda unenäo kohal suikuma jäävad, äratada üles Tšernõševski enda elava häälega Siberi kolkast saadetud kirjadest?

Huvi suurendamine autori isiku, kir-

janiku-kangelase hingebiograafia vastu sünnitaks minu arvates uue huvilaine klassika vastu. Raamatuid, mis võimaldaksid noorukil mõõta oma elu ja tegusid tõeliselt suurte näidete ja eeskujudega, on hädasti tarvis.

N. V.: Jah, muidugi. Peamine, mida kirjandus- ja pedagoogikateadus õpetama peavad, on — õpetada inimest iseenest tundma. Kõrgem pedagoogika selles, et uurida inimest ning suhtuda temasse diferentseeritult.

A. L.: Nooruk kujuneb töös, kuid eriala valiku kõrval kerkib tema ette hulk teisi probleeme. Nagu ma juba rääkisin, on inimese noorukiliga tulvil konflikte. Mispärast, millest tingituna, sellele küsimusele on mitu vastust, kuid ma arvan, et konfliktirikkuse üks tegureid seisneb järgmises. Kool, perekond, ühiskondlikud institutsioonid kasvatavad last sageli nii-öelda ülevalt roosas stiilis. Juba mähkmetes sisendatakse temasse mõtet, et teda ootab imekaunis elu, et tee, mida mõõda ta astub, on üle puistatud lilledega ja nii edasi ja muud sarnast. Kõigi jõududega surmatakse «konfliktne immuunsus», täpsemalt — seda ei kasvatata.

Siis saabub aeg, mil endine laps, kes enam pole laps, kuid kaugeltki mitte ka veel täiskasvanu, pörkab kokku eluga ning ilmneb... Ilmneb, et elus pole kõik sugugi nii sile ja ilus. Tuleb ette, et elu nõuab võitlust, karakterit, tahtedõudu. Eiline laps ja tänane nooruk, kes on häälestatud optimistlikuks jooksuks läbi elu, kihutab täiskäigul vastu mingit seinu, mis sümboliseerib raskusi.

N. V.: Kutsekooli instituudi asemel võetakse tragöödiat...

A. L.: Aga kui on tegemist tõelise tragöödiaga? Vanemate lahtus? Lähedase inimese surm? Sõbra reetlikkus? Joodikust isa?

Uletatavad konfliktid on läbi põimunud tõeliste komplikatsioonidega, mida pole ka elukogenud täiskasvanul lihtne lahendada, rääkimata siis poisist, tüdrukust... Lisagem siia ealise konfliktuse, nagu seda psühholoogid määratlevad. Näiteks soovib nooruk parem ja tähtsam välja näha, kui ta tegelikult on: see tähendab püüdu enesejaatusele, sageli väärti mõistetud prestiižitunnet, püüdu iga hinnaga autoriteeti, tugevust saavutada. Enesejaatusel on väga sageli aga ka teine külg — nihilism, vanemate autoriteedi eitamine, nende pakutud «retseptide» (sealhulgas ka «nende» kirjanduse) eitamine...

Seepärast meie kaasaegne noorsookirjandus mulle nii suurt muret teebki. Ilma laubale kleebitud «moraliteeta» ning ilma studeerimiseta, kus või kuidas nende asjadega ikka on. Kirjandus

neistsamadest konfliktidest. Selline kirjandus peab andma oma kaasaegse, tänase kangelase noorukile hulgast, kelle au- ja väarikustunne vastavad meie etekujutustele...

Miks ma hindan Tolstoi autobiograafilist triloogiat, Dostojevski «Noorukit», Aksakovi «Bagrov-pojapoja lapsepõlveaastaid», Gorki autobiograafilist triloogiat? Sellepärast, et nende kangelaste vaimsed otsingud ja enesekujundamine kannavad endas inimmoraali ja inimhinge etalonomadusi.

N. V.: Te rääkisite, et kool, perekond ja ühiskondlikud organisatsioonid kasvatavad last ülevalt roosas stiilis. Tähelepanek on õige, kuid see ei saa pretendeerida absoluudile. Kõige suuremat mõju avaldavad noorukile elufaktid ja inimeste käitumine. Nii teil kui minul on lapsed. Käitades ise teist, kui oma lapsi õpetame, kajastub see nels palju teravamalt kui üleva raamatukangelase mõju...

Me oleme materialistid ja teame, et ebaausus on võimeline sigitama ebaausust, vaimuvaesus vaimuvaesust, tarbijalik mentaliteet asjade tagaajamist... Täiuslikku inimmodelli pole võimalik luua perekonnas, koolis ja kirjanduse pideva täiustamiseta...

A. L.: Läänes ilmub teistmeliste (teenager) kirjandus, teistmeliste muusika. Võib juba rääkida hulga tõsisematest asjadest, kui on seda mood. On loodud tõeline «teistmeliste kultuur», mis teenib reaktsioonilis ülesandele. Selle arsenalis on noorsoo isolatsioon, vanemate autoriteedi totaalne eitamine. Sellist isoleeritust on kerge ükskõik mis suunas juhtida: see on lõpptulemusena enesepettus, nagu oleks «teistmeliste kultuuril» õigus iseseisvusele — seda juhiavad ju täiskasvanud onud.

Ma jõuan oma mõttega selle juurde, et meie ühiskond, meie kultuur, eriti meie kirjandus on võimelised arvestama meie noorsoo kõige komplitseeritumaid iseärasusi, nad on suutelised pakkuma talle lähedast ja mõistetavat loomingu.

N. V.: Mõistagi peame arendama noorsooga avameelset vestlust temast enesest, teda erutavatest probleemidest. Te ütlesite: meie kirjandus on võimeline arvestama ja pakkuma. Minu meelest on ta pidevalt pakunud selliseid teoseid. Kas näiteks Tendrakovi «Kevadised uperpallid» pole niisugune raamat? See kujutab julgelt ning targalt meie noorsoo mõningaid keerukaid iseärasusi. Peab ütlema, et vähemasti pooltes Tendrakovi jutustustes ja romaani-des on adressaadiks noored, tavaliselt aga tema teoseid ei palgutata noorsookirjanduse alla. Ent Astafjevi «Vargus» või «Karjane ja karjatüdruk», ehkki selle tegevustik toimub sõjas? Aeg on raamatust tähtis faktor, kuid mitte peamine...

Üldse ei tohi noori tõsisest probleemidest eemal hoida. Toogem näiteks F. Iskanderi jutustuse «Remzik». Kirjanik ei karda panna lapse ette nii keerukaid küsimusi, mida ka iga täiskasvanu pole võimeline lahendama. Ka T. Aitmatovi «Valge laev» pakub noorukele huvi. Noored reageerivad väga tundeliselt igasugusele valele, ükskõik kui maskeeritud see ka poleks. Raamatus ei tohi olla grammigi vale. Võtkem Nõlmi «Jultmuse». Pedagoogid kardavad seda raamatut, sest sellel on traagiline lõpp. Olen arvamusel, et tegelikult ükski tark inimene, ükski tark nooruk ei tõlgitse seda raamatut valesti. See on puhtu tragöödia. Niisugused raamatud peaksid võitma noorukite usalduse...

Või Bondarevi «Kuum lumi». Raamatu peakangelane pole kahekümnegi aastane. Kõik, mis teda erutab, pakub huvi ka praegusaegsele inimesele.

A. L.: Eitamata mingil juhul klassikat, tahaksin rääkida vajadusest aktiveerida just nimelt meie kaasaegse noorsookirjanduse loomist. See on klassik kirjanus nüüdisaja noortest, kes tuleb. Ta peab olema väga mõjuv, selles mõttes, et peab õpetama inimesi, kuidas ja mis meetoditega tegutseda, kutsuma tegudele, mitte aga kiretu tunnistajana osalema.

Kaasalöömine sünnib aga siis, kui puudutatakse kõige tähtsamaid, kõige tõsisemaid probleeme, see tähendab, et räägitakse küsimustest, mida elu täna, just praegu inimeste ette seab.

(Lühendatult ajalehest «Literaturnaja Gazeta»)

KOLHOOSI

KIRJANDUSPREEMIA

E. Vilde nim. kolhoosi kirjanduspreemia sai tänava Aimee Beekman romaani «Kuradiilil» eest.

Zürri koosolekust kolhoosis võtsid osa Kirjanike Liidu esindajad V. Gross ja A. Tamm.

TEATRIKUU ESIETENDUSI

Teatrikuu on tähendanud alati kutses teatrisse. Ja seegi kord toob märts uute esietenduste kuulutusi, samuti ilmuvad külalisteatrite afišid. Mida pakuvad meie oma kollektiivid?

Teatrikuu esietenduste rea avab Rakvere Teater, tuues celoleval pühapäeval rambivalgusse A. Steini näidendi «TÄHTLÜÜD». Lavastaja M. Merling. Nimetatud lavastus on pühendatud fašismi üle võidu saavutamise 30. aastapäevale. Ka RAT «Vanemuises» valmib samale tähtpäevale pühendatud lavastus: 10. märtsiks on planeeritud

L. Leonovi «VALLUTUSRETKE» esietendus. Lavastaja Epp Kaidu. Sündmus on seda põnevam, et sõjajärgsetel aastatel kirjutas Priit Põldroos «Vallutusretke» lavalettoomisega Tallinna Draamateatris ühe kõige eredama lehekülje eesti nõukogude teatri ajalukku. Teiseks teatrisündmuseks RAT «Vanemuises» töötab kujuneda Eugen Kapi ooperi «REMBRANDT» esietendus, mis on planeeritud 23. märtsile. Lavastab Kaarel Ird. Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater on võiduaastapäeva lavastuseks valinud A. ja P. Turi näidendi «ÜLEJOOKSIK». Selle V. Tšermenjovi lavastuse esietendus on ette nähtud 14. märtsil. «Ugala» võiduaastapäevalavastuseks on Juhan Smuuli luulest tehtud kompositsioon «AEG SUUR JA KARM». Esietenduspäevaks on planeeritud 16. märts. Lavastaja Heino Torga. L. Koidula nim. Pärnu Draamateater tähistab võidu aasta-

päeva R. Ibragimbekovi näidendiga «PUUDUTUS», mis peab esietenduma 20. märtsil. Lavastab Vello Rummo. RAT «Estonia» on võidu 30. aastapäeva märkimiseks planeerinud 22. märtsil kontsertetenduse V. Rubini oratooriumiga «PÜHAPÄEV JUULIS» ja D. Sostakovitši VII sümfoonia I osaga. Dirigeerib Eri Klas, koormeister Uno Järvela. V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris tuleb järjestikku kaks uustlavastust, August Strindbergi draamaloomingust valitud «PREILI JULIE» peaks väikeses saalis rambivalgusse jõudma 22. märtsil. Lavastaja Raivo Trass. 23. märtsil aga toimub suurel laval W. Shakespeare'i ajalookroonika «RICHARD III» esietendus. Lavastus Voldemar Pansolt. Samale päevale on määratud ka Eesti NSV Riiklikus Noorsooteatris Ingo Normeti lavastatud «JAAPANI MUINASJUTTUDE» etendus. Eesti NSV Riiklik Nukuteater

on planeerinud 28. märtsiks I. Bulõkina nukunäidendi «VARBLANE OTSIB OMA LAULU» esietenduse. Lavastaja F. Veike. Mitu esietendust on oodata rahvateatritelt.

Käesoleva teatrikuu oodatuid sündmusi on Moskva Draama- ja Komöödiateatri (Taganka) külalisetendused Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas. Külalised toovad kaasa seitse lavastust: «HEA INIMENE SEZUANIST», «ANTIMAAHILMAD», «AGA KOIDIKUD ON SIIN VAIKSED», «PUUHOUSED», «LANGENUD JA ELAVAD», «TIPPTUND» ja «TARTUFFE». Need kõik on teatri looja ning juhi Juri Ljubimovi käe all valminud tööd ning nõukogude teatriavaldikkuses suurt tähelepanu aratanud.

Külalisetendustele on oodata ka Kalingradis Nukuteatrit «KULDLONGA» lavastusega.

REŽISSÖÖR JA AEG

Mõttevahetus sel kõikehõlmaval teemal toimus hiljuti Leningradis, osalisteks sedapuhku Balti vabariikide, Moskva ja Leningradi lavastajad ning teatrikriitikud. Ürituse korraldaja, Ülevenemaalise Teatriühingu Leningradi osakonna draamateatrite sektsioon oli vestlusalusena välja pakkunud hulk küsimusi, jutu käigus keskendus tähelepanu põhiliselt probleemidele:

UUS SOTSIAALNE SISU JA SELLE VALJENDUSVÕIMALUSED

Teatrit peegeldamist ja mõtestamist nõudva tegelikkuse aksiomaatiliste tunnusjoontena võeti arutlusaluseks teaduse ja tehnika revolutsiooni kaasnähtused — elutempo kiirenemine, inimese ja masina vahetamine muutmise, massikommunikatsioonivahenditega produtsioneeritav informatsiooniputus. Leningradi sotsioloog S. Tšerkassov leidis, et uue sotsiaalse olemisega peab seaduspäraselt kaasama ka uus vaimne maailm, selle mõistmine ning mõistamine pole aga lihtne. Ta nentis hoiatavalt, et tänapäev hindab üle isiksuse ratsionaalset algat, mistõttu emotsionaalse ja ratsionaalse vahe meie elus üha laieneb. Harmoonilise isiksuse väljakujunemise pole lood kaugeltki korras, vastuolud meie kaasaegse inimese sisemises struktuuris on teravad, kuid oma kunstis me neist ei kõnele. Positiivsete eranditena mainis kõneleja vaid V. Tendrakovi ja V. Sukšini. Lisaks sellele, et kasvatusüsteemis domineerivad ratsionaalsus alates lastealast kuni pensioneerini, juhtis V. Tšerkassov tähelepanu ka suurele huvile tootmistemaatika vastu viimase aja näitekirjanduses, milles armastatakse küll tulevikuinimesi, kuid ei mõisteta tänaseid. Kõneleja hoiatas, et need moodsad ja positiivsed kangasid paljudest tänapäevateemalistest näidenditest, need «asjalikud inimesed» muutuvad elus «energiilisteks inimesteks» V. Sukšini samapealkirjalise näidendi tähenduses, nende elu kujuneb egoistlikuks isiklike hüvede jahtimiseks. Hoiatava näitena tõi ta Tšeskovitš I. Dvoretzki «Võõrast mehest». (Niisugune näide peegeldab äärmiselt kitsast Tšeskovitšitõlgendust, mis on paljudes Nõukogudema teatrites levima hakanud. K. Ird ja R. Adlas osutavad, et seda kuju võib ka hoopis vastupidi lahendada.)

Inimlike tunnete vaeguse üle igapäevases elus ja teatrite siseloomas kurtis ka Moskva lavastaja L. Helfets. Kui keskonnas, kus näitleja liigub, jääb puudu normaalsest inimlikkusest, ei suuda see näitleja kujutada neid tundeid ka laval. Kui näitleja ise ei muutu paremaks, siis ei maksa loota, et vaataja teda usuks. L. Helfets arvas, et siin ei alta lasegi näitlejameisterlikkust.

S. Tšimbal rõhutas ühe meie aja vastuoluna ka väärtusmõistete inflatsioon. Mõned noored kunstnikud hääbenevad juba terminit «realism», mille sisu on ka vahendist eesmärgiks muutumisega vahepeal devalveeritud.

Arutades probleemi, miks tänapäeva inimene käib teatris, leiti, et sinna minnakse siiski vaimsele otsingule (S. Tšimbal), minnakse erutuse, millegi enneolematu järele (S. Jurski). S. Jurski nentis, et teatritendused täidavad oma ülesande vaid juhul, kui ta saab sündmuseks teatrisaali jaoks, konkreetsel etendusel viibivate inimeste jaoks, mitte ainult abstraktselt «sündmuseks teatrilus».

Tsiteerides A. Puškini ütlust, et draama on valitseja inimkirgede üle, väitis I. Sneiderman: selle otsese ülesandega tegeldakse meil veel vähe, teater peab aga seda elusfääri valitsema, peab õpetama inimesi tundma ja läbi elama inimlike tundeid. S. Tšimbal arvates on teatri ülesandeks virgutada inimesi koos tundmise tohutule rõõmule, ühendada nende üksikeksistentsi teiste oma kaasaegsete tundemaailmaga. Selle asemel näeme teatris aga tihtipeale lihtsustatud skeeme, näeme etendusi, milles inimlikkuse keerukus on režissööril käest libisenud, või koguni nõnda konstrueeritud lavastusi, millest tõelised väärtused on tahtlikult eemaldatud (näitena mainiti M. Zahharovi «Thyl Ulenspiegel») lavastust Moskva Leninliku Komsomoli nim. Teatris. I. Sneiderman mainis, et ajastu uut sisu on kõige vähem võimalik edasi anda ainultki uudeste väliste võtete abil. Ajastust arusaamiseks on vaja mõelda, mõistmiseks on aga tarvilik vaikus. Lavastused, milles hing ja mõtted lähevad väliselt kirevas müras kaduma, milles lavastaja püüab üle karjuda nii autorist kui näitlejast, ei ütle oma aja kohta tegelikult midagi uut. Meierholdi vormivõtet on tänapäeva teatris jupphaaval laiali tassitud, Stanislavskit austatakse aga tihti vaid sõnadega. Seda, et vormi- uudsused eksisteerivad meil rahulikult kõrvuti näitleja sisemise tehnika inertsi ja rutiiniga, pidas kõneleja tänase teatri põhiprobleemiks.

Moraalsete keelumärkide kadumist vormiotsingult hindas I. Sneiderman iseloomulikuks ja positiivseks meie tänase teatri suhtes. G. Tovstonogov aga hoiatas: iligne vabadus võib viia dilettantismile, sest kui on lubatud kõik, saabub peagi katastroof. Väitnud, et meie teater elab praegu dilettantismi õitseajal, rõhutas G. Tovstonogov eriti ohtu, mille toob endaga kaasa hoolimatus näidendi ja autori vastu. Autori teksti ja mõtete respektiivimist pidas ta hädavajalikuks sisepiiramisvahendiks režissöörile. Lavastaja ülesandeks olgu autori avamine meie kaasaegse interpretiivse positsioonilt, mitte aga püüd säärased eneseväljenduse poole, mis taandab lavastatava näidendi vaid seda eesmärki teeniva vahendi tasemele. Selles mõttes võrdles G. Tovstonogov režissööri dirigendiga, kes peab teadma ja mitte moonutama noote. Eeskujuna juhtis kõneleja tähelepanu «Jevgeni Onegini» hämmastavale interpretatsioonile M. Rostropovitšilt. Talle valdlesid vastu S. Jurski, rõhutades, et teatrikunst spetsiifilised noodid loob siiski lavastaja, ning L. Dodin, kes tsiteeris B. Pasternaki kui «Hamleti» tõlkija kirja G. Kozintseville. Peatudes küsimusel režissööri interpretatsioonivabadusest, soovitas poeet talle:

«Lõigake, lõhendage ja tehke ümber nii palju, kui tahate. Mida rohkem te viskate tekstist välja, seda parem. Poolele dramaturgilisest tekstist mis tahes näidendis, ka kõige surematumas, klassikalises ja geeniaalses, vaatan ma alati kui autori kirju-

tatud laiendatud remargile, mille eesmärk on viia osatähtjad võimalikult sügavale mängitavasse tegevusse. Niipea kui teater on tunginud mõttesse ning hakanud seda valdama, võib ja peab ohverdama ka kõige eredamaid ja sügavamõttelisemaid repertuaare (rääkimata juba üksikõiksetest ja kahvatutest), muidugi juhul kui näitleja on draama selles kohas, selles tema arengulises saavutanud nendele võrdväärse mängulise, mimilise, valkiva või nappisõnalise vastavuse.» (B. Pasternaki ja G. Kozintsevi kirjavahetus on avaldatud ajakirja «Voprosi Literaturi» k. a. esimeses numbris.)

L. Dodin rääkis samuti, et teatri ülesanne on luua autoriteksile vastavad teatraalsed «noodid», paraku toimub see sagedasti aga formaalselt ja pealiskaudselt ning autori muutmine osutub pinnapealse mõistmise kompensatsiooniks. Printsipiiks kuulutatavat esteetilist harimatust ründas ka G. Tovstonogov, lugedes tänapäeva teatri suurimaks ohuks kergemeelset suhtumist režissööriritoosse ja sellest tulenevat «kerge» kunsti lainet.

Režissööri ja dramaturgia vahetuse analüüsimisel juhtis I. Sneiderman tähelepanu sellele, et tänapäeval ei meeldi paljudele režissööridele täita traditsioonilist vahendajarolli dramaturgia ja näitleja vahel. Selle asemel luuakse ise kompositsioone ja instseneeritakse kirjanudusteesid. Koos sellega ilmneb aga ohtlik tendents alusmaterjali loogikast kõrvalekalduks, kusjuures vaatajale arusaadava sisemise loogika puudumist püütakse tihtipeale korvata efektsete vormivõtetega. Ka S. Jurski tähendas: neis draamateostes, mis valmivad teatris eneses, on rohkesti rasked ja ebahuvitavaid rolle, rolle, mille lavaline funktsioon pole läbi mõeldud, nii et erinevalt Molière'i ja Tšehhovi dramaturgiast võime nüüd teepoolest rääkida halbade ja headest osadest. Seesuguste dramatiseringute loomisel unustab režissöör tihti näitleja. See, kui näitlejad harjuvadki halbade osadega, maksab S. Jurski arvates aga kindlasti kätte. Ka R. Sirota osutas, et nn. eksperimentaalteatris on näitleja autori ja režissööriga kõrvutades üsna ebavõrdselt nurka surutud. «Vanade» näitlejatega eksperimentiivimisel ja sünteetilise teatri loomisel areneb näitleja murdmise protsess, milles ähvardab R. Sirota arvates murduda ka näitleja psühholoogiline omapära, mis viib lõppkokkuvõttes teatri vaesestumisele.

Lavastaja ja näitleja vahetuse küsimused tundukse tänapäeva nõukogude teatris üsna palavad olevat. L. Helfets kurtis: tihtipeale on näitleja esmaseks reaktsiooniks režissööri kavatsuste suhtes umbusk, tigeus ja suletus. N. Seiko tundis muret selle üle, et lavastajal puuduvad kindlad (teaduslikud!) teadmised ja oskused näitlejale lähenemiseks. L. Dodini veendumust mööda tahaks näitleja olla alati prohvet, kuulutada vaatajale midagi sisuliselt olulist, režissöör püüab teda aga tihti sellest võõrutada, paljud näidendeid lavastatakse lihtsalt mitmesugustest välistest vajadustest tingitult. Kui aga näitlejat

on kord sunnitud valetama, on juba pärast raske pöörduda tema inimliku hinge poole. B. Kosteljanets arvas: nii mõnigi kord pole režissöör süüdi selles, et tal pole teatris osale vajalikku näitlejat, ning siis lihtsalt tuleb minna näitlejanatuuri murdmisele (näiteks toodi siin Alka osa täitja puudumise J. Ljubimovi peatselt Tallinnas näidatavates «Puuhobustes»).

Lihtsa mooduse näitlejaga ümberkäimise raskusi kurtvatele lavastajatele andis tuntud näitleja V. Retsepter. Tema arvates armastavad näitlejad vaid niisugust lavastajat, kes suudab maailma sügavalt mõista ja sellega rikastada ka näitleja maailmatunnetust. Režissöör peab näitlejat lihtsalt rohkem teadma, ainultki žanritunnetust ja mänguvõtteid pakkuvall lavastajail tekitab näitlejatega tihti konflikte.

Üsna üksmeelselt toetasid kõik vestlusringist osavõtnud noorte lavastajate õigust loomingulistele otsingutele. I. Sneiderman tuletas meelde V. I. Lenini sõnu K. Zetkinile selle kohta, et loominguine elu nõuab ilmselt samasugust pillavust nagu looduse loomingki, mis õigustab palju eksimusi ja üleilgseid lapsikusi, mida V. I. Lenin revolutsioonijärgses kunstis täheldas. Kõneleja arvates ollakse praegu kitsimad. Noortelt nõutakse kiiresti resultateid ning talent hääbub või lämmatatakse enne, kui selgub, kas noor oleks olnud millekski suuteline. Selle kõrvale valitseb tohtu kannatlikkus ja sallivus tavalise, halli, ordinaarse ja igava suhtes, niipea aga kui šabloon kärsib, tõuseb häreks. Noor režissöör tuleb teatrisse, mis nii mõnigi kord kujutab sisuliselt endast vaid sildiga varem, õigusteta vaese sugulasena. Tihtipeale on ta ka ise eneseleilmisel üsna kaootilises seisus ning sattunud sellisena poolsurnud riiki, hääbub ta otsingute äärmuslikkuse ja teatri igapäevase rutini vastastikusse haardes. I. Sneiderman pidas kunsti arengu protsessis üsna loomulikuks, et teatrid tekivad ning surevad, selles ei peaks nägema midagi erakordset ega püüdma administratiivsete vahenditega koos hoida kollektiivi, milles sisemine ühtsus ning ühine juhtide puuduvad. Ka S. Tšimbal leidis selle üsna loomuliku olevat, et noorus otsib ja iga põlvkond elab üle oma erutuste perioodi.

Kõige ohtlikum, mis võib noore lavastajaga juhtuda, on jälgendaja teele asumine. Ka J. Padve veendumuse kohaselt on ausam olla professionaal kui «progressiivne» imitaator, kusjuures eneseksjäämine tänapäeva informatsioonirohkes maailmas tundus talle kõige raskema ülesandena.

Režissöör ja aeg. Režissööri positsiooni aja suhtes määratles I. Sneiderman. See positsioon asub eeslinil, liinil, kus võidakse tappa, sest kunst on tappev, ta ei tohi ega saagi olla ohutu tegevusala, positsioonidel on aga alati raske püsida. Eeslinil ei saa olla inimene, kes otsib võimalust end vangi anda, seal ei saa olla kunstnik, kellele eneseväärikus on vaid tarbetu ballast. Kuid vaid ajastu eeslinil viibides suudab režissöör viia vaatajat enda järele, pidamata tähtsaks kergekaalulist menu ja tunnustust, mis on hõlpsad tulema.

Vaid eeslinil suudab kunstnik anda vastuse ajastu probleemidele ning teostada ennast loominguliselt. See mõte jälgil olulisimana meelde Leningradi nõupidamiselt.

JAAK ALLIK

TEATRIKUU 1975

TEATRIKUU KROONIKAT

Teatrikasvatuse edendamiseks ja vastavate teadmiste süvendamiseks on lga teatrikuu kavas olnud seminare pedagoogidele. Seekordsed seminarid peeti teatrikuu avapäevadel Tartus ja Pärnus. Tartu, Põlva, Valga ja Võru rajooni kirjandus-õpetajale esinesid Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi sektori juhataja Kalju Leht, kunstiteaduse doktor Karin Kask, teatrikriitik Lillian Vellerand jt. Oma kogemustest noorte teatrisõprade kasvatamisel kõnelesid ka õpetajad ise. Üheskoos vaadati «Vanemuises» O. Lutsu «Tagahoovis», seejärel korraldati arutelu ning kohtuti tüki lavastaja Kaarel Irdiga.

Pärnu linna ja rajooni õpetajaskonna teatrilast silmaringi aitasid avardada L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri kirjandusala juhataja Oskar Kruus ja lavastaja Ingo Normet. Ohiselt vaadati kooliprogrammi kuuluva teose «Tartuffe» lavastust Pärnu teatris. Etendusele järgnes siiskas arutelu lavastaja osavõtul.

Mõlemal seminaril osales üle poolesaja pedagoogi.

Tallinna vene õppekeele koolide kirjandusõpetajate kokkutulek teatriõpetuse küsimuses on planeeritud eelolevasse nädalasse.

Teatrikuu avauituseks V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris kujunes nõupidamine teatriaktiivi ja ühiskondlike piletilavitatega. Koos oli 142 aktivisti 68 asutusest.

2. märtsil V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri ja Tallinna Turismiklubi korraldatud teatrikuu-rahvamatkast, mis sai teoks juba kaheksandat korda järjest, käis lavastuste nimetusi kandvates kontrollpunktides käseemblemee taotlemas 1332 tallinlast.

Tänavuse teatrikuu eelisrajoonideks, kus toimub eriti arvukalt üritusi, on valitud tööstuslinn Narva ja põllumajanduslik Jõgeva rajoon. Narvas avas kuu Leningradi Muusikalise Komöödia Teater, selle esimesel nädalal külastasid Narvat ka Nukuteater, Rakvere Teater ja Riiklik Vene Draamateater.

Jõgeval ja rajooni teistes kultuuriasutustes esines Viljandi «Ugala». 2. märtsil moodustasid «Vanemuise» väikese maja publiku Jõgeva rajooni koolide õpilased, kes vaatasid E. Kapi lasteoperit «Talvemuinasjutt» ning kohtusid heiloojaga.

Teatrikuu esimene külaline Saaremaal oli E. Vilde nim. Tartu Rahvateater. Kostiks viidi estraadinäidend «Hau vihta ja anna pihta». Tutvuti ka kolleegide tööga Saaremaa Rahvateatrist.

«Estonia» operettrupp andis lavastusega «Poissmehed» nädalapäevade külalisetendusi Valga rajooni kultuurimajades. Kohtuti Valga õmblusvabriku ja Kaliniinim. kolhoosi rahvaga.

Märtsikuu alguspäevil vaatasid Nukuteatri lavastusi Üleilulise Teatriühingu Lastekabineti teaduslikud töötajad O. Glazunova ja L. Nentsenko. 4. märtsil kor-

raldatud arutelul andsid nad hinnangu kuuale lavastusele.

Omavahelisi sõprussidemeid tihendavad Noorsooteater ja kondiitritöödets vabrik «Kalev». Teatrikuu kolmandal päeval kohtuti võrkpalliplatsil. Teatrite spartakiaadi võitja Noorsooteater alistas ka vabriku võistkonna tulemusega 3:0 (geimid 15:10, 15:9, 15:11). Eile kohtuti malelaude taga. Pärast spordiüritusi tuli järjekord teatriprobleemide kätte.

Teatri juhtkond tutvustas edaspidiseid loominguilisi plaane, kunstilist külakosti pakkusid näitlejad.

Noorsooteater on korraldanud teisi üritusi. Tehase «Tarbeklaas» klubis oli kohtumine, mille järel esitati lavastus «Oh armastus, sina kallid magus mesi». Isamaasõja lõpu 30. aastapäevale pühendatud lavastust «Protess» külastas «Salvo» kollektiiv, kellega ka lavastust arutati. Sama lavastus oli arutlusobjektiks V. Klementi nim. Kutsekoolis.

Noorsooteatri kaasabil peeti märtsikuu esimesel nädalal teatripäevad Kohtla-Järvel A. Kesleri nim. Keskkoolis, Tallinna Majandustehnikumis, Keila keskkoolis, Tallinna 1. ja 8. keskkoolis.

KAS HAUPTMANN

ON NII LIHTNE?

1889. aasta avas enam kui uue lehekülje saksa dramaturgia arengus. Gerhart Hauptmanni «Enne päikese tõusu» etendusega tuli lavale ajastu sotsiaalne tragöödia. Ja juba järgmisel aastal ilmutas Hauptmann vargako-möödia «Kopranahkne kasukas», mis kutselise teatri algusaastaist, täpsemalt 1907. a. alates, sai populaarseks ka Eestis. Saksa naturalismi sellel vahest kõige konsekvantsemal teosel on kogu maailma dramaturgias oma kindel ja ajapidev koht olnud seetõttu, et püüdlukult täpse keskkonnapildi (naturaalse miljöö), detailide, kujundite ja karakterite «teine plaan» võimaldab jõuda sotsiaalse tingituse põhjendamiseni. Pealegi küünib siin karakterite psühholoogilis-filosoofiline ja moraalne ekvivalent Bjørnsoni, Strindbergi ja Sudermanni vastavate teoste tasemeni.

«Kopranahkse kasuka» edu Eestis on suuresti sõltunud sellest, kui sügavalt on üldöeldud lavale avada suudetud. Ja alati, kui on andunud naturalistlike elementide välisele või eksootilisele joonistamisele, on saanud «Kopranahksest kasukast» autori esteetilise programmi pahupool. Veelgi hullem, intriigikult muutub ju siis ainult varguse üle naljatlemiseks, kasjuures pealegi süüdlane ette ära teatud on. Peale muu on «Kopranahkse kasuka» saatust suuresti sõltuv olnud ka asjaolust, kas teatril on või pole välja panna pesunaise Wolffina näitlejat, kes äärmiselt ülerikastatud miljöö ja mitmemootmeliselt ülesehitatud situatsioonides oleks suuteline sisevaatlusteks, oleks võimeline siin inimlikku ja ühiskondlikku tuuma tabama. 1907. a. lavastus K. Menningult andis juba sellekohase õpetunni. «Vanemuises» mängisid emand Wolff kaks kõige võimekamat näitlejannat — Anna Altles ja Anna Markus. Altles kui arenenud intuitsiooni-ga näitleja pillas oma annet taltsutamata pimesi ning resultaat oli see, et väikekodanlik ajakirjandus hakkas eeskätt nautima varguse eksootikat, lõbustas ennast ja publikut töödruhmava vaese inimese traagika arvel. Anna Markuse emand Wolff tõi lavale hoopiski teised tuuled ja isegi hirmu, kas pesunaise puuvarguse lugu Eesti oludes äkki koguni eksproprieeriva tähendusega ei ole(!). Nõnda kirjutaski näiteks Anton Jürgestein, oma aja silmapaistvamaid kriitikuid ja põhjalikumaid Ibseni jt. sajandi alguse dramaturgia tundjaid.

Varguslõbu on suudetud välistada ka tänases Rakvere Teatri Mai Meringu

lavastuses. Ent selle lavastuse hädad algavad naturalistliku detaili ja miljöö loomise ülehindamisest, peamiselt karakterite tõlgenduslikust pealiskaudsusest. Ja kuigi teater tahab kavalehe abil vaatajat uskuma panna, et «kirjanik loob tervikliku pildi ühiskonnast, mitte selle üksikust osast» (!) ja et siin «puudub väline intriig ja paeluvus», pole laval neid tõesid teoks teha suudetud. Paeluvusvõti, Hauptmanni programmteos — inimene ja ta sissemaailma keerdkäigud läbi sotsiaal-eetiliste hinnangute — on leidmata jäänud.

Laval näeme tööka, aruka, ettevõtliku, ent olude sunnil siiski mitte ainult ausal viisil eluõigusi kättevõitleva emand Wolff asemel ramedat välisjoonist pingutavalt järgivat pesunaist (Piret Sikkil), kellele pole nagu aegagi antud sisevaatlusteks või eetilisteks hinnanguteks.

Ka kõik väline — rekvisiit ja dekoratsioon, kostüüm ja grimm, liikumine ja keelemurregi, detailotsingutest juba kõnelemata — on lavastuses pealesuruvat primitiivsemaiguline. Hakka või tööpoolest uskuma, et Hauptmannil peale naturalistliku keskkonnakujutuse karakterite süvaplani nagu polekski.

Lavastuse paremaid osatäitmisi on Ilmar Tammuri politseijaoskonna ülem von Vehrhn. Kuid siingi teeb osatõlgenduse kohatine liiga satiirilise lineaarsus olematuks duelli vaimukalt puanteeritud finaalis, kus ühe varguse lugu sotsiaal-filosoofilise kujundlikkuse läbi üldistatud varguslooks peaks välja kasvama.

Vaatamata julgele ettevõtmisele, mis Hauptmanni tänase tõlgendusega kahtlemata kaasas käib, näitas Rakvere Teater meile autorit kahjuks liiga lihtsustatult, ühekülgsest ja vaeselt.

Vaene, kuid aus (s. t. oma praeguste võimiste kohane), võiksime teatril leebelt trööstiks öelda. Kuid aus kunstis peabki olema, vaesust (s. t. vajakajäämisi) tunnustama hakata oleks aga patt. Pealegi osutaksime sel juhul karuteene G. Hauptmanni loomingule, kes varasematel aegadel meie teatrikultuurile väga palju on tähendanud, kuid kelle loomingus uus lugemine on visa tulema olnud.

KALJU HAAN

LÜHIDALT

Ungari teatrid valmistuvad tähistama oma maa fašismist vabastamise 30. aastapäeva. Mitmel pool tulevad lavale uusteosed. Szegedi Rahvusteater pakub vaatajatele Marjót Gáspárit lavateost «Tuleime», mille tegevus kandub tagasi 1944. ja 1945. aasta ununematutesse päevadesse. László P. Horváthi «Kiikhoob» on pühendatud Ungari töölisklassi tänapäevale ja selle esimesed etendused leiavadki aset tehastes, kombinatides. Noore põlvkonna probleemidest jutustab näidend «Oleme 30-aastased».

Steen Rakvere Teatris esietendunud muusikalise farsist «Kõiges on süüdi sardiinid». Külalislavastaja Rein Agur, külaliskunstnik Jaak Vaus. Vasakult: Teodor Hind (Vladimir Käro) ja maalikunstnik Stefan (Felix Kark).

RAKVERE TEATRI ETTEVÕTMISI

Teatrikuul jõuab vaatajani uuslavastus, millega tähistame suure võidu 30. aastapäeva. Selleks on A. Steini romantiline draama «Tähtsul õöl». Lavastab M. Mering. Märtsikuu annab teater 41 etendust 10 eri lavastusega. Nendest on lastele ja õpilastele määratud 10 etendust. Suuremad külalisetendused on Tartus, Pärnus ja Tallinnas, kus mängitakse «Kõiges on süüdi sardiinid». Viljandis esinetakse lastele H. Männi näidendiga «Nutikas eesel» ja täiskasvanuile G. Hauptmanni vargako-möödiaga «Kopranahkne kasukas». Teatrikuul leiab aset hulk teemaatilisi kohtumisi. «Teater ja koolinoor» on vestlusteemaks Väike-Maarjas ja Rakvere 3. keskkoolis. «30 aastat

suurest võidust» on teema teatrirahva ja Rakvere Linnasetehase ühisel kohtumisõhtul. Teatri kommunistlikud noored kohtuvad asjahuvilistega Rakvere noorteklubis «Tarvanpää» ja vabarligi rahvakunstnik Ilmar Tammur Rakvere 1. keskkoolis. Plaanis on veel kohtumisi pärast vaadatud etendust, samuti näitlejate ja rajooni juhtidega. Teater koos ajalehe «Punane Täht» toimetusega korraldab nooremale koolileale joonistusvõistluse «Nutika eesli» põhjal. Vanemale koolileale on kavas võistlus-kirjand teiste lavastuste kohta. Teatri fuajees on ülal teatriteemaline näitus.

ENN KABRITS, Rakvere Teatri kirjandusala juhataja

L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris esietendus Moilère'i «Tartuffe» Ingo Normeti lavastuses ja külaliskunstnik Jüri Arraku kujunduses.

Pildil: El-mire (Hilja Varem) ja tema mees Orgon (Peeter Kard).

POOLA KINEASTIDE KÜLASKAIK

Eesti Kinematografistide Liidul oli külas grupp Poola kineaste, multafil-mide loojaid. Nad töid kaasa ulatusliku programmi viimase aja loomingust ja tutvusid «Tallinnfilmi» sellealaste töödega. Nähtu põhjal vahetati mõtteid filmiloomingu praegusaegsete probleemide üle.

MITMEKIHILINE TERVIK

Evi Pihlaku märkmeid maalist

Meie maalikunsti arengu vaatlemisel rõhutatakse üha sagedamini, et ilusa ja õilsa maali ajajärk on end ammendanud. Kauni maalilise kaemuse taotlus näib liig kitsana ja ühekiilse. Selle asemel räägitakse järjest enam maalikunsti maailma seletavast funktsioonist. Kunstniku püüe on elu väga erinevaid ilminguid nii lahata kui ka seostada, üksikogemustest tulutada üldisema haardega mõttekäike, leida nende najal emotsionaalseid sümboleid. Seega pole siis tegu ilu kui ühe maalikunsti väärtuse põhimõttelise eitamisega, pigem on juttu kunstniku erinevatest tegelikkusesse suhtumise võimalustest.

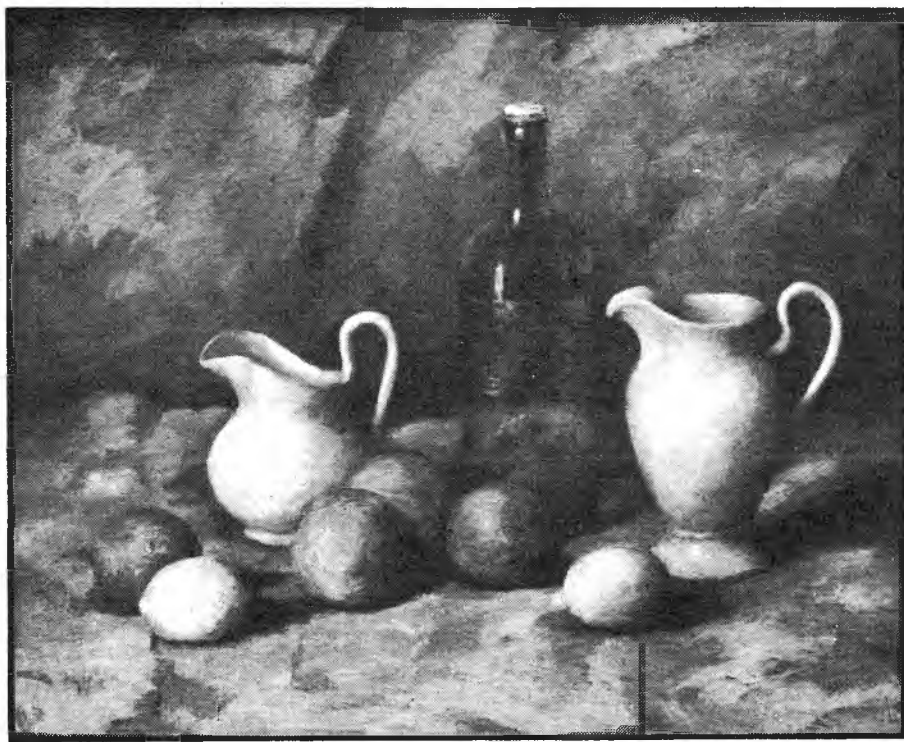
Nähtu taandamine eelkõige kauniks värviharmooniaks ja vormide kooskõlaks eeldab kujutatava situatsiooni nautimist, rahulolu, meeleolutsemist. Need kõik on väga inimlikud reageerimisviisid ja vaevalt saab neid lugeda päris lõpuni ammendatuks, nad näivad lihtsalt liiga läbiproovituks. Mõista ja mõtestada püüdev loominguline eesmärk sisaldab endas praegu rohkem ahvatlevaid võimalusi. See on teatavas mõttes eelduseks ka kunsti sotsiaalsele kaalukusele. Teisiti vaadeldes võiks samas probleemis näha tunde ja mõistuse kokkupõrget. Üksikutes kunstiteostes ei pruugi küll intellektuaalne ja emotsionaalne teineteist tingimata välistada, kuid enamasti on siiski üks domineeriv. Meie praeguses maalikunstis näib raskus kalduvat intellektuaalsele poolusele. Teiste liiduvabariikide kunstiga võrreldes on seda isegi peetud meie maali eripäraks.

Intellektuaalse algme võrsumist võis eesti maalil jälgida hakata juba 1960. aastate lõpul, kuid sel ajal oli tegu alles üksikute elementidega. Tervikuna olid aastakümnele omasemad suurte sümboolide otsimine, tundepeatus, dekoratiivne värvirõõm. Kui rääkida nn. karmi stiili mõjudest meie maalile, siis näib, et väga karmi väljenduslaadini tegelikult ei jõutudki. Eesti maalile on peaaegu alati olnud omane üsna suur annus sensuaalset pehmust ja delikaatset tundlikkust. Ilmne uute tendentside maksvusele pääsemine leidis

aset koos uue aastakümne saabumise-ga, 1970. aastatega. Sel ajal kerkis ühtlasi maalil esile hulk uusi kunstnikke, nagu Ludmilla Siim, Andres Tolts, Ando Keskküla, Rein Tammik jt. Nad äratasid tähelepanu juba esimeste töödega, sest nad ei olnud omaks võtnud käsitluslaadi, mida seni pidasime eesti maalile traditsiooniliseks. Nad ei elanud kujutatavale sel määral kaasa,

fääris. Selline keskkond polnud soodus mitte koondava terviku, vaid just üksiku detaili esiletoomiseks. Mõneti võis niisuguses käsitluslaadis ära tunda popkunsti elemente, näiteks R. Tammiku töodes. Kuid laenatud võtted on mõõdukad ega vii välja maalilise piiridest.

Uus vormiline laad on raskesti ühendatav õrnluuriliste meeleoludega,

OLAV MARAN. «VAIKELU TAIMEÕLIPUDELIGA» (ÕLI, 1974)

kui kunstnikud seda varem oma aine suhtes olid teinud. Neid ei võlnud koloriidi ja fraktuuri peenekoeline ilu. Nende stiil oli üldiselt protokolliv ja kuiv, rohkem graafiline kui maaliline. Kujutatav anti edasi teravalt, veidi õhutus ja justkui hermeetilises atmos-

see sobib rohkem intellektuaalseks analüüsiks ja mõistuslike kaalutluste väljendamiseks. Säärase hoiaku poole näib ka meie maalijate noorem tiib püüdlevat. Ideaaliks on objektiivsus, veidi jahe hoiak, vaatlev esitusviis. Hästi väljapeetud maalilise kehastuse

on leidnud seesugune tegelikkuses suhtumine näiteks Tiit Pääsuke teostes. Kuid isegi tundlikuma laadiga Peeter Mudisti maalides ei puudu see objektiivne rahulikkus täiel määral. Siiski pole kõik nooremad maalijad võrdsest kiretut. Kuid vahetut tundeväljendust välditakse küll peaaegu eranditult. Ka emotsioonidele vastuvõtlikumad natuurid rõivastavad oma tunded publiku ette ilmudes justkui maski või lava-kostüümi. Vahel on need maskid natuke paroodiaaigulised, kuid teiselt poolt kaldutakse teatavasse infantiilsusse. Meelega kasutatakse veidi naiivseid süžeid, veidi saamatut vormi, lihtsameelseid värvikooskõlasid. Sellelaadseid elemente võime täheldada näiteks Aili või Toomas Vindi loomingus. Mõneti meenutab see luuletajaid, kes lähevad mööda kirjavahe-märkidest ja üldistest keelenormidest.

Vaadeldud arengusuund kujunes välja juba 1970. aastate alguses, kuid see on vähe muutunud määra olnud ka viimase aasta maali üldpildis. Mõõdunud aasta maalist eraldi rääkida on koguni raske, sest kõik praegune seostub orgaaniliselt kogu 1970. aastate arengutsükliga. Iseloomulik on praegu olemasoleva küpsemine kui uute lähtepunktide otsimine. Võib-olla on koguni tegu teatavate nähtuste kompleksi lõppfaasiga. Endiselt moodustavad T. Pääsuke, A. Tolts, A. Keskküla, R. Tammik, A. Vint, T. Vint meie maalijate noorima grupi. Nende vanus läheneb kolmekümnele või on selle piiri juba ületanud. Seega ei ole siis noored maalijad enam mitte üleliia noored. Kui alguses mõjusid nende teosed meie senise maali foonil kontrastsena, tekitasid elevust, siis nüüd on märgata üha enam rahunemist. Esimese üllatuse efekt hakkab tasapisi tuhmuma, harjumuslikuks muutuma. Ilmneb koguni, et mõningate külgedega sulab nende looming kokku meie maali seniste üldtunnustega. Seda eelkõige just oma vormilise tasakaalu ja teatava kammerliku intiimsusega.

Ületanud esimese uudsuse faasi, hakkab vaataja ühtlasi tähelepanelikumalt vaagima, mis siis öieti oli selle

TÄNAVU

KADRIORU

KUNSTIMUUSEUMIS

Kes neil päevil juhtub Kadrioru Kunstimuuseumi sisse astuma, saab osa huvitavast Viiralti-näitusest. Pikemalt kommenteeris seda väljapanekut mõõdundnädalasel kunstileheküljel kunstiteadlane Mai Levin, kes ka Viiralti arvukatest illustatsioonidest näituse tarvis valiku tegi. Lisagem vaid, et eksponeeritud materjali hulgas on (eriti nooremale kunstipublikule) mõndagi esmakordselt ja näitus tohiks seega eriti huvipakkuv olla.

Lisaks alalisele eesti kunsti ekspositsioonile on viimaseid päevi avatud ka näitus «Tallinna kunstnikud XIX sajandi I poolel», mis jätkab muuseumi traditsiooni tutvustada kunstipärandi vahetuntud lehekülgi. Kunstiteadlane Milvi Kuldna on koostanud professor V. Vaga soovitusnimekirja alusel väljapaneku, mis käsitleb perioodi, millal Tallinnas täheldati kunsti elu aktiivset tõusu. Sel ajal elasid ja töötasid meil

mõnedki meistrid (Schlichting, Kügelgenid, Pezold, Hippus jt.), keda käsitlevad saksa kunstiajaloo autorid. Kunstielamuse kõrval pakuvad meile kultuuriloolistki huvi Tallinna vaated, maastikud ja Tartu ülikooli tolleaegsete professorite portreed. Pealegi on tegu meestega, kellega olid seotud esimesed eesti soost kunstnikud (Köler jt.). Suur osa nende Tallinnas elanud ja töötanud meistrite loomingust on kaduma läinud, olemasolev materjal on nii terviklikult näitusesaalis esmakordselt.

Tõsine ülesanne on meie muuseumi töötajatele ulatusliku väljapaneku «Juugendi avaldused eesti kunstis» koostamine. Ekspositsioon, mis esitab valiku eesti maalist ja graafikast, raamatuillustatsioonidest ja tarbekunstistki, lisaks fotomaterjali juugendist meie arhitektuuris, avatakse märtsikuus ja pakub loodetavasti kunstipublikule suurt huvi (kogu maailmas on praegu tähtsat juugendibuum). Näitus lubab välja tuua hulganisti sellistki materjali, mida muidu pole aega ja ruumi vaadata. Kunstiteadlastel Mai Levinil ja Lilian Kruusel on see koostamistöö järgus.

Ja siis ongi käes kevad ning juubelite aeg. Fašismi üle saavutatud võidu aastapäeva tähistab Kunstimuuseum mitme väljapanekuga: eksponeeritakse meie kunstnike rindejoonistusi, võime näha Suures Isamaasõjas hukkunud graafiku P. Liivaku töid ja näitust «Meie kaasaegne kunstis».

Laulupeo päevadeks täiendatakse eesti kunsti väljapanekut, sealhulgas ka skulptuuride aeda, nii et peolised saaksid võimalikult parema ülevaate eesti kunsti teest 35 nõukogude aasta jooksul. Selleks ajaks lõpetavad restauraatorid ja remontijad töö ka lossi Kuppelsaalis, mis siis oma esialgsetes, pärlhallides toonides külalisi vastu võtab.

Aasta teine pool toob Tallinna mõ-

ned huvitavad välisnäitused: Ermitažis koostatakse meie ekspositsioon XVII sajandi hollandi kunstist, Vene Muuseumist tuleb valik nõukogude natüürmordist (alates 20. aastast), kunstinäitust on oodata Moldaaviast.

Meie oma kunstipärandit esindavad Kr. ja P. Raua (nende sünnist möödub 110 aastat) teosed — P. Raualt saartel tehtud visandid ja Kr. Raualt Kalevi-poja-ainelised tööd. Saame näha F. Sannamehe kultuuritegelaste portreid ning väikest valikut Lepo Mikko natüürmordidest. Ja kui vaadata veelgi kaugemale, siis 1976. aastal on kavas välja tuua ekspositsioon eesti kunstist 1940. ja 1941. aastal.

Kaugema aja tagant on huvitav jälgida meie kunstnike esimesi samme sotsialistliku realismi meetodi omandamisel, märkame aga ka neid kunstiliiminguid, mis omal ajal varju jäid, kuid eesti nõukogude kunsti arengulukku lahutamatu kuuluvad.

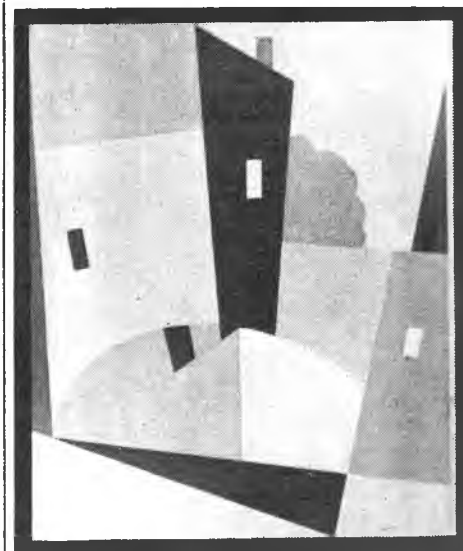
Sisult jätkaks see näitus muuseumi töös sama suunda, mis esindas mullu aasta lõpul eksponeeritud ülevaatenäitus 60. aastate eesti kunstist. On kasulik aeg-ajalt heita ülevaatlilik pilk ka kõige lähema mineviku loomingule, mis siiski on muutumas juba ajalooks.

Nagu ikka, saadab Kunstimuuseum pidevalt välja näitusi meie vabariigi rajoonidesse ja kaugemalegi (tänavu Ungarisse, Schwerini, Zaporozjesse jm.), peetakse kunstiloenguid.

Muuseumirahvast on mõnikord imestama pannud telefonikõned, kui näiteks mõni Tallinna kool palub saada fotonäitust kunstniku tödest, kelle looming muuseumis just välja pandud. Tallinna koolid on kahjuks liiga loiid muuseumi abi kasutama ja paljudele on tee Kadrioru hoopis tundmatu. Aga on ka vastupidist rääkida. 42. ja 46. keskkool on kunsti huvilistena tuntud. Väga hea koostöö on kõigi Pärnu

koolidega, Kohtla-Järve lastekunstikooli ja 1. keskkooliga jmt. Järjekindlalt käib näitustel «Eesti Kaabli» ja Kalinini-nimelise tehase rahvas, muuseum omalt poolt esineb tehastes loengutega. Sedasama võib öelda meie põlevkivikombinaadi kesklaboratooriumi kohta, kunstilektooriumi alustati Kreenholmi tööliste jne. See on töö, mis jätkub aastast aastasse. Sobivaim viis muuseumi rikkalikest kunstikogudest osa saada on aga siiski üle tema ukse sisse astuda. Mullu käis Kadrioru muuseumis 138 000 külastajat.

Kunstimuuseumi näitusplaanide tutvustas direktor
INGE TEDER

ARNOLD AKBERG. «KOMPOSITSIOON» (ÕLI, 1931)

üllatuse taga püsivamat, kaalukamat. Tekib küsimus, kas see kunstnikegrupp on püüdnud kaasa rääkida ka suuremates ja sotsiaalse varjundiga probleemides. Mõningase kõhkuse järel võib põhiliselt vastata jaatavalt. Laiema üldistava haardega teoseid on loonud näiteks R. Tammik, T. Pääsuke, L. Siim ja teisedki. Temaatilisest aktuaalsusest räägib ka Tartu näitus «Inimene ja põld». Kuid samas tuleb lisada, et üldiselt püüavad antud grupi kunstnikud jõuda mõttelise sünteesini teistiti ja erinevaid teid pidi, kui seda tegid nende eelkäijad. Suurtele selgetele koondkujudele ja väljavalitud sümbolitele rajanevale kompositsioonile eelistatakse üksikelementide kuhjamist, nende läbisegi ja võrdväärtuslikku esitamist. Ülesehituslikult iseloomulikud on näiteks selles mõttes mitmed L. Siimu kompositsioonid. Esemeline maailm on sageli lõhutud ja segi aetud ning kunstniku ei huvitagi selle ühendamine tervikuks. Pigem võib sääraste võtetega saavutada huvitavaid ja ootamatuid vastandamisi, nagu seda eriti armastab rakendada R. Tammik. Teose ideestik koorub üksikutest kujunditest justkui ridade vahelt välja. Äraseletamisega ei rutata. Vaatajale jäävad suhteliselt vabad käed. Mõnigi lahendus sisaldab mitmetähenduslikkust. Meeleldi kasutatakse ka harjumuslike seoste mõningast ümberpaigutamist, üksikute esemete ja detailide isoleerimist, avastamaks selle kaudu juba tuttavatest nähtustest uusi aspekte.

Muudatused hakkavad samuti silma motiivide ja kujundite valikus. Tugevamini kui varem on praegu tunda linnamüüritöö ja tehiskeskkonna sisetungimist kujutatavate objektide hulka. On küll ka rohkem loodusmotiive, kuid neid on nähtud sootuks teisest küljest kui enne. Loodust käsitletakse üha enam väljaspool meid seisvana. Vahel nähakse teda peaaegu juba kaotatud paradisi värvides. Teda imetletakse, kuid ta ei ole enam osa meie igapäevasest elust. Kunagi oli loodus maalijale eelkõige värvide rikuse ja emotsioonide allikas. Nüüd näib ta sisendavat kunstnikule üha enam mõtteid inimese elu ja ümbritseva maailma vahekorras. Ühesõnaga, jällegi jõutakse välja ainele mõistuspärase lähenemiseni, jällegi on tajutav distants kujutatava aine suhtes. Noorema generatsiooni kunstnik näib tugevasti kinni olevat iseendas, oma maailmas. Kui ta kujutab midagi väljaspool oma autobiograafilist sfääri, on kogu aeg tunda, et ta haarab endast väljapoole, et see žest on rohkem tahtlik kui spontaanne. Nii ongi seda laadi kunstnike looming rikastanud

eesti maali peamiselt just mõistuspärase viljadega.

Vaadeldud ilmingud ei ole siiski ainsad, mis praegu meie maali taset kujundavad. Vaatamata oma uudsusele ja kindlaimelisele, ei ole nad kõrvale tõrjunud varem kujunenud. Paralleelselt taotlustega, mis on ilmnud viimase viie aasta kestel, püüvad elujõulisena ka 1960. aastatel tekkinud suunad. Tolle aja tõsine ühiskondlik ja eetilise paatos kõlab praegugi endise jõuga ning mõjub aktuaalsena. Ajajärku kujundada aidanud maalijad, nagu N. Kormašov, E. Põldroos, O. Subbi, I. Malin, E. Allsalu, L. Muuga, J. Palm, N. Guli, M. Leis, V. Ohakas ja mitmed teised — nad kõik töötavad praegu täie loomingulise aktiivsusega. Paljud neist on jõudnud oma maalikäsitlusega tõsisesse küpsusfaasi. Üks näiteid selle kohta oli Nikolai Kormašovi teoste näitus 1974. aasta märtsis. See ei olnud ainult tehtud töö kokkuvõte, vaid eelkõige just tõestus, kui tugevasti räägib maalija kaasa antud hetke kunstisituatsioon. Sealjuures on ta häälel kaalu ja sisemist tõsidust, mida saab ilmselt omandada ainult paljude võimaluste läbiproovimise hinnaga. Kunstniku taasavastamisrõõmu on tundnud mõnigi vaataja viimastel näitustel ka O. Subbi, O. Marani, I. Malini või N. Guli maalide ees. On tunne, et nad on oma põhiliste taotlustega meile juba mõnda aega tuttavad, kuid samal ajal mõjuvad nende teosed virgutavalt värskena, nendega tekib lähedane ja otsene kontakt.

Kui nooremad maalijad annavad mõnigi kord oma mõtteid edasi kontrastide, eituse, groteski kaudu, siis kõne all olevate kunstnike loomingus domineerib rohkem positiivse kehasus. Üldiselt mõjuvad nende tööd küllaltki emotsionaalselt, kuigi välditakse ilma kontrollita tundepaatos, spontaanselt puhangulist tormlemist. Nimetades kõige nooremaid maalijaid ratsionalistideks, võiks eelneva perioodi kunstnikke pidada sellele vastandlikult mõneti romantistideks. Leidub ju nende töödes igatsust positiivse ideaali järele, heroilist teematõlgendust (Kormašov) ning üldse sisemist tundedünaamikat. Erinev on samuti selle kunstnikegrupi teoste kujunduslik ülesehitus. Analüütilise lahkamise asemel seostatakse, ühendatakse, taotletakse tervikut. Meeleldi püütakse kujutatule anda koondava sümboli tähendust. N. Kormašovi «Pojad» ei ole lihtsalt kaks konkreetset noormeest, vaid terve generatsiooni esindajad, O. Subbi tööd ei ole ainult aktid looduses, vaid neis võiks näha harmoonilise elutunde sümbolit. N. Guli port-

reed ei ole tihti üksnes portreed, vaid neis on püütud tabada ka meie kaasaegse koondkaju. Sealjuures pole muidugi üksikute kunstnike väljenduslaad midagi muutumatut ega püsi täpselt säärana, nagu see 1960. aastatel välja kujunes. Ilmses otsingute faasis on oma loominguga praegu E. Põldroos. J. Palmi töödes võime kohati jälgida samasugust kuhjatud elementidele rajatud ülesehitust, mis oli iseloomulik noorematele maalijatele. Kuid samal ajal on tema teosed nende omadest siiski märksa emotsionaalsemad ja tublisti romantilisemad. Kuid mitte ainult J. Palmi vaid teistegi temaga tingimisi ühte gruppi liigitatud kunstnike teostes näeme, et nende kujundi maailm on kuidagi kirglikum ja jõulisem kui noorematel maalijatel. Nende valitud värvilahendused ja vormid on meeleliselt mõjukad, omajagu ekspressiivsed, kuid nad ei kaota seejuures kindlat maalilist distsipliini. Osalt just neile kunstnikele võlgneb eesti maal oma kuulsuse tugevast koloriiditundest, viimistletud laadist. Need kunstnikud on aidanud üleval hoida seda head professionaalsuse mainet, mille meie maalile oli loonud juba

NIKOLAI KORMAŠOV. «RAHVARÖIVAIS TÖTARLAPS» (OLI, 1974)

kunstnike vanem generatsioon. Niisugune maal püüab tavalisest ja igapäevasest kõrgemale tõusta, seda puhastada ning täiustada, esteetiliselt rikastada.

1960. ja 1970. aastatel kujunenud kunstnike eärühmad ja nende loomin-

gu suunad määravad eesti maali üldpildi kõige põhilisemates joontes nagu kaks suurt põhihoovust. Nendel aastakümnetel meie kunstis on ilmunud maalijad on arvulises ülekaalus. Täpsemalt vaadates on aga paralleelkihte selles üldpildis tunduvalt rohkem. Ka need traditsioonid, mis sündisid juba enne 1960. aastate keskpaika, ei ole tänapäevaga kontakti kaotanud. Maalijate puhul, nagu L. Mikko, O. Terri, E. Okas, A. Vardi, A. Kongo või J. Muks pole põhjust rõhutada mitte ainult töö aktiivset jätkumist, vaid nende kunstnike looming on kohati läbi teinud tõsiselt ja huvitavaid ümberkujunemisfaase. Sealjuures pole keegi kaotanud oma lähtejuuri. Põhiliselt viivad need tagasi selleni, mida eesti maalile pärandas nn. «Pallase» koolkond. Et neist traditsioonidest on viimasel ajal palju räägitud, siis ei tahaks sellel enam pikemalt peatuda. Mõnigi kord näib värskest tekkinu lihtsalt seetõttu suurem ja tähtsam, et ta on uus, ning mõni hea ja küps kunstiteos ei leia küllaldaselt tähelepanu, sest vaataja arvab seda juba tundvat. Seega on suurtel ülevaatenäitustel lähteasukoht alati nooremate kunstnike kasuks. Isegi juhul kui nende tööd vaatajatele ei meeldi, pööratakse neile ometi palju tähelepanu. Kuid ajaline distants võib säärastes küsimustes tuua alati tõsisid muudatusi. Vahel aitab ka mõne küpsema kunstniku loomingulisele teele kaalu ära tunda ja paremini mõista just personaalnäitus, mis lasab hetke situatsiooni kõrval näha ka kunstiloomingu püsivamaid külgi ja suuremaid ajalisi perspektiive. Võib-olla just selletaolisest laiemast, mitmete võrdvõimalike loominguliste eesmärkide nägemisest jääbki meie noorematel kunstnikel kõige enam vajaka. Nad on liiga kitsalt kinni olevikus ja iseendas, oma taotlustes ning kunstilisteeskujudes.

Seega tahaks veel kord rõhutada, et meie maal on praegu eelkõige mitmekihiline tervik. Eriti käesolev aastakümne on aidanud kiirendada uute kihituste tekkimist, mis ühtlasi on toonud endaga kunstiselle elevust ja pinget. On võimalus olnud jälgida vastandlike kunstivormide sündi. Kuid viimaseid näitusi vaadates on mul tekkinud ühtlasi tunne, et erinevad taotlused ja erinevad eneseväljendusvormid ei eksisteeri kõrvuti üksnes mingi mehaanilise kogusummana, vaid seostuvad omavahel. Kõigist lahkuminekutest hoolimata moodustab eesti maali üldpilt üsnagi orgaanilise terviku, mis just teiste liiduvabariikide maaliga kõrvutades oma eripäraga selgelt esile tuleb.

SISEMISE

VALGUSEGA

MAALIKUNST

Arnold Akbergi eesti maalikunsti klassikasse kuuluvat loomingut tema arengus ning pidevas kristalliseerumises on nautinud juba mitmed kunsti- ja publiku põlvkonnad. Seekord oli Kunstisalongis esitatud küll vaid väike osa taiduri ulatuslikust loomingust, ent läbilõikeline ekspositsioon andis sellest siiski tarviliku pildi.

A. Akberg on juba aastakümneid viljelnud meie maalikunsti vähepopulaarset laadi. Ta on loobunud värvist kui väärtusest omaette, rakendades neoplastitsistlikult nappi värvigammat tasapinnaliste vormide loomisel ainult kui üht paljudest tänapäeva kunstniku kasutada olevatest vahenditest. Ta on loobunud vaatajat esimesel pilgul hõivavast värvide tulevärgist, jõudes ometigi erilisel helisevate koloriitide-

ni. Distsiplineeritud süstemaatsusega avab A. Akberg oma helges kunstis meile näivate asjade struktuurseid tagamaid.

Kuuludes omal ajal konstruktivistlikku Eesti Kunstnike Rühma, on A. Akberg masinaajastu ja areneva linnakeskkonna kui selle totaalse avalduse üks esimesi kehastajaid meie kunstis. Noorpõlves alustatud teele on ta jäänud tänaseni.

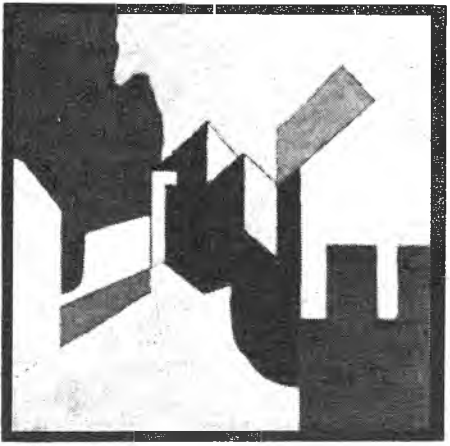
Kunstisalongis esitatud teosed võib jaotada kolme gruppi: 20.—30. aastate maalid ja kollaažid, 60. aastate ning 70. aastate maalid. Esimene langeb ajajärku, mil formeerus A. Akbergi kui kunstniku kujundisüsteem. Kõrvuti lääneeuroopa konstruktivismile omaste tüüpiliste värvide ning vormivõtete kasutamisega avaldus juba tolal ka taiduri individuaalsus, mida kokkuvõtlikult iseloomustavad range geometria, valitsevate must-valgehallide toonidega koloriit ning rafineeritud stiilitunne («Rand», 1931). Näitusel on see huvitav, A. Akbergi loomingule põhjanev periood esindatud vaid mõne tööga.

Kui kunstniku sõjaeelses loomingus näib valitsevat geomeetiline kompositsioon või nn. arhitektooniline mudel, siis 60. aastate maalides seostuvad geomeetrised abstraktsioonid juba kindlate motiividega. Ent vastupidiselt motiivist lähtunud kubistidele ei lahuta A. Akberg maalitavade objekte osadeks, tuues nende eri aspekte läbisegi lõuendi pinnale, vaid korrastab motiive geomeetriselt loetavamaks. Ka säilitab kunstnik kõik motiivi põhilised ruumilised suhted, kõrvaldades üleliigse, kontsentreerumist segava. A. Akbergi varasem radikaalne ning askeetlik konstruktivism muutub siin murtud toonide, pehmete kontrastide ning kontuuridega poeetiliseks konst-

ruktivismiks («Kiek in de Kök», 1966; «Vaade Olevistele», 1965).

Linnavaated, mis maalikunstis on sageli seotud kitsi, salongikunsti või paremal juhul vaataja irriteerimisega tuntud motiiv ootamatult deformeerides, on A. Akbergil eespool nimetatud tendentsidest vabad. Tema linnavaated on esitatud tõsimeelsusega, millega eesti kunstnikud on tihti reageerinud suurte kunstikeskuste moehoovustele, avastades niiviisi tuntud tendentside huvitavaid kõrvaltahke, antud juhul industriaalse loomingumeetodi romantiliselt varjundeid («Viljandi, Tartu tänav», 1967; «Vana Tallinn», 1967). Konstruktivismipositsioonidelt on omapärane ka A. Akbergi maalide pruunikas-kollakas-sinakas koloriit, milles võib tajuda kogu eesti 30. aastate maali esteetilist kontsentraati.

Paralleelselt geomeetriselt selgete linnavaadetega avaldub A. Akbergi

ARNOLD AKBERG. «VILJANDI, AASA TÄNAV» (OLI, 1974)

60. aastate maaliloomingus ning ka hiljem uus tendents, milles on rohkem plastikat, impressiooni ja looduslähedust («Toompea motiiv», 1965; «Tallinna värav», 1966; «Viljandi terrass» I, 1974). Ometigi ei saa seda A. Akbergi loomingus küllaltki kõrvalise tähtsusega tendentsi pidada urbaniseerunud linnakodaniku loodustalgiaaks. Pigem kajastub siin loodus- ja tehiskeskkonna ühtsuse idee, linna ja loodusvormide kokkusulamise ajalooline tõde. On tüüpiline ka asjaolu, et mingis kujundisüsteemis täiuseni jõudnud taidur püüdleb teisi, talle veel täielikult kättesaamata piirkondi, kontrollimaks nõndaviisi oma mõtlemise ning avaldumise universaalsust.

A. Akbergi 70. aastate maalides laienevad poeetilise konstruktivismi diapasoonid veelgi, jõudes jämedama faktuuriga värvipindade ja kohati katmata kornilise lõuendiga omamoodi purismi («Viljandi, Aasa tänav», 1972). See on lõuendil taasloodud uus ja karske arhitektuur, ehituslikud mahud ilma ilustuse ning argielu avaldusteta, linnakeskkond müra ja saastamiseta. See on inimese unelm loodusest, mille ta on rajanud oma mõistusega, vee, leiva ja masinatega, ent mida ta pole veel lõplikult valmis saanud. A. Akbergi maalide meditatsioon ümbritseva tehiskeskkonna üle on tegelikult pürgimise sisevaatluse, julguse olla iseendaga üksinda.

Ka on A. Akbergi aastakümnete pikkune looming tunnustuseks ühe tervikliku ning järjekindlalt läbiviidud kujundisüsteemi tegelikest võimalustest, vormiprobleemide taandumisest kunsti ning inimese eetiliste probleemide ees. See on sisemine valgus, mis täidab tema maale.

LEONHARD LAPIN

JÜRI VARISTE

Eelproovidel on mõned laulud toredasti kõlanud, ent partiide tundmises on ilmnenud ka ebakindlust. See asjaolu on sundinud instruktoreid õpetama lauljaid rühmade kaupa, mis on neelanud eelproovi ajast suurema osa. Eelproov on aga ikkagi laulude kujundamiseks ja viimistlemiseks.

Ilma selleta pole loota ühendkooride esinemises laulkaare all edasimeinekut ega kunstilist kasvu.

Varsti on kevad ja algavad põllutööd, siis jääb paljudel lauljatel aega napiks. Kasutagem seepärast viimaseid talviseid päevi ja õhtuid maksimaalselt. Annan siinkohal edasi mõned soovitused nende laulude ettekandmiseks, mida minul üldlaulupeol tuleb juhatada.

M. Saare «Leelo» algtempoks on kujunenud Gustav Ernesaksa valitud ning aastakümnete kestel kindlustatud *lento maestoso*. Nii aeglase tempo puhul on otstarbekas takteida alajaotustega, kaheksandiknoote eraldi välja viibates, mis koori rütmiliseks organiseerimiseks on hädavajalik. *Piu mosso* osa on loomulikult liikuvam, ent algtempo mitte rohkem kui poole võrra kiirem. Teises ja kolmandas variatsioonis soovitud *accelerando* tähendab sujuvat kiirendust, lause lõpul soovitud *ritenuto* — laiendust kuni aeglase *andante maestoso* ni. Muide, *accelerando* on mõeldav ka esimeses variatsioonis. Kolmanda variatsiooni *maestoso* kujunegu laulu kulminatsiooniks nii tempo kui ka dünaamika mõttes. Viimased neli takti kõlaga vaikselt, mõtiskleva epiloogina suurele võitlusele.

Seni on meil «Leelot» peamiselt meeskoorid ette kandnud. Ühendkooris alustavad mehed siis, kui sega- ja naiskoorid on esimesed kaheksa takti ära laulnud, laulavad neli esimest takti, siis jätkavad kaheksa takti vahele ning liituvad teiste kooridega sõnadel «sidemed, mis hoidsid meida», kusejuures esimene tenor laulab koos teise tenoriga selle rühma kõrgemat partiid. Nüüd kulgeb meeste laul tavalist rada kuni lõpuni.

E. Arro «Rahvaste sõprus» on olnud varemgi üldlaulupidudel ühendkooride kavas ning seetõttu paljudele tuntud. Koorijuhtide hooles olgu teises ja kolmandas salmis õigete sõnarahkude väljatoomine fraasides, kus need muusikarõhkudega ühte ei lange. On kujunenud tavaks laulda refrääni liikuvamalt, ent sellega ei soovita liialdada. Tülikas on laulda refrääni trioole, milles esimene kolmandik on paus. Kiputakse sisse astuma väikese hiline misega, mille tõttu paus venib peaaegu poole pikemaks ning järgnevad kaheksandikud kahevad laulmisel kuueteistkümnendikeks. Oeldu käib eeskätt esimese lause kohta («ülesehitushoog»). Ühtlasi palun tähele panna, et helilooja on refrääni osa mõnevõrra lihtsustanud. Nii nagu varem, alustavad ka eeloleval üldlaulupeol kõik mehed, teist salmi esitavad kõik naishääled ning kolmandat terve laululavatäis ühiselt.

V. Kalinnikovi «Lõoke» pulbitseb kevadisest elurõõmusest. Marge «rahulikult» võib taandada koorijuhte liigselt staatilisele ettekandele. Muidugi tuleb silmas pida sopranite ja tenorite suutlikkust sillerdavate käikude sooritamiseks, ent ergas tempo (MM: vee-randnoot = 90) ei tohiks neile üle jõu käia. Soovitan dünaamikaga mitte liialdada ning joonduda tekstis antud vihjete järgi. *Ritenuto* lk. 31 teises süsteemis lubab fraasi lõpetada isegi fermaadiga örnöhulises *pianissimo*’s. Et sopranite ja tenorite kahekõne laulu esimeses pooles pingutamata mõjule pääseks, hoidke saatehääled vaos.

Et väikestes segakoorides on tenorirühm pahatihti õige napp, siis on mõeldav tenoripartii jagunemise puhul (näit. lk. 29 kolmandas süsteemis) laulda ainult neid noote, mida akordi teistes hääldes ei esine, lk. 31 eelviimases süsteemis laulda rea kahes viimases taktis ainult terti, laulu lõpul aga üksnes I tenori partiid (II tenori noodid tuleks siis anda I bassile).

D. Sostakovitši «Rahulaulus» pööratagu tõstis tähelepanu sõnade selgele ja ilmekale väljatoomisele, fraaside väljendusrikkale kujundamisele, sest vastasel korral jääb ettekandele lamedaks ja ühenäoliseks. Teksti kõlavuse huvi-

des palun lk. 38 viimases süsteemis teises salmis sõnade järjekord muuta ja nimelt: «Nüüd, mil rahu on liitnud me sõprade käed.» Sama eesmärgi taotlemiseks palun meeshääldel laulda pala viimases reas sõna «võitjaks» kaks korda, tekst on laulu lõpul niisil: «Võitjaks, võitjaks rahu jääb.»

Pidulikkuse rõhutamiseks on soovitatav valida algtempoks veerandnoot MM = 77–84, refräänis aga võiks olla veidi rahulikum ja voolavam. Esimest salmi laulda *cantabile*, teist *marcato* ning kolmandat *con entusiasmo*; salmide põhidünaamika vastavalt *mezzoforte*, *forte* ja kolmandal *piu forte*. Refrääni alustada kantileenselt, kõlajõudu ning otsustavust pikkamööda juurde lisades. Lõpu eel esineb harmoonias ohtrasti kaldumisi, need tuleb hästi paigale panna. Ei soovita kadentsi enne *meno mosso*’t venitada või kogu fermaati kasutada: dünaamiline

SÕNA ON

ÜLD-

JUHTIDEL

kustumine valmistab ette rahulikuma tempo niigi.

Läti rahvalaul «Matan mure» nõuab kõigilt häälerühmadelt kindlust, muidu ei pääse laulu polüfooniline kude mõjule. Eraldi tuleb harjutada kaheksandikute sõnade «mure», «läksin», «elan» ja «ilmas» teise silbi eraldamist kaheksandikule, et nõutud rütmil suupäraseks laulda. Lõunanaabrid esitavad oma laulu *alla breve* ja *moderato*, umbes 78 lööki minutis. Ettekande vahelduse huvides võiks kõlajõudu varieerida: laulu võiks alustada *mezzoforte*’s, kordamisel esitada sama fraasi vaikselt kajana. Järgmist lauset võiks alustada küll *piano*’s, ent pideva *crecendo* abil lõpetada mõnusa *forte*’s. Teise völdi all alustavad teemat aldid, üksikoori esinemisel võivad lisanduda ka sopranid. Siin võib teha *crecendo* esimese nelja takti keskel ning edasi kõlajõudu vähendada kuni *mezzoforte*’ni. Nüüd laulab edasi ainult alt, et dialoog tenoriga tasakaalustuks. Lk. 36 teisest taktist (variatsioon subdominandis) on soovitatav nais- hääldel alustada vaikselt, et ajapikku kõlajõudu lisades ette valmistada tenorite ja basside sisseastumine *forte*’s. Lehekülje lõpp laulda veidi laiemalt, et kadentsi ette valmistada. Lk. 37 esimeses taktis on soovitatav takti teise poole bassid esitada kaheksandikud eraldi silpidel «radiridi», madalad noodid ei pääse muidu mõjule. Lehekülje kolmandast reast võivad sopranid taas al- tidega kaasa minna, ent kaanon tenoriga jääb ainult altidele. Kordamine (*dal segno*) kulgeb samas vaimus kui varemgi, aga pala lõpp kujunegu hästi laiaks ning jõuliseks.

M. Härma «Kõjuigatsus» on mõeldud erisegakooridele, kellelt ootame pehmet ilmekat, värvikat tooniandmist. Ettekande põhidünaamikaks sobib *piano*, mille kaudu on hea vajalikku meeleolu saavutada. Harras meeleolu peaks jääma püsima isegi suure dünaamilise tõusu puhul laulu teises osas. Lauldes mõelgem ka teksti ilmekusele ning är- gem unustagem meie keelele omaseid välteid. Tehnilistest raskustest vajab hoolt kõrvaldominandi ettevalmistamine (lk. 26, esimene ja teine rida) alte ja eriti tenoreid silmas pidades. Lk. 26 basside viimane noot on arvatavasti juba do-ks parandatud.

Loodan, et eeltoodudapid nõuanded aitavad ühtlustada meie taotlusi ning innustavad lauljaid eeloleval suurt kontserdil oma parimat andma.

KUNO ARENG

Eelolevaks üldlaulupeoks ettevalmistamises on praegu otsustav ja pingeline aeg. Eriti on vajalik, et kõik üldlaulupeost osavõtvad koorid teeksid endast oleneva ja omandaksid repertuaari võimalikult hästi. Senised eelproovid on näidanud, et kõik koorid on enamasti väga tõsiselt ja tulemusrikkalt töötanud. Arvan, et üldjuhul ja instruktoreid on suutnud eelproovidel neid tõhusalt abistada, eriti just laulude ettekandelist külge ühtlustada.

Lubatagu mul siinkohal avaldada mõningaid soovitusi.

M. Kovali «Ilmeni järv» (erimeeskooridele) on olnud pidevalt paljude meeskooride kontserdikavades, mille tõttu dirigendid on selle teosega väga hästi tuttavad. Juhiksin tähelepanu vaid vokaalsele küljele. Püüdke saavutada laulu ettekandes aktiivset ja kandvat tooni, dünaamilistes kulminatsioonides vältige forsseerimist. Tervikuna peab «Ilmeni järv» mõjuma eepiliselt-monumentaalselt.

Ch. Gounod’ «Sõdurite koori» (üldmeeskoorid) puhul ei tohiks ilmne- da erilisi lahkarvamusi. Laulda seda pidulikkooori hea rühikuse ja erk- sa rütmiga. Ka teksti hääldamine olgu selge ja aktiivne.

NB! Parandage ära noodiviga: 42. lk. alumise süsteemi teksti kohal «...nüüd rünnule kõik» (takti esimene pool) peab II tenor laulma oktaav madalamalt (unisoonis basside ja baritonidega).

Jälgitagu hooliga pauside täpsust: kadentsides kiputakse neid tihti n.-ö. täis laulma.

Gruusia rahvalaulus «Mäed Aragvi teel» soovitaksin kasutada ahelhingat (välja arvatud tantsulise karakteriga *allegretto*-episood). Üldine hingamine oleks ainult ühe perioodi (salmi) lõpus. Katsetame, peab õnnestuma.

Et elustada veidi laulu dünaamikat, kujundage iga salm nõnda: esimese 8 takti jooksul pidev *crecendo*, millele järgneks 4 takti vältel *poco a poco diminuendo*. Teine salm lk. 61 («valges vahus veed...») laulda märgatavalt aktiivsema kõlaga (mf). Kordamisel võiks algdünaamika mõlemas salmis olla nüansi võrra tugevam (mf ja f). Pala viimase salmi (lk. 63, 2. süsteem) esimest poolt tuleks laulda maksimumkõlavusega (ff), millele järgnegu pidev *diminuendo* kuni *pianissimo*’ni laulu lõpus. Välja arvatud *allegretto*-episood, tuleb taotleda koorilt väga voolavat ja kantileenset esitust.

Ka selles laulus on eksitav noodiviga! Lk. 62 2. süsteemi 2. taktis on sõnadel «orud ja väljad» I tenori noodid re-re-do-do-si-bemoll, II tenoril si-bemoll-si-bemoll-la-la-sol.

A. Marguste on oma humoristlikus rahvalauluseades «Lood aga käivad» kasutanud kaht pidevalt vahelduvat kontrastset iseloomuga viisi. Esimeses neist on vajalik väga teksti selge esiletuimine (tenorite dialoog), teisele (bassid, baritonid) on omane mõnusa laulev karakter.

Laulu alguses võib 1. ja 2. värsis tekitada arusaamatusi asjaolu, et teksti ja muusika rühud ei lange ühte. Et asja lihtsustada, on lubatav siin lähtuda värsisisesest rütmist. Esimeses neljas taktis tuleks seega $\frac{2}{4}$ asemel kasutada vahelduvat taktimõõtu $\frac{3}{8} + \frac{2}{8} + \frac{3}{8}$ («Üi-nu-sin u-ne-mä-e-le»).

Laulu tempo: veerandnoot on MM-i järgi ka 100, dünaamiline märk laulu alguses mf, nr. 7 on *forte*’s, nr. 8 *mezzoforte*’s (toonitatu- d haledusega), nr. 9 tuleb laulda kuni lõpuni kõlavas *forte*’s.

Iga laulu tõlgitsemises on palju võimalusi, eri nüansse. Neid saab hästi realiseerida vaid siis, kui kõik mehe- partiide valdamisele lisaks oskavad üld- juhti hästi jälgida ja temaga kaasa tulla. Mitmel pool on see juba eelprovi- del nõnda olnud. Tehkem, et laulupeol laulaksid ühel keelel ja ühel meele- eranditult kõik koorid!

HELILOOJATE LIIDUS

Veebruar

Kuu algul käis grupp meie heliloo- jaid ja muusikateadlasi nõukogude laulule pühendatud üleliidulisel pleenu- mil Kiievis. Kodumail on aga pikemat aega valmistatud laste ja noorsoo muusikanädalaks, milles pearaskus langes liidu koolimuusikakomisjonile ning muusikanädala vabariikliku or- ganiseerimiskomitee esimehele Eugen Kapile. Heliloojal endal oli tööd seda rohkem, et veebruarikuus jõudsid lõppjärku proovid ning alanud kuus tulevad esiettekandes vaatata ette ooper «Rembrandt» «Vanemuises» ja lastemuusikal «Rukkilillesuvi» Haap- salu 1. keskkoolis. Heliloojate sageda- semad kohtumised laste ja noortega, esinemised nii televisioonis kui ka raadios said alguse juba möödunud kuus, jätkudes hoogsalt muusikanäda- la päevadel ja ka pärast seda.

Paljud heliloojad on olnud seotud vokaalsümfooniiliste ja sümfooniiliste lühivormide konkursiga. Võistlustele saabus üle ootuste palju teoseid — rohkem kui 20! Märtsi- ja aprillikuus võistlustööd salvestatakse ja siis algab töö žüriil.

1. märtsil lõppes Viljandi rajooni koori- ja rahvalike laulude võistluse tähtaeg. Ka sellele võistlusele saabus rohkesti töid. Nende laulude esimene tutvustamine saab teoks Viljandi ra- jooni töötajatele.

Heliloojate Liidu juhatus on mitmel puhul tõsiselt tegelnud meie kerge muusika probleemidega: praktilisel arutusel ja otsustamisel on olnud meie laulu- ja võistluste, kerge muusika sisuline suunamine jms.

Zürri tegi kokkuvõtet esmakordsest muusikateemaliste kirjutiste võistlu- sest. Ettevalmistamisel on säärane võistlus ka käesoleval aastal.

Veebruarikuul igal teisi- ja eel- aset tavapärane liidu töökoosolek. Koosolekute meeldivaks koostisosaks on nüüd pidevalt ka vennasvabariikide heliloojate uuema loominguga tutvum- mine helilindilt. Seekord olid kavas gruusia helilooja G. Kantšeli Sümfoo- nia nr. 3 ja Moskva noore helilooja A. Tšaikovski Kontsert tšellole ja or- kestrile.

Meie oma uus- loomingust olid ulatuslikumad teosed valminud Els Aarnel ja Rai- mo Kangrol. He- lilindilt kuulati Els Aarne Tšello- kontserti (esita- jad Peeter Pae- murru ja Eesti TV-R sümfoonia- orkester J. Sagali juhatusel, sümfoo- niilise muusika

ELS AARNE

retsensioogrupp tutvus ka Juhan Aaviku 1949. a. kirjutatud Kontserdi- ga tšellole ja orkestrile, esitasid P. Paemurru tšello ja E. Aarne klave- ril). Aasta algusest on kahel korral koos käinud ka koorimuusika retsensiooni- grupp. Pianist Ada Kuuseoks esitas R. Kangro Klaverisonaadi nr. 2 op. 8, samas ettekandes kuulati Eugen Kapi uut sarja «Laastud» (8 miniatuur) klaverile. Koorimuusikast tutvustas Tallinna Pedagoogilise Instituudi nais- koor L. Kardna juhatusel Raimund Lätte kaht laulu — «Ühel hommikul» ja «Sulle» Leelo Tunpla sõnadele, Ees- ti Raadio noorteansambel E. Neideri juhatusel Johan Tamvergi laulu «Jää hüvasti, kool» (O. Rootsi sõnad). Kerge muusika žanrit esindas Viktor Ignat- jevi instrumentaalpala «Kutse tantsu- le» estraadiorkestrile.

Töökoosolekutel tutvuti «Tallinnfil- mis» 1974. a. lõpul valminud nuku- ja multifilmidega: «Jutustus Tema Ma- jesteedist» (režissöör H. Pars, helilooja V. Ojakäär), «Verine John» (E. Tuga- nov, V. Tormis), «Kilplased» (R. Raa- mat, A. Marguste), «Täheke» (A. Pais- tik, A. Pärt). Hea vastuvõtu leidis ka «Eesti Telefilmi» ekraanitöö professor Hugo Lepnurmest «Oreli sisse minek» (O. Neuland).

Vennasvabariikides oma loomingut autoriõhtutel tutvustamas seekord ei käidud. RAM-i kontsertidel Vilnuses ja Kaunasas viibis aga autorina heli- looja Ester Mägi.

EESTI RAHVAVIIS JA XX SAJANDI MUUSIKA

URVE LIPPUS

Juba eesti professionaalse muusika algusaegadel kujunes välja kindel mõiste «eesti rahvaviisi seade». Täna-seks võime tagasi vaadata tohutule hul-gale eri seadetele, mis valdavalt on koori- ja soololaulud. Neis peegelduvad eesti muusika areng, pidevalt muutuvad arusaamad rahvaviisi ja heliloo-mingu suhtest ning muusikast üldse.

On saanud tavaks pidada lihtsamaid rahvaviisiseadeid originaalloominguga võrreldes alaväärtuslikumaks või üle-minekuvormiks rahvamuusika ja pro-fessionaalse muusika vahel. Vana, mo-noodilise rahvaviisi ja sellest loodud lihtsamate koorikompositsioonide ning soololaulude ühe müti alla surumine on küll niisama absurdne kui näiteks ni-metada prantsuse keskaegset laulu «Vaene mees» *cantus firmus*-ena kasu-tatud paljusid motette ja messe selle rahvalaulu seadeteks. Rahvaviisiaine-line koorilaul võib olla lihtne ja keeru-line, sügavasisuline ja pretensioonitu, hea ja halb. Ent kui rahvaviisile on lisatud juba kas või paar nooti, seda esitab kontserdilaval kontserdikoor ja kogu muusika on algusest peale nooti-des fikseeritud, on see muusikateos, mille eest vastutab helilooja. Mida traditsioonilisem on aga seade, seda sa-gedamini unustatakse kavades märki-da seadja nimi, ärksamale publikule aga muutub rahvaviis ja selle seadmi-ne-kasutamine üldse banaalsuse süm-boliks.

Kuidas siis hinnata eesti rahvaviisiseadeid, õigemini teoseid, milles üks olulisi komponente on ära-tuntavalt esitatud eesti rahvaviis? Mil-list muusikalist süsteemi võrdluseks võtta ja mida ideaaliks pidada?

Seni, kuni professionaalses muusikas valitsesid (ükskõik kui vabal kujul) funktsionaalharmooniline mõtlemine ja mingilgi määral klassikaline vormiope-tus, oli asi lihtsam: rahvaviisile sai lähe-neda plagaalsete järgnevustega (autent-sete asemel), diatooniliste laadidega (ta-valise mažoori ja minoori asemel), va-riatsioonilise ja polüfoonilise arendu-sega (harmoniseerimise ja temaatilis-motiivilise töötlemise asemel). Tänapäe-va reeglilivas kunstimaailmas selles suunas edasi minnes jõuame puhta rah-

valauluni tagasi. Ring on täis ja võime hakata mõtteid vahetama professio-naalse kunsti vajalikkuse üle üldse. Siiski ei peeta näiteks Kreegi ja Tor-mise rahvaviisiainelisi kooriteoseid see-pärast rahvalaulust kehvemaks, et he-lilooja on laulule omalt poolt midagi li-sanud, ja ka mitte paremaks või «täiustatud rahvalauludeks». Rahvaviis-ainelisel muusikal Eestis võime ana-lüüsida paljudest eri aspektidest. Mit-med neist oleksid päris muusikavälised, aga sugugi mitte vähem olulised.

Arvestades tähtsust, mis on rahvaviis-i kasutamisel eesti muusikas, on aru-saadav, et «rahvuslik» ja «rahvaviisi-lähedane» on sagedasemaid mõisteid ka meie napis muusikakirjanduses ju-ba selle algusest saadik. Nende sisu aga muutub koos ajaga ja tagantjärele tundub, et oleme alati nimetanud kõige rahvuslikumaks, rahvaviisi olemust kõige täpsemalt tabavaks just seda he-liloojat, kes parajasti rahvamuusika vastu huvi tundvatest heliloojatest kõi-ge uudsemalt loob. Et mingit ül-dist eesti rahvaviisist väljaarenenud helikeelt siiski pole tekkinud, võiks siit teha mõned visandlikud järeldused.

1. Vaatamata sagedasele kasutamisele on mõisted «rahvuslik» ja «rahvaviisi-lähedane» või «rahvaviisist väljaarene-nud» veel küllaltki ebamäärase ja venitatava sisuga. 2. Et me oma rahva-viisist järjest lähenedes püsime ikka euroopa muusika piires ja kohati isegi selle avangardis, läheneb järelikult eu-roopalik muusika üldse või mõni selle suund paratamatult eesti rahvaviisile. 3. Muusikakirjanduse rahvaviisilähedust alati ülimalt positiivseks hinnates ei ütle me sageli midagi konkreetset teo-se kohta, näitame aga kogu aeg hirmu eesti muusika isikupärase ja alaväär-suse pärast. Tubina ja Tormise rahva-viisitöötlused on väga erinevad ja po-leks mõistlik nende kunstiväärtust võrd-lema hakata seisukohast, kumb on rah-vaviisi olemust täpsemalt tabanud.

Rääkides rahvaviisist praeguses eesti muusikas, meenub ena-mikule mittemuusikuile ja paljudele muusikutelegi kõigepealt Veljo Tormise looming. Viimasel ajal on tema muusika käsitlemisel ehk lii-

gagi ühekülgsest rõhutatud vana rah-valaulu osa ja varju jäänud see, mis teeb tema koorimuusikast nüüdisaegse kontserdimuusika. «Süüdistada» selles võib ka heliloojat ennast, kes on eesti vana rahvalaulu kirglik propageerija nii sõnades kui ka tegudes ja kes ise oma teostest rääkides paljusid neist vaid rahvaviisi «rüütamiseks» või «suupärasemaks sättimiseks» nimetab. Ja siiski, kui heliloojal õnnestub kont-serdilaval viis kõitvaks sättida, on tegu juba teist elutunnetust kandva kunstiteosega. Rahvalaulul on siin siis-ki veidi teine funktsioon, kui oli kunagi omas keskkonnas. Seda näeme isegi nii lihtsates seadetes kui tema «13 eesti lüürilist rahvalaulu», rääkimata suur-tele kooridele loodud tsüklitest.

Peale lihtsa armastuse eesti vana rahvalaulu kui omapärase kunsti vastu võib Tormise loomingust leida veel mi-tu põhjust rahvamuusikaga tegelemi-seks: rahvamuusika intonatsioonidele tugineva rahvusliku helikeele arenda-mine, Saare, Kreegi ja Tubina liini jätkamine, rääkimata eetilistest ajen-ditest. Kuid mingi paralleeli võib kind-lasti tõmmata ka sama *mythe du pri-mitif*-iga, mis on sajandi algusest saa-dik kõitnud paljude heliloojate meeli kogu maailmas ning mis väljendub ka järjest kasvavas huvis orienidi ja ek-sootiliste maade muusika vastu. «Nüü-disaegses muusikas Debussyst Boulezi ja Stockhausenini, Stravinski, Bartóki, Milhaud', Vogeli, Varèse'i, Chavezi, Messiaeni ja paljude teiste loomingus pole muut primitiivsusest stimuleeri-nud muusikalist kujutlust mitte ainult *sub speciae mythicae*, vaid ka ajalooli-sele materjalile keelelisest küljest lähe-nemise võimalusega», kirjutab itaalia muusikateadlane Diego Carpitella ar-tiklis «Etnomusikoloogiline uurimistöõ ja XX sajandi muusika» ning soovibab tulevikus pühendada ühe IFCM (Rah-vusvaheline Rahvamuusika Nõukogu) kongressi probleemidele, mis tekivad etnomusikoloogilise materjali kasutami-sel euroopalikus kontserdimuusikas.*) 1971. a. Moskvas toimunud Rahvusva-helise Muusikanõukogu VII kongress, millest ka meie heliloojad ja muusika-teadlased osa võtsid, tegeles just eri kultuuride omapära säilitamise ja vas-tastikuste mõjude vaatlemisega täna-päeva maailmas.

XX sajandi muusikas ei ole enam ühtset kompositsioonitehnoloogilist süsteemi, üldkehtivat muusikalist keelt. Üks alli-kaid helimaterjali organiseerimise idee-de otsingul on olnud ka klassikalise-st muusikast mõjustamata Euroopa maade rahvamuusika (Bartók), Orient, India

*) D. Carpitella. Le Recherche Ethnomu-sicologique et la Musique du Vingtième Siècle. 1970 Yearbook of the IFMC. Lk. 51.

ja Kaug-Ida (eriti prantslastele), afro-ameerika muusika (ameerika heliloo-jalle). Muidugi pole see ainult muusi-kaline nähtus: samadest allikatest on uusi ideid laenanud kõik meie sajandi kunstid, kirjandus, teater. Ka mujal põimuvad uue helikeele otsingud esteetiliste ja eetilistegi väärtuste ümber-hinnangutega. Seisukohti selle protses-si suhtes on väga mitmesuguseid. Võib süüdistada heliloojaid pealiskaudsuses võõra kultuuri elementidega manipu-leerimisel, taunida euroopa kultuuri unifikseerivat mõju jne., tundub aga, et põhimõttelisi vaidlusi tekitab kes-k-pä r a n e m u u s i k a. Samal ajal meistritööd sellest tunnebki, et on lei-tud materjalile vastav süsteem või süs-teemile vastav materjal. Ka nendevahe-line kontrast võib olla kunstikavatsuslik. Olivier Messiaeni puhul ei pane keegi pahaks linnulaulu ja india muusika põ-himõtete segamist. India pole siin enam oluline. Küll aga tunnistatakse tema muusika üksmeelselt ehtprantsuslikuks.

Olukorras, kus kompositsioonitehni-liselt kõik on lubatud, seisab iga heli-looja ees vajadus luua endale mingi süsteem. Järjepideva meetodina ulatu-vad sajandi algusest meie päevini vaid dodekafoonid ja sellest arenenud see-riatehnikad, kuid paljudele heliloojatele on need põhimõtted vastuvõetamatud.

Nii võib ka eesti rahvaviis olla heli-loojale ühelt poolt sisulis-temaatiline materjal ja inspiratsiooniallikas, teiselt poolt vahend, mis piirab ja konkreti-seerib helikeelt. Tundub, et puhtmuu-sikaliselt on rahvaviis Tormisele häda-vajalik just toena praegusaegse muu-sika väljendusvahendite virvarris. (Jät-tes jälle kõrvale loodusfilosoofia, ürg-jõu taotluse ja kogu poeetilise sisu, millest küllalt palju on räägitud.)

Missugune on rahvaviisi muusi-kaline funktsioon Veljo Tormise rahvaviisiainelises koori-muusikas ja kuidas on ülejäänud loo-minguvõtted sellega seotud? Küsimus võib tunduda naiivne ja üleaarne, ent tahaksin siiski väita, et Tormise laulu-de kohta võib väljendit «kogu teos kasvab välja rahvalaulust» tarvitada ettevaatlikult, parem koos kirjeldusega, mida selle kasvamise all mõistetakse. Tormise kompositsiooni hoiab koos rah-valaul, kuid selle ümber on helilooja loodud terviklik dünaamiline struk-tuur staatilistest ja enamasti neutraal-setest elementidest. Üldstruktuuri üksikud osad omaette ei arene ega va-rierugi oluliselt. Otse geomeetriselt lihtsat ja suurejoonelist üldstruktuuri ei tahaks pidada rahvaviisist võrsu-nuks (välja arvatud mõned üksikud laulud, milles ongi piiratud antifoon-niaga).

(Järg 12. lk.)

Lõppenud kuu viimasel neljapäeval oli Heliloojate Majas järjekordne interpreediõhtu. Oma esi-nemisloomingut tutvustas vabariikliku konkursi laureaat tšellist TOOMAS VELMET. Kaasa tegid kammerorkester Eri Klasi juhatusel (pildil) ja Filharmoonia keelpillikvartett. Kavas oli Mo-zarti Sonaat kahele soolotšellole (helilindiga «duos» esitas T. Velmet mõlemad tšellopartiid), üle-jäänud osas aga mele heliloojate uuslooming — B. Parsadanjani Sonaat soolotšellole (1973), H. Rosenvaldi Kammerümfoonia tšellole ja kammerorkestrile (1972) ning M. Kuulbergi Kontsert-appassionata tšellole ning keelpillikvartetile (1974). Kammerõhtu videosalvestus on Eesti Tele-visiooni kavas 13. märtsil.

Teatri- ja Muusikamuuseumi «Helisev muuseumitund» möödunud lau-päeval oli pühendatud eesti esimese kontserdilaulja Aino Tamme (1864 —1945) mälestusele. Eesti rahvalaule Aino Tamme repertuaarist esitas TIIU LEVALD (pildil vasakul), klaveril saatis Viima Mallene, Anna Haava luulet luges Iivi Lepik.

LÜHIDALT

Jeanne d'Arcist kirjutab järjekordset ooperit Saksa FV helilooja Giseler Klebe. Libreto aluseks saavad Schilleri draama, Jeanne d'Arci protsessist kõnelevad doku-

mendid ja ürikud. Günter Bialas töötab aga ooperi «Saabastega kass» kallal, millele kuulsa minasjutu ainel on libreto kirju-tanud T. Dorst.

Saksa helilooja kommunist Hanns Eisleri mälestusele pühendab itaalia helilooja Luc Lombardi oma uue vokaalsümfooniilise

teose tunnustava pealkirjaga «Non re-quirescat».

Heliplaadifirmal «Philips» valmisid uued plaadid UNESCO ja Rahvusvahelise Muusi-kanõukogu ühisest ulatuslikust seeria-väljaandest Välis-Euroopa rahvaste muu-sikast. Need on pühendatud õigeusu kiri-

ku ja traditsioonilisele muusikale Lõuna-Laoses ning teatri- ja tantsumuusikale Bali saartelt.

Jüri Smutny (TSSV) uus ooper «Teisik» (F. Dürrenmatti jutustuse ainel) tuleb maa-ilmaesiettekandes lavale käesoleval hooajal Geisenkircheni teatris Saksa FV-s.

EESTI RAHVAVIIS JA XX SAJANDI MUUSIKA

(Algus 11. lk.)

Võiks jälgida tsüklisse «13 eesti lüürilist rahvalaulu» kuuluvaid rahvaviise, mille seaded on nii napid, et näiliselt jäävad laulud ikkagi rahvalauludeks. Helilooja materjaliks on siin olnud antifoonia kasutatud rahvaviis, mis varieerumata järjekindlalt kordub (üksikuid pause, helirea vahetamist ja dünaamikat ei tule pidada varieerimiseks, vaid üksikute struktuurilõikude eraldamisvahendiks, mis allub terviku dramaturgiale), ostinaatod (viisist tuletatud ja programmilised) ja pikad noodid fooniks. Mitmest ostinaatofooni variandist on igas laulus kasutatud vaid ühte-kahte, mis annabki konkreetset sellele laulule oma näo. Edasi tuleb arhitektitöö — panna need paar detaili kokku nii, et tekiks tervik. (Juba see tervikutootlus on heliloojale, kuulajale, eriti aga interpreedile euroopa muusikast alateadvusse jäänud soov.) Ja Tormisel see enamasti õnnestub, vaid kaks laulu jätkavad üldvormis vana rahvaviisi lõputa korduse põhimõtet («Lauljaid otsitakse» ja «Mure murrab meele»). Teistes, lihtsamates lauludes märgib algust ja lõpu tagasihoidlik foonikujund, ostinaato, vahel koos dünaamikaga («Härjad ootavad pühi»). Ulatuslikumates lauludes lisandub sellele kogu laulu haarav üks või paar dünaamilist lainet («Ärge lööge vaeslast», «Õhtu ilu»). Dünaamiline laine võib tekkida ka faktuuri abil («Laulu võim» — algul fooni pole, siis ilmub seisev ja konsoneeriv foon, keskel liikuv ja dissoneeriv, jälle seisev ja konsoneeriv ning lõpp ilma foonita).

Kui klassikalises muusikas toetus helilooja üldkehtivale vormile ja tema isikupära avaldas temaatilises materjalis, selle arenduses jne., siis tänapäeva muusikas on sageli just materjal isikupäratu ja üldkehtiv ning helilooja talent avaldub struktuuri kujundamisel. Rahvaviis on siin tänuväärne materjal, sest peale nüsuguse kompositsioonimeetodiga sobimise (järjekindel kordumine kitsas ulatuses — vrd. Ligeti liikuvate helimassiividega)

on ta ka sümbol. Rahvaviisi järjekindel kordumine seostub esiteks kohe ürgsusega, teiseks on ta helikeele poolest omasem. Ka eesti rahvalaulu poeetiline maailm sobib oma staatilisuse, mosaiikuse ja looduse sümboliseerimise tõttu järjest rohkem nüüdisaegse kunstinetuse arenguga.

Interpreedile aga jätab see muusika vähem vabadust. Nii nagu eksisteerib režissööriteater, võiks ka seda nimetada dirigendimuusikaks. Ja sedagi rohkem struktuuri paikapanemise kui laval improviseerimise mõttes. Fooni peab laulma võimalikult ühtlaselt, instrumentaalselt, ebaisikuliselt, rahvaviis peab korduma võimalikult ühtemoodi, igasugune muusikaline fraseerimine on kurjast, vaid teatud lauludes on lubatud teksti väljanäitlemine. Isegi dünaamikaga ei saa lauljad meelevaldselt ümber käia, sest osa struktuuri püsib koos tänu faktuuri eri kihtide eri dünaamikale, samuti on dünaamika tähtis vormimoodustav jõud ja täpselt partituuris kirja pandud. Dirigendi osaks jääb siis terviku koostamine, rütmiaaktsentide ja intensiivsuse nõudmine? Pole oluline konkreetne meloodia, vaid ühtlane liikumine ja pidev kordumine (s. t. rütm suures ja väikeses plaanis), esituse sugestiivne pinge. Ja jälle oleme otsaga XX sajandis — viimati öeldut võiks seostada ka rütmimuusikaga.

Kas saame tänapäeval analüüsida üksikuid väljendusvahendeid eraldi üldisest struktuurist? Tormise puhul küll väga väikeses ulatuses, üksikute struktuurikomponentide piires. Need oleksid kooskõlad mõnedes partituuri kihtides (harmonia asemel), heliread üksikutes liinides ja nende võrdlemine kogu teose jooksul (tonaalse plaani asemel), rütmikujundid rahvaviisile lisatud materjalis, dünaamika osa tervikus ja tamberid (mõistes viimase all ka rahvapärast ettekandemaneeri).

Kooskõladest eelistab Tormis tertsi, kvinti ja kolmkõla. Heliväljad, suured paralleellikuumised tekitab nende intervallide abil eri liinidest. Kuid heli-

looja ei väldi ka nii järjekindlalt sept- ja noonakordkõlasid kui Tubin, kellel rahvaviis lisaks veel rohkete sekundi- ja kvardikonstruktsioonidega seostub. Tormisele on harmoonia üldse vähem oluline, neutraalne, vaid tämbriloomise funktsioon. Sidet otseselt eesti rahvaviisist peituvate kooskõlavõimalustega ma ei näe (kvint ja paralleelsed kolmkõlad viitavad üldse euroopa muusika maades ürgsusele), kuid ega monoodilisest rahvaviisist peagi kooskõlasid otsima-tuleta.

Küll on rahvaviisist sageli pärit ostinaatsed liikumised nii rütmis kui meloodilises joonises — enamasti mõne põhiviisi motiiv või refrään. Ja ühe suure ostinaatsed struktuurikomponendina võib võtta ju ka rahvaviisi ennast.

Kooskõlade taandumisega kõlavärviks muutub algus- ja lõppakordide suhe viisisse järjest ebaolulisemaks. Kuid nii nagu Tormise helikeel üldiselt on konsoneeriv, hoiab ta enamasti kogu teose rahvaviisi põhiliinide ümber keerlemas, dissonants viisi ja fooni vahel saab aga pinge loomise dramaturgiliseks vahendiks. Tavaliselt on toonaalne tugi viisis selgelt tuntav. Huvi-tavaid efekte annavad aga mõned tertsi-kvardiulatused viisid, kus meie funktsionaalse mõtlemisega harjunud kõrv seda kindlalt määrata ei oska.

Tormise rahvaviisitööstustes muutub järjest tähtsamaks rahvapärased esitusmaneeeri ja teatraalsuse taotlus. Võib-olla on see arvamus subjektiivne, kuid mulle tundub, et tsüklites nagu «Vadja pulmalaulud» ja «13 eesti lüürilist rahvalaulu» tekkis teatud vastuolu nõutud rahvapärase intonatsiooni ja tämbri ning puhtalt ja instrumentaalselt kõlava muu materjali vahel. Seda tugevamalt, mida rohkem õnnestus eeslauljal või viisi laulval häälerühmal rahvalaulikut matkida, ja mitte kõigis lauludes, vaid neis, kus viis puhtalt kõlava fooniga häälestuma peaks.

Võib-olla oligi sellise vastuolu tunnetamine (või seniste võtete ammendamine) põhjuseks, et Tormis on viimastes teostes kogu koorikäsitus teatral-

suse, kõne ekspressiivse kasutamise ja ehtsa litaania suunas muutnud.

Tahaksin vastu väelda väitele, et Tormise helikeel või kompositsioonimeetod on tuletatud või lähedases seoses rahvalauluga just seepärast, et rahvalaulu põhjal loodud helikeele all mõistetakse midagi Bartóki ja Tubina kompositsioonimeetodi taolist. Tormise kompositsioonimeetod tundub sarnanevat rohkem geomeetrilise ja suurejoonelise struktuuriloomisega puhtast rahvalaulust kui ehitusmaterjalist (isegi kui mõne teose materjaliks polegi tõeliselt rahvalauliku laulud viis). Rütmi- ja kõlakompleksidega opereerimine on XX sajandi muusikas väga levinud nähtus (ka seeriamuusikas), nende loomiseks oskab Tormis eesti rahvaviisi põnevalt ära kasutada.

Tormise seisukohtade üle puhta rahvalaulu taasloomise kohta on väeldud ja väeldakse vist veel mõnda aega. See, et huvi eesti rahvaviisi vastu üldiselt tõuseb, on nii tema teene kui ka aja märk. On loomulik, et meilgi tasapisi märgatakse kõikjal järjest suurenev huvi ürgse ja Euroopa-väilise kunsti vastu ning taibatakse oma rahvaviisi väärtust.

Niisama tähtsaks kui puhta rahvalaulu tutvustamist peaksin ma Tormise tegevuses seda, et ta poolmärkamatu laulupeekoori massilisuse tasemel süstit eesti rahvale nüüdisaegse muusika tunnetamist. Kord lihtsamalt, kord keerulisemalt, kord koos vana hea «Koidu» või «Lauliku lapsepõlvega», kord päris müstiliselt manades. Eesti maal on tõsise muusika uuendused ikka kooriliikumise kaudu käinud.

LÜHIDALT

Moskva Lenini Raamatukogu tähistab tänavu 50-aastast tegevust. Hoida hõlmab praegu üle 27 miljoni köite. Aastas kasutab biblioteeki rohkem kui kaks miljonit lugejat.

Sila talletatakse kõik Nõukoode Lõdus ilmuvad uudisväljaanded, samuti hangitakse võimalikult kõik olulised välismaal ilmunud teosed. Peale selle tegeleb raamatukogu kirjandusvahetusega rahvusvahelises ulatuses: sel eesmärgil on loodud kontaktid 3800 asutuse ja organisatsiooniga 100 maal, mis aja jooksul üha laienevad.

Rahvusvaheline Vastupanuvõitlejate Föderatsioon, Poola RV Kunsti- ja Kultuuriministeerium ning Poola Kunstnike Liit korraldavad rahvusvahelise plakati võistluse faasimil üle võidu saavutamise 30. aastapäeva tähistamiseks.

Rahvusvaheline žüriil annab välja kolm peaaühinda (50 000, 40 000 ja 30 000 zloti) ning kaheksa auhinda à 10 000 zloti. Peale selle on asutused ja eraisikud pannud välja mitmeid eriauhindu.

Malelaudadel seisavad üheksa riigi lipukesed.

Siin on eksmaailmameister Boriss Spasski, kunagised pretendendid Paul Keres, David Bronstein, Mark Taimanov, Fridrik Olafsson, tippsuurmeister Vlastimil Hort (kes alles kavatseb pretendendiseisusse tõusta), «ainult» suurmeister William Lombardy (kes teine võib öelda, et on aidanud Fischerit MM-tiitlit võita?) ... Seda loetelu poleks ju tarvis, kõik, kes teada tahavad, teavad isegi. Ja ometi, kasulik on ilusat nimekirja uuesti vaadata.

Pool sajandit tagasi oli märksa lihtsam. Tõllal oli kõike suhteliselt vähe — suurmeisterid, raha, turniire. Kui kusa-gil midagi asjalikku käima pandi, lendasid maletuud nagu liblikad tulepoole. Iga korralik turniir tähendas, et esindatud oli 70–80 protsenti olemasolevast absoluutsest tippklassist. Nüüd on kõike rohkem — suurmeisterid, raha, turniire. Tõsi küll, suurmeister ei kattu enam alati suure meistriga. Ka ei maksa end Fischeri honoraridest pimes-tada lasta, paljudel teistel juhtudel võiksid summad märksa kobe-damad olla. (Möödunud aasta turniir number üks peeti Filipiinide pealinnas, sellesamas juba kurikuulsaks muutunud Manilas. Niiskuse kompensatsiooniks oli aasta kõige kõvem auhind, mis õige mitmekordselt — vaata, et kümnekordselt — ületas keskmise taseme. Siiski oli see 337,5 korda väiksem õhus rippuva «sajandi matši» võitjale lootatavast hüvi-tusest ...)

Olgu, heade võistluste arv aina kasvab ja varsti kisub sinnapoole, et korraldajatel on viisakate osavõtjate leidmine raskem kui osavõtjatel viisakate korraldajate leidmine. Seda kaalukamana mõjub algul toodud nimekiri. Meie rahvusvaheliste turniiride õnnestumise taga on Kerese autoriteet ja sidemed, samuti kõigi asjaomaste instantside püüdlused. Võib juba rääkida mingist traditsioonist, sellest, et Tallinn on maailma maleloobusele helendavate tähtedega peale kantud.

Kui neid ridu sai kirja pandud, oli mängida veel neli voo. «Sirbi» ilmumise päevaks on lugu päris lõpukorral

MALEKOMMENTAAR

TALLINN — MANILA — LILLEKÜLA

VALTER HEUER

ja arvatavasti ka edetabel veidi muutunud. Tulemuste teatavastegemise eest hoolitsevad operatiivsed informatsioonikanalid, esmajoones kiitustvääriv TV, kes malele koguni regulaarse erisaate pühendas. Siinkohal mõned üldised tähelepanekud, nagu see kena formuleering kõlab.

Kerese puhul tundub iga sõna ülarune. Statistiline keskmine väidab, et neljakümne ja viiekümne vahel tuleb hakata otsima sobivat hetke lavalt lahkimiseks. Olla Kerese praegustes aastates lava keskel, seda on suutnud ainult paar maletajat.

Neilt ootas meie publik ehk rohkemat. Aga Nei on viimasel ajal vähe mänginud ja isegi juba tema on jõudnud sürrasse ikka, millal mänguvormi tuleb hoida nagu silmatera. Publik ei ole vist täiesti rahul ka Kärneri ja Rõtovi punktidega. Üks tõsine mees ütles: «Näed, nõuavad, et lastagu oma mehi kaasa võistelda. Mis sellest tolku!» Mõistagi, kohalik maleklass praegu ei sära ega läigi, kuid läikimine eeldab kõige muu kõrval ka pidevat klantsimist.

Kärner ja Rõtov on mõlemad n.-ö. sündinud võitlejad, kes heidavad iseendale kõige vähem armu. Rõtov paistis turniiri algupoolel nagu käsist-jalust seotud olevat (võib-olla rõhus teadmine, et üks rahvusvahelise meistri pall juba olemas, et nüüd annab 6,5 punkti terve tiitli). Edasi läks paremini, aga siis oli hilja.

On kahte tüüpi maletajaid: ühed, kes leiavad «liigset», teised, kes «ette-nähtus» ilma jäävad. Jutumärgid on sellepärast, et see ainult näib nõnda-moodi: ilma põhjuseta ei kõverdata ka

males juuksekarvagi. Küll võib see põhjus maled vahel õige kaugel minna (seda lähemale inimesele endale tungida). Niisiis, Kärneri mäng sel turniiril äratas pealtvaatajate huvi, samuti nagu tekitas imestust või nõrdimust poolikute punktide pillamine, rõhutatud ülepin-gutamise.

Kahjuks ei saanud meile tulla Mih-hail Tal. Nüüd on mõnes voo-rus viike rohkem, kui see saalis istujatele meeldib. Viik, neetud viik, mille vastu on males algusest peale võideldud! Ent viigiprotsent turniiridel ei kahane, en-nem võtab juurde. Kõige vaimukam maletaja Tallinna lavalt pareeris: ega saalisistujadki oma tööpostil iga päev punalippe välja teeni. Jälle õige, ometi on õigust ka publikul, kes peab näge-ma, kuidas kõrgema järgu mees mada-lama järgu mehele seitsmendal käigul viiki pakub. Antud juhul võis selleks olla veenev isiklik motiiv, aga üldiselt on alust rääkida teatavast tendentsist. Nagu eespool öeldud, meistris-paberitega maletajate read järjest pikenevad, kõik ei ole enam tingimata fanaatikud, pal-jud on rahul ka varjulise kohaga päi-kese all. Iga turniiri hoiab ülal mõni suur meister, kellele need paberitega meistrid kontrastset tausta loovad ja oma kohalolekut niiviisi õigustavad.

Praegu otsitakse kõikevõimalikke pa-radokse, teatris näiteks vaataja para-doksi. Selle leiab ka turniirisaalist. Pealtvaataja januneb meeleärrituse jä-rele. Peen positsioonimäng oma varja-tud finessidega meeli ei ärrita. Anna kombinatsioone, kahinguid, ajahäda-tantse! Tore on aga asjaolu, et sealjuu-res vajab pealtvaataja ka kuulsat nime. Kui panna Poliitharidusmaja lavale

Eesti tšempionaat, oleks lõbu laialt, kuid kardan, et saal jääks hõredaks.

MM-matši ümber valitseb suhteline vaikus, ei oska küll midagi targemat öelda, et see on vaikus enne tormi. FIDE erakorraline kongress peetakse 17.–21. märtsini Amsterdamis läheduses asuvas Bergenis. Kas jääb mänguko-haks Manila? Kas rahuldatakse kõik Fi-scheri nõudmised? NSV Liidu kultuuri-atašee Hollandis avaldas protesti seoses sellega, et ameeriklaste taotlusel Manila suhtes polnud tšempioni enda allkirja. Siiski tundub, et suur Bobby on oma õnnistuse andnud, juba detsembris ole-vat Filipiinide malejuht tema juurde audientsile pääsenud. Ja kui mõelda, et tšempioniks oleku ajal on Fischer üld-se ainsana külastanud seda saareriiki, olnud sealse presidendi isiklik külaline, siis võib arvata, et asjad olid ammu käigus ... Just äsja avaldas ameerikla-ne otsest elumärki, valides matšiks oma maitsele vastava peakohtuniku.

Fischeri muud tingimused? Absurdne kemplemine, aga kes oskab ette näha, milleks see erakorraline kongress on võimeline. Muide, õige ilmekas on nen-de FIDE liikmete nimekiri, kes selle kongressi kokkukutsumist soovisid: Eu-roopast ainult Belgia, Rootsi, Norra, Taani, Soome, Wales, Guernsey saar, mõistagi Ühendriigid ja Filipiinid, siis Jaapan, Iraan, Tai, Singapur, Hongkong, Uus-Meremaa, Mehhiko, Kanada, Vene-tsuuela, Tšiili, Dominikaani Vabariik, Puertoriiko, Guatemala, Salvador, Ni-karaagua, Panama, Kostariika, Peruu, Inglise Neitsisaared, Ühendriikide Neit-sisaared, Jamaika, Bahama saared, Iis-rael. Nüüd olevat nende riikide arv ula-tumas küll juba üle neljakümne.

Manilast võib jälle koju tagasi pöö-rata. Rahvusvaheline turniir lõpeb pa-raku nagu kaunis nägemus. Jälle algab maleargipäev. Aga ei, eeskujul nakatab. Ka kohalikkude argipäeva võib kaunistada. Praegu juba teritavad meie kanged mehed piike, veevarustus- ja kanalisat-sioonitrustr (s. t. üksainus kollektiiv) teeb turniiri, kus lõõb kaasa peaaegu kogu meie eliit. Kahju, kui see kirgede möll publiku huviorbiidist kõrvale jääb!

JÄLLE KORD

VÕORSÕNAMAIL

See on tõsine küsimus, nimelt raskesti hääldatavate võõrsõnade asendamine heade, lühikeste ning suupäraste vastetega. Sellest on palju kõneldud.

Tooksin paar tsitaati. Ain Kaalep väidab (1971. a.): «Oleks hea, kui meie keeles oleksid oma vasted kõigile eriti üldiselt kasutatavale raskepärastele võõrsõnadele, samuti oleks hea, kui mõndagi tihti esinevat pikka ja kohmakat konstruktsiooni asendaks lühike tüvisõna.» Ants Roosnaallik kurdab (1974. a.): «Pildi meie ajalehekeele võõrsõnalembusest annab eaka vaimuerksa vabrikutöölise kaebus: kirjutistest ei saa enam ilma võõrsõnade leksikonita tuhkagi aru!»

Meie keelepraktika võib siiski anda küllalt näiteid võõrsõnade asendamise kohta. Meenutagem mõningaid: *produksioon* — *toodang*; *ignorant* — *nõme*; *ignoreerima* — *eirama*; *konstateerima* — *nentima*. Need on üpris mõnusad vasted.

1932. a. avaldas J. Aavik pika nimistu tülikaist võõrsõnadest, mis vajavad asendamist. Toon nendest terve hulga, mis ei ole seni saanud sobivat asemikku: *absurdne*, *brutaalne*, *imponerima*, *improviseerima*, *stimuleerima*, *šanss*, *šokeerima*.

Niisuguseid tülittegiid on muidugi rohkem. Lisan kolm susinasõna: *šarž*, *šaržeerima*, *šifreerima*. Ja veelgi, head vastet ootavad ka paljukasutatavad, ent raskesti hääldatavad sõnad *kvalifitseerima*, *praktiseerima*, *premeerima* (tasustama, autasustama ei ole sama), *profülaktika* (ärahoie kõlab nigelalt), *trafaretne*, *triumfeerima* jt.

Tihti peale unustatakse: verbi *eksisteerima* asendavad *olelema* ja *oletsema*; *kultiveerima* on sama mis *viljelema*; *pretensioon* on *taotlus*; *pretendeerima* on *nõudlema*, *taotlema*; *profaneerima* on *labastama*; *reaalne* on lihtsalt *tõeline* ja *tegelik*.

Olgu lõpuks tehtud Ema-keele Seltsile selline ettepanek: korraldada peatselt uus sõnavõistlus, mille üheks eesmärgiks oleks leida (s. t. võimalda) kümnele või tosinale tülikale võõrsõnale hea, lühike, ladus eestipärane vaste.

Eelmine sõnavõistlus oli ju edukas, isegi ülledukas. Võistluse head sõnad on kõigil suus. Miks mitte jätkata!

ENDEL VANNAS

AJAKIRJANIKE LIIDUS

26. veebruaril oli Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlke-sektsiooni sajas koosolek. Vaatluse alla võeti loodusteadus ja looduskaitse meie ajakirjanduses.

Jaani Eilart käsitles sellealases ettekandes põhimõtte-lisi probleeme ning sisulisi ja keelelisi küsimusi. Muu hulgas arutasid elavat huvi tema ettepanek võtta taas kasutusse sõna *oidu*: *oidu* teatud loodusliku veekogu tähenduses, täpsustades terminite *kõnd*, *kõnnumaa*, *puustumaa*, *jäätmamaa* jms. asjus, keeleminevikust ja -olevikust lähtuvad selgitused sõnade *kõrb* ja *laas* kohta jne.

Järgnenud arutelu puudutati mitmesuguseid loodusteaduse ja loodushoiu aspekte.

TRÜ õppejõud Ülo Matjus vaidleb vastu Veera Kõivverile, kes SV-s 20. 12. 74 väitis, et *Mikel Dufrenne* ei ole õigesti edasiantud prantsuse nimi. Ü. Matjus kirjutab: «Tuleb välja, et *Mikel Dufrenne* (1910), siimaani üks nimekam tänapäeva fenomenoloogilises esteetikas, ometi oma nime ei tea ning on kõik oma elupäevad väärnime all mööda saatnud. Usutavasti võtab end *Mikel Dufrenne* üks pidanu õienduse tänades vastu, ühtlasi andeks andes oma vanematele, kes suures poiss-lapseloomus «prantsuse allikad» unustasid... *Mikel Dufrenne* ei nimekuju on kirjasõnas lihtsamalt tarvitav ja levitanud ka «The Encyclopedia of Philosophy», 1. köide, New York—London 1967, «Grand Larousse», 4. köide, Paris 1961 ja «Brockhaus Enzyklopädie», 1. köide, Wiesbaden 1966.»

Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi Projektierimise, Tehnoloogia ja Kujunduse Instituudi teadus- ja tehnikasaavutuste uurimise osakonna juhataja R. Lauk ei ole nõus SV-s pakutud sõnaga *turvavöö*. Oma artiklis «Suupärane — see on subjektiivne» annab ta kõigepealt ülevaate auto ohutusrihmade konstruktsioonivariantidest ning nimetab praegu kõige tüüpilisemaks *vöö-* ja *diagonaalrihma* kombinatsiooni. Edasi leiab R. Lauk, et *turvavööga* ei saa nõustuda, sest «sõnal *vöö* on liiga konkreetne tähendus». Ta jätkab:

«Teisest küljest pole ohutusrihmad autos põhimõtteliselt uus nähtus, mille tarvis on äkki vaja kasutusele võtta sõna «*turv*». Kui tööpingi juures räägitakse *ohutus-*

Viljandlane E. Feldmann märkas «Loomingus» 1974, nr. 12, lk. 206 lauseid: «Ja mullikad ise, nad arutasid mitmesuguseid mõtteid ning mis seal salata — ka kaastunnet. Nende ambumine kostis nii inimlikult.» Ta küsib, kas poleks siin *ambumise* ehk *ammuga* laskmise asemel pidanud olema *ammumine*, ja kui see on nii, kas siis *ammumine* ikka saab olla inimlik.

Tallinlane K. Allik nägi jaanuari algul müürirehedel, et kontserdil esinevad laureaat B. Lehtlaan, kes sai teatavasti auhinnalise koha üleilidulistel lauluvõistlustel, ja *diplomand* J. Joala, kes samadel võistlustel diplomi pälvis. Kirja autor leiab: «Kui jätkata samas vaimus, võib saada huvitavaid tulelisi: *orden* ja sellele omanik *ordinaat*, *tiitel* ja selle kandja *titaan*, *preemia* ja selle saaja *preemjäär* jne. (Toim. märk. *Diplomand* on 'diplomitöö tegija' või 'diplomitöö kaitsja'.)

Toomas Havile on kätte satunud brošüürid majandusharidussüsteemi õppeprogrammidest «Sotsialism ja töö. Töötajatele» ning «Sotsialism ja töö. Kolhoosnikutele ja sovhoosistööliste» (mõlemad «Eesti Raamat», Tallinn 1975). Nagu näha, on nende jaotus, kellele programmid mõeldud, üpris kummaline: ühest küljest töötajad, teisest küljest (mittetöötavad?) kolhoosnikud ja sovhoositöölised. Esimeses brošüüris kõneldakse muu hulgas «toodangu pikaealisuse tõstmisest» (lk. 6), mis pole midagi muud kui *toote kasutusea pikendamine*, ja «ergutamise moraalsest vormidest» (lk. 11), mis on mõistagi *moraalse ergutamise stimuleerimise vormid*. Kas aga «inimestevaheline kõrge moraal» (lk. 15) on midagi muud kui *inimeste kõrge moraal*, seda ei oska öelda ka T. Havi. Teises brošüüris on säherdusi sõnakonstruktsioone nagu «Töö korraldamise analüüs

PRANTSUSE

NIMEDEST,

UUDISSÕNADEST

JA TERMINITEST

tehnikast ja vastavatest abinõudest, siis *ohutusrihmad* sõidukis on ainult üks sellealane tehniline lahendus.

Ka turvistikut võiks autos abi olla ja veelgi turvalisem oleks soomusautos. Tänapäeva ohutu auto loomisel mõeldakse enam sellele, kuidas avari korral puruneks auto nii (hästi), et sõitjad terveks jääksid, kui nad kasutavad riimu ja mõningaid teisi ohutusabinõusid.

Ohutusrihmad autodes on meil aktuaalne probleem. Kes lennukireisidega harjunud, sellele on loomulik stjuardessi nõue: «Palun, kinnitage riimad», «Пропну, застегните ремни!», «Fasten seat belt, please!»

SV-s 1974, nr. 35 nimetati *turvavööd* suupärasemaks kui *ohutusrihma*. See võib kõlada koolipoisiliku naljana, kuid tegelikult ei ole hoopiski suupärane paljudele Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi süsteemi töötajatele rääkida vaheldumisi *turbabriketist* ja *turvavööst*. Mõlemad nimetused seisaksid kõrvuti ministeeriumi toodangu nomenklatuuris,

pealegi lõõvad ohutusrihmade detailide tegemisel kaasa turbaettevõtted.

Kõike seda arvestades jääksime siiski *ohutusrihmade* kui sobivama ja küllalt suupärase juurde.

(Toim. märk. Nii mõneski toodangunomenklatuuris leidub kummalisi tootenimetus. *Ohutusrihmad* on aga täiesti korrektne termin ja Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi töötajail on vaba voli tarvitada ainult seda. Samal ajal ei saa keegi keelata ka uudissõna *turvavöö* kasutamist, nagu seda on väga tihti tehtudki. Muide inglise sõnale *belt*, mida eespool mainitud, annab J. Silveti sõnaraamat järgmised vasted: *vöö*; *vööt*; *rihm*.)

Mesindustehnik Ervin Vaher Ulvisti Kohtla-Järve rajoonis: «Loomulikult paljunenud mesilaspereid nimetatakse *sülemiperedeks*, sest nad on tekkinud sülemlemise teel. Mesiniku enda loodud mesilaspereid aga nimetatakse seniajani *kunstperedeks*. See termin esineb mesindusalases kirjanduses, seda õpetatakse mesinduskoolides, kasutatakse seminarides ja loengutel. Arvan, et õigem («kunstpere» on mesiniku tehtud) ja tänapäevasem on *tehispere*. Olen seda terminit rajooniülehtedes kasutanud ja soovitan teistelegi.»

Johannes Tünn reageerib õigusteadlase Mati Eisleri üleskutsule (SV 20. 12. 74) ja pakub termineid: *normharidusega isik* («normik») — inimene, kes lõpetas 1958. aastani 7 klassi või sealpeale on lõpetanud 8 klassi; *alanormharidusega isik* («alanormik») — inimene, kes ei lõpetanud 1958. aastani 7 klassi või kes sealpeale ei ole lõpetanud 8 klassi.

hävitamise» Kahjutasu tekitamine kalavarudele?! «Tuurlaste (p. o. tuurlaste) ja lõhelaste marja kogumise ning valmistamise eest nõutakse sisse kahjutasu. Vaat sellega peab kindlasti nõustuma, sest mis siis saaks, kui igamees hakkaks lõhemarja valmistama!

O. Taul Pärnust avaldab rahulolematust sel puhul, et kord mõeldakse teraviljasaaki tonnide, kord tsentnerite, kord koguni puudadega. «Mis oleks, kui me hakkaksime viljasaaki, kalasaaki jms. edaspidi mõõtma kindlas mõõtühikus, alati kas tonnides või tsentnerites? Lugejale oleks see kindlasti ülevaatalikum.»

Jaani Orm Tallinnast kirjutab:

«Kui trükises juhtub, et sõna *paraad* asemel on sõna *praad*, siis öeldakse kohe: trükiviga. Kui aga *biograafia* asemel esineb *bibliograafia*...? Siis peab küll arvestama, et kirjatüki autor ei tunne sõnade õiget tähendust.

Olgu toodud kolm näidet. «Kodumaas» nr. 48 (27. XI 74) retsensiooni «See kestev on!» lõpus räägitakse A. Sanga tõlgete *biograafiast*, kuid peab olema *bibliograafia*. «Kultuur ja Elu» nr. 11 m. a. mainib sõnumis «Kes? Kus? Millal?» kes-on-kes tüüpi *biograafilisi* (õige on: *biograafilisi*) leksikone. «Kodumaa» nr. 1 (1. I 75) kõneleb artiklis «Rohkem kui imelik raamat» Kanadas ilmunud raamatust «Vargamäe Anton», mille alapealkirjaks on: *biograafiline* jutustus (ilmselt: *biograafiline* jutustus). Kuidas on tekkinud säärane seeriaviisiline viperus?

Küsitlesin autoreid: nemad olevat kirjutanud õigesti. Vead tulnud masinkirjutaja, trükkiladuja või korrektori hooletusest.

Järeldus: rohkem hoolt ja ärksamat tähelepanu ligisarnaste võõrsõnade puhul!»

ETTEVAATUST,

TOORTÖLGE!

Ajakirjanduses ning kahjuks ka mõnede tehnikameeste kõnepruugis võib üsna tihti kohata vene keelest masinlikult ülevõetud termineid, nn. toortõlkeid.

Viimasel ajal on moodi läinud võõrsõna *korpus*, sisuliselt gemad omasõnad *hoone* ja *kere* kipuvad aga kõrvale jääma. Nii võis alles hiljuti lugeda töökoja tööstusliku (!) korpus ehitamisest (O 17. 01. 75), silmitseda briketi peakorpus fotot (E 25. 01. 75) ja kuulda raadios räägitavat autokorpus hooldamisest. Need on vaid üksikud näited, väärtarvitus on levinud palju laiemalt.

Teatavasti on oskuskeeles mitmetähenduslikkus kurjast. Sõnal *korpus* on aga «Võõrsõnade leksikoni» järgi koguni seitse eri tähendust. Jätkem talle ainult need viis, millel eesti keele vastet pole, ja ärgem tarvitagem *korpus* hoone ja kere tähenduses! Производственный корпус on tootmishoone, главный к. peahoone, автомобильный к. aga autokere.

Sõnad «inseneriehitus», «insenerikorpus», «insenerivõrgud» jms. kõlavad küll toredasti, kuid on kahjuks kõik toortõlged. Vene инженерный on avarama tähendusega kui eesti «inseneri-» ja on esmajoones «технический» sünonüüm. Seepärast sobib seda mõistet edasi anda kas täiend sõnaga *tehnik* (lühendatult *tehno-») või teinekord sisutäpsemaltki. Allpool mõned näited:*

инженерная геология ehitusgeoloogia

инженерные изыскания projektieelsed uurimistööd

инженерный корпус tehnotalituste hoone

инженерная психология tehno psühholoogia

инженерные сети tehno võrgud

инженерные сооружения rajatised

Head abilisid õige termini leidmisel on oskussõnastikud. Neisse võiksid sagedamini sisse vaadata ka tehnikamehed ise. Et suur tehnikasõnaraamat ja ehituse sõnaraamat pole paraku veel ilmunud, aitab ehitusterminoloogias esialgu hädast välja projekterimisorganisatsioonide terminoloogiakomissiooni koostatud kogumik «Projekteerimise oskussõnu» («Valgus», 1974).

Vältimaks toortõlkeid, tuleb neil, kes tarvitavad termineid sõnas ja kirjas, olla oskuskeele arenguga rohkem kursis.

MIKKEL KILK

Vastab Vidrik Vusselmann

Minult küsitakse, kas rääkis õigesti see sporditegelane, kes 13. veebruaril mainis raadios aina «Jõudi» tegevust, «Jõudi» liikmeid jne.

Vastan. Mina kui omal ajal endine aktiivne kehakultuurlane suhtun spordisisesse väga positiivselt. Mis puutub aga väljendusesse spordilühing «Jõudi» liikmed, siis see on korrektne ja koguni eesrindlik tarvitamisviis nagu näituseks ka lillikauplus «Aedi» ostjad või kohvik «Kadriorgi» külalised.

Eesti NSV-le anti üle NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ministrite Nõukogu, ÜAÜKN-i ja ÜLKNÜ Keskkomitee rändpunalipp

5. märtsil anti Eesti NSV-le üle NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ministrite Nõukogu, ÜAÜKN-i ja ÜLKNÜ Keskkomitee rändpunalipp.

Teade kodumaa kõrgest autasust äratas meie vabariigis töötajais suurt rõõmu ning on veelgi suurendanud nende poliitilist ja tööaktiivsust. Kõikjal laieneb sotsialistlik võistlus uute tööviiside saavutamiseks, selleks, et meie armastatud isamaa pidevalt tugevneks ja areneks.

...«Estonia» kontserdisaal oli tulvil inimesi. Lavasügavuses oli punasel taustal Vladimir Iljits Lenin bareljeef, saali ehtisid Lenini ja Rahvaste Sõpruse ordenid, millega meie vabariiki on autasustatud, lava kohal oli loosung «Viisaastakule meie jõud, kogemused ja tööd!».

Siia olid kogunenud tööstuse ja põllumajanduse esindajad, teadlased ja kultuuritegelased, EKP Keskkomitee liikmed, Eesti NSV Ülemnõukogu saadikud, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu ja ELKNU Keskkomitee liikmed ning partei-, nõukogude, ametiühingute ja komsomoliitlikud.

Prestiidumisi olid ÜAÜKN-i sekretär sm. V. Prohorov, kes oli saanud autasu üle andma, seltsimehed J. Käbin, A. Vader, V. Klauson, K. Lebedev, N. Johanson, O. Merimaa, V. Väljas, A. Purga ja L. Sišov, Eesti NSV Minist-

rite Nõukogu esimehe asetäitjad sm-d A. Green, G. Nellis, G. Tõnspöeg ja A. Vendelin ning teised.

Avakõne pidas EKP Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin.

Seejärel kõneles NLKP Keskkomitee liige, ÜAÜKN-i sekretär sm. V. Prohorov.

Koosolijate palavate kiiduavalduste saatel andis sm. V. Prohorov rändpunalipu üle. Lipu võtsid vastu EKP Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees sm. A. Vader, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees sm. V. Klauson, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu sekretär sm. J. Ulfak, ELKNU Keskkomitee esimene sekretär sm. I. Toome, Paide rajooni «9. Mai» kolhoosi esimees, sotsialistliku töö kangelane, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik sm. E. Lieberg, Viljandi sovhoosi

lõpsja, sotsialistliku töö kangelane sm. L. Peips, Tartu sovhoosi lõpsja, sotsialistliku töö kangelane sm. R. Kirjanen, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimene sekretär sm. V. Beekman ja Balti Soojuselektrijaama ehitusvalitsuse kompleksbrigadi brigadir, sotsialistliku töö kangelane sm. V. Grišanov.

Vastuskõnega esines EKP Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin.

Sõna võtsid veel Kohtla-Järve Ehitustrusti kompleksbrigadi juht, sotsialistliku töö kangelane sm. E. Tul, Tööpunalipu ordeniga M. I. Kalinini nim. Tallinna Elektrotehnika Tehase lihviija sm. N. Skvortsova, Rakvere rajooni Põdrangu sovhoosi brigadir, sotsialistliku töö kangelane sm. A. Kristmann ja partei Paide rajoonikomitee esimene sekretär sm. V. Roosmaa.

Partei Tallinna linnakomitee esimene sekretär sm. N. Johanson luges ette kirja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomiteele, mille pidulik koosolekul viibijad tormiliste kestvate kiiduavaldustega vastu võtsid.

Koosolek kuulutati lõppenuks. Orkester mängis NSV Liidu ja Eesti NSV hümnid.

Seejärel toimus pidupäevakontsert.

SUVENIIRIDE ÜLEVAATUS

joni esimees, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja Ü. Nõmm. Märjiti, et möödunud aastal toimunud neli ülevaatuset on aidanud parandada suveniiride kvaliteeti. Vabrik «Tekstiil», M. I. Kalinini nim. Elektrotehnikatehas, Tallinna Ehituskeraamikatehas, nahkgaalanteriivabrik «Linda» ja teised ettevõtted esitasid mitmeid uusi algupäraseid meeneid.

Ülevaatusel-nõupidamisel rõhutati, et vastuseks NLKP Keskkomitee otsusele «Rahvakunsti tööstusest» on tarvis pakuda laiemas valikus suveniire, mis vennisvabariikidele ja välismaale saavutavate turistide hulgas on väga nõutavad.

Nõupidamisest võttis osa EKP Keskkomitee osakonnajuhataja O. Utt.

(ETA)

XIV ARUANDENÄITUS

20. märtsini on J. Tombi nimelise Kultuuripalee näitusestendid järjekordselt fotomeeste päralt: on avatud Tallinna Fotoklubi XIV aruandenäitus. Ekspositsiooni kuuluvad 26 autori 102 tööd.

Züris andis must-valgetest fotodest esikoha H. Paalvilti «Portreele». Teise koha said A. Laurima «Õhtu» ja H. Leppiksoni «Seekord ilma tinata». Kolmanda koha vääriliseks tunnistati H. Arro «Kõrb», R. Kärreri «Tütarlapse portree» ja V. Taimre «Loodusmotiiv».

Züris märkis ära veel järgmised tööd: H. Arro «Akt», V. Salupuu «Päike ja udu», H. Paalvilti «Lehesadu», K. Suure «Portree» ja «Siluett» ning A. Kalamatsi «Igaüks ja uudishimu».

Värvusfotodest sai esikoha «Sild» ja kolmanda koha «Pulmaõõ unenägu», mõlema autor on Jüri Kristjuhan.

1974. aasta parimaks fotograafiks tunnistas züris Hans Arro.

Kõigil fotohuvilistel on laupäeval, 15. märtsil kell 11 võimalus osa võtta näituse arutelu, mille korraldab TFK kunstnõukogu.

KUNNAR ALLIKVEE

Möödunud kolmapäeval toimunud kolleegiumi koosolekul arutati Muuseumide ja Kultuurimälestiste Inspektsiooni muuseumide fondialast tööd. 1972. aastast peale, kui seda viimati kolleegiumil vaeti, on fondialase töö tase tervikuna meie muuseumides tõusnud. Eeskujulikena nimetati Etnograafiamuuseumi, Ajaloomuuseumi, Tallinna Linnamuuseumi, Vabaõhumuuseumi, Meremuuseumi ja Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi. Hästi on töötanud Loodusmuuseum, Spordimuuseum, Teatri- ja Muusikamuuseum, Rakvere, Pärnu ja Võru koduloomuuseum. Vaadeldud aja jooksul on muuseumide põhifond suurenenud 11%, ent mitmed muuseumid pidid hoidlaid ülekootamuse tõttu kogumist piirama. Teadusliku inventeerimise mõningane mahajäämus on tingitud töökohade nõrgast komplekteerimisest.

Kolleegium kinnitas heliloomingu ja kujutava ning tarbekunsti loominguliste tellimuste plaani alanud aastaks.

KUNSTIKROONIKA

13. märtsist kuni 13. aprillini on Tartu Kunstnike Majas ülevabariigilise akvarellinäitus.

*

3.—15. märtsini on Kunstisalongis Peeter Mudisti maalide näitus.

OLI JA ON

■ Neil päevil andis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees Artur Vader akadeemik professor Paul Aristele kätte Rahvaste Sõpruse ordeni. Autasu üleandmise juures viibisid Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ohiskonnateaduste Osakonna akadeemik-sekretär Juhan Kahk ning Keele ja Kirjanduse Instituudi direktor Endel Sõgel, kes akadeemikult südamluult õnnitlesid.

■ Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemetes Arendamise Eesti Ohing ning ühingu «NSVL—Rootsi» Eesti Osakond korraldasid Tallinnas ühingu «Rootsi—Nõukogude Liit» liidu 40. aastapäeva pühendatud õhtu. Selle avas Eesti sõprusühingu esimees J. Undusk. Ettekandega esines ühingu osakonna esimees, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimene sekretär V. Beekman.

■ Etendusasutuste üleliidulise sotsialistliku võistluse 1974. aasta teise poole tulemuste põhjal autasustati RAT «Estonia» kollektiivi NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee rändpunalipuga. Selle autasu pälvis RAT «Estonia» teistkordselt. Eesti NSV Riiklikule Filharmooniale määrati kolmas preemia.

■ Eesti nõukogude arheoloogiakoolkonna rajaja Eesti NSV TA akadeemiku Harri Moora 75. sünniaastapäeva puhul toimus 5. märtsil Eesti NSV TA Ohiskonnateaduste Osakonna üldkoosolek. Ettekandega esinesid Eesti NSV TA korrespondentliige A. Vassar ning õpetlase kolleegid ja õpilased. Majal Tallinnas Lenini puistele 15, kus akadeemik H. Moora elas oma viimastel aastatel, avati mälestustahvel. Siin kõneles H. Moora elust ja tegevusest Eesti NSV TA asepresident N. Aluma.

■ Emakeele Selts tähistas akadeemik Harri Moora 75. sünniaastapäeva Tartus. H. Moorast kui eetilise ajaloo ja eesti rahvakultuuri uurijast kõnelesid ajalookandidaadid Lembit Jaanits ja Ants Viies. Teemal «Substraatide kalanimetusi Läänemeres» rääkis akad. Paul Ariste.

■ Juhatuse koosolekul võeti Eesti NSV Arhitektide Liidu liikmeks RPI «Eesti Tööstusprojekti» vanemarhitektid Anu Rekkaru ja Maret Täaker.

■ EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi teadusliku nõukogu avalikul koosolekul kaitses väitekirja «Militaarsõjategevuse parteiline juhtimine aastail 1966—1970 (Eesti NSV parteilise alusel)» Tartu Riikliku Ülikooli NLKP ajaloo kateedri vanemõpetaja N. Ševtsuk. Väitekirja hinnati ajalookandidaadi teadusliku kraadi vääriliseks.

■ Kirjarahvast vestles vabariigilise rahvakirjanik Aadu Hint märtsi algul Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee töötajatega. Tapa klubis «Noorus» kohtus lugejatega Robert Vaidlo; Harku töötajate juures oli Mai Talvest, Pärnu kultuurimajas Uno Leies.

■ Jõgeva rajooni Torma koolis käis külas NSV Liidu rahvakunstnik sõjaveteran Kaarel Ird koos näitlejate Liina Orlova ja Tõnu Tepandiga. K. Ird meenutas Suure Isamaasõja võitlusteid. Pärast õpilaste kontserti laulis T. Tepandi, L. Orlova jutustas oma näitlejatööst. Neil päevil oli RAT «Vanemuise» peanäitejuht K. Ird Tartu Muusikakoolis, kus kuulati küllalises tagasisaadet kunstiansambli moodustumisest.

■ Tartu Noorte Autorite Koondise kahel viimasel koosolekul vaatles Rein Veidemann mullu ilmunud luuleraamatuid ja nende kohta kirjutatud arvustusi. Oma arvamusi ütlesid ka Valmar Adams, Hando Runnel, Jaak Põldmäe jt. Kriitikat teki ettekande Peeter Olesk. Mõlemat ettekannet oli jälgimas ka Kirjanike Liidu liikmeid ja rohkesti noori kirjandushuvilisi ülikoolist.

■ Õpetaja M. Maiste eestvõtmisel sai Pärnu-Jaagupi keskkoolis juba neljandat aastat teoks kodu-uurijate päev, mis seekord oli pühendatud fašistliku Saksamaa üle saavutatud võidu 30. aastapäevale. Teemakohaste ettekannetega esinesid õpilased S. Ots ja R. Poolen. Kodu-uurijate päevaks valmis õpilastel 28 tööd. Näpunäiteid edaspidiseks jagasid E. Maaring Eesti NSV TA kodu-uurimiskomisjonist, M. Ernesaks Eesti Riiklikust Vabaõhumuuseumist ja A. Muinaste Pärnu Rajoonidevahelisest Koduloomuuseumist. Paremaks tunnistatud ettekanded saadetakse ülevabariigilisele õpilaste kodu-uurijate konverentsile, mis peetakse 25.—27. aprillini Tallinnas.

■ Tartu meeskoor «Gaudeamus» ja Riia meeskoor «Absolventi» on 15 aastat esinenud küllalis- ja sõpruskontsertidega vaheldumisi Tartus ja Riias. Seekordset sõpruskontsertil TRÜ aulas esinesid koorid algul eraldi, teise poole aga sisustas kahe koori ühislaul. Juhatasid Valve Lepik, Dace Cirule ja Pauls Kvelde.

■ Eesti NSV Raamatusektsiooni Ohing TPI Raamatukogu algorganisatsioon alustas tegevust. 28. veebruaril esines raamatukogus Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Helene Johani ettekandega «Suhtumisviisid raamatukoguteeninduses». Ettekandele järgnes elav arutelu.

■ Rahvusvahelise naistepäeva ja naisteaasta tähistamiseks korraldas Eesti NSV Raamatukogude Nõukogu koos Riikliku Raamatukogude Inspektsiooniga Tallinna suuremate raamatukogude võrkpallivõistlused. Turniiri võitis Riikliku Teadusliku Meditsiinaramatukogu, järgnesid Tallinna Polütehnilise Instituudi ja Fr. R. Kreutzwaldi nim. Riikliku Raamatukogu naiskond.

■ Tartus peeti malematš RAT «Vanemuise» ja Riikliku Akadeemilise Meeskoori võistkondade vahel. 11:5 võidu päris «Vanemuine». Esimesel laul alistas Eesti NSV teeneline kunstnik Kaijo Räästas NSV Liidu rahvakunstniku Kaarel Irdi.

■ Balti liiduvabariikide ja Valgevene noorsoojakirjade ühise publitsistikavõistluse «Bellaad 75» tööde hindamiseks meie vabariigis moodustati züris koosseisus Jaak Kaarma, Voldemar Lindström, Tõnu Ots, Vello Pilt (züris esimees) ja Valve Raudnask. Tööde esitamise tähtaega pikendati 15. märtsini k. a.

RAT «ESTONIA»

Esmasp., 10. III kl. 19 «Poissmehed» (Vene Draamateater); teisip., 11. III kl. 19 «Neid ärevil» (Laevastiku Ohvitseride Majas); kolmap., 12. III kl. 19 «Neid ärevil» (Laevastiku Ohvitseride Majas); neljap., 13. III kl. 19 «Neid ärevil» (Laevastiku Ohvitseride Majas); laup., 15. III kl. 19 «Don Pasquale» (Politiikharidusmajas).

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 7. III kl. 19 «Pühajärv», kl. 19 «Popi ja Huhuu» (Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri etendus väikeses saalis); laup., 8. III kl. 12 «Popi ja Huhuu» (väikeses saalis. Reserveeritud); kl. 12 «Nukitsamees», kl. 19 «Rännuaastad»; pühap., 9. III kl. 12 «Nukitsamees», kl. 19 «Inimene ja inimene», kl. 19 «Popi ja Huhuu» (väikeses saalis); teisip., 11. III kl. 19 «Õhtusõök viiele» (noorsoole alla 16 a. keelatud); kl. 19 «Popi ja Huhuu» (väikeses saalis); kolmap., 12. III kl. 19 «Mees, naine ja kontsert»; neljap., 13. III kl. 19 «Kassimäng», kl. 19 «Külalised» (väikeses saalis); reedel, 14. III kl. 19 «Möödunud suvel Tšulimskis», kl. 19 «Popi ja Huhuu» (väikeses saalis. Reserveeritud); laup., 15. III kl. 19 «Mängi, pillimees!» (reserveeritud); kl. 19 «Külalised» (väikeses saalis); pühap., 16. III kl. 12 «Nukitsamees», kl. 19 «Tants aurukatla ümber», kl. 20 «Õhtusõök viiele» (Jõgeva kultuurimajas. Noorsoole alla 16 a. keelatud).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Teisip., 11. III kl. 20 «Oh armastus, sina kallid maagused mesi...» (Ranna sovhoosi klubis); kl. 20 «Sa ei tea, kui väärt mul on» (Tuhala kultuurimajas); kolmap., 12. III kl. 19 «Valetamise tarkus»; neljap., 13. III kl. 19 «Sa ei tea, kui väärt mul on»; kl. 20 «Oh armastus, sina kallid maagused mesi...» (Kella kultuurimajas); reedel, 14. III kl. 19 «Oh armastus, sina kallid maagused mesi...» (TPI aulas); pühap., 16. III kl. 18 «Sa ei tea, kui väärt mul on» (Mustvee kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 7. III kl. 19 «Kibel Kibel» (reserveeritud etendus); laup., 8. III kl. 12 ja kl. 19.30 «Kahekesi kiigel»; pühap., 9. III kl. 12 «Kassi maja», kl. 19.30 «Kahekesi kiigel»; kl. 20 «Hiirelõks» (Pärnu, kuurordi klubis); teisip., 11. III kl. 19.30 «Kibel Kibel», kl. 19.30 «Kahekesi kiigel» (Tartus, «Vanemuise» väikeses saalis); kolmap., 12. III kl. 19.30 «Luiskaja», kl. 19.30 «Kahekesi kiigel» (Tartus, «Vanemuise» väikeses saalis); neljap., 13. III kl. 19.30 «Kibel Kibel», kl. 20 «Kahekesi kiigel» (Mustvee kultuurimajas); reedel, 14. III kl. 19.30 «Õlejoosik» (esietendus); kl. 19.30 «Kahekesi kiigel» (Rakvere teatris); laup., 15. III kl. 19.30 «Õlejoosik»; pühap., 16. III kl. 19.30 «Õlejoosik».

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 7. III kl. 19 «Matsiprelli»; laup., 8. III kl. 19 «Hundi jaht»; pühap., 9. III kl. 19 «Armujook»; esmasp., 10. III kl. 19 «Vallutusretk» (ette nähtud esietendus); teisip., 11. III kl. 19 teatriklülastajate konverents; kolmap., 12. III kl. 19 «Imelugu»; neljap., 13. III kl. 19 balletiõhtu «Setse kaunitari», «Kirgastunud õõ», «Chopiniana»; reedel, 14. III kl. 19 «Fidelio»; laup., 15. III kl. 19 «Merineitsi»; pühap., 16. III kl. 12 «Külavahe laulud»; kl. 19 «Vallutusretk».

VAIKESSES MAJAS: pühap., 9. III kl. 12 «Me tahame tantsida», kl. 19 «Svejk läheb sõtta»; neljap., 13. III kl. 18 «Pilli-Tiidu»; laup., 15. III kl. 16 «Pilli-Tiidu»; pühap., 16. III kl. 12 «Jänes Kehkenpüks», kl. 18 «Vihma kallid nagu oavarrest».

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 8. III kl. 19.30 «Väikesed kirjud liblikad»; pühap., 9. III kl. 19.30 «Väikesed kirjud liblikad»; kl. 20 «Oli kord armastus...» (Adavere sovhoosi klubis); esmasp., 10. III kl. 14 «Valu» (Kuremaa sovhoostehnikumis); kl. 20 «Oli kord armastus...» (Jõgeva kultuurimajas); teisip., 11. III kl. 14 «Valu» (Jõgeva keskkoolis); kl. 20 «Oli kord armastus...» (Jõgeva raj. «Lembitu» kolh. klubis); neljap., 13. III kl. 19.30 «Tartuffe»; reedel, 14. III kl. 19.30 «Oli kord armastus...».

RAKVERE TEATER

Esmasp., 10. III kl. 19 «Kõiges on süüdi sardiinid» (RAT «Vanemuises»); kl. 20 «Tähtsul õõl» (Kohtla-Järve V. Kingissepa nim. kultuurimajas); teisip., 11. III kl. 19.30 «Kõiges on süüdi sardiinid» (Pärnu teatris); kolmap., 12. III kl. 19.30 «Tähtsul õõl», kl. 19.30 «Kõiges on süüdi sardiinid» (Pärnu teatris); laup., 15. III kl. 19.30 «Don Juan»; pühap., 16. III kl. 19.30 «Kõiges on süüdi sardiinid».

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 8. III kl. 12 ja kl. 15 «Elas kord jänku»; pühap., 9. III kl. 12 ja kl. 15 «Tähepoiss».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 8. III kl. 15 ja kl. 19.30 Jugo-slaavia estraadikunstnike kontsert Ljiljana Petrovići kaastegutsel; pühap., 9. III kl. 19.30 Eino Baskin 100. korda estraadikavas «Väike nali — suured mured»; esmasp., 10. III kl. 19.30 sonaate tšellole ja klaverile esitavad Valentin Feigin ja Igor Zukov; teisip., 11. III kl. 19.30 Ada Kuuseoksa klaveriõhtu; kolmap., 12. III kl. 19.30 konservatooriumi üliõpilaste kontsert; reedel, 14. III kl. 19.30 esineb USA pianist Paul Rutman; laup., 15. III kl. 19.30 esineb metsosopran Ilja Tiknuss.

Tänuavaldus

Siiras tänu kõigile, kes meenutasid minu 75. sünnipäeva.

Leo Kalmet

RALF RAUDBERG

Pärast rasket haigust lahkus 26. veebruaril meie hulgast Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Komitee juhatuses esimehe asetäitja Ralf Raudberg.

R. Raudberg sündis 2. novembril 1921 Tallinnas töölisperikonnas. Lõpetanud 1942. aastal sõjakooli, võitis ta ohvitserina osa Suurest Isamaasõjast. Alates 1944. aastast oli R. Raudberg Kommunistliku Partei liige.

Pärast demobiliseerimist 1946. aastal oli R. Raudberg palju aastaid seotud vabariigi ajakirjandusega. Ta oli kirjanduslik kaastööline «Noorte Hääle» toimetuses ja hiljem, olles lõpetanud Vabariikliku Parteikooli, «Noorte Hääle» osakonnajuhataja ja toimetaja asetäitja. 1951. aastal edutati R. Raudberg EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooni osakonna sektorijuhatajaks. Seejärel töötas ta «Rahva Hääle» toimetaja asetäitjana ning toimetas ühtlasi ka ajakirja «Pilt ja Sõna». Hea sulemehe ja organisatorina, ajakirjanike noore põlvkonna kasvatajana ja aktiivse ühiskondlasena pälvis ta kolleegide siira lugupidamist.

1968. aastal valiti R. Raudberg Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Komitee juhatuses esimehe asetäit-

jaks. Ta tegi suurt ja tänuväärset tööd Nõukogude Eesti majanduse ja kultuuri saavutuste tutvustamiseks väliseestlastele.

R. Raudbergi oli autasustatud Puna-tähe ordeniga ja mitme medaliga ning Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjadega.

Helge mälestus R. Raudbergist jääb meie südameisse.

GRUPP SELTSIMEHI

OTTOMAR ALAS

28. veebruaril suri 54. eluaastal ootamatult arhitekt Ottomar Alas.

Lahkunu sündis 16. veebruaril 1922. a. Tallinnas töölisperikonnas. Isamaasõja puhkedes algas tal teenistus Nõukogude armees, kust ta juba sõjajärgsel suunati teiste spordimeistrite hulgas Moskva kehakultuuriinstituuti. Pärast Tallinna vabastamist jätkas Ottomar Alas õpinguid Tallinna Polütehnilises Instituudis, mille lõpetas 1954. a. arhitektina, pühendades maaehitusele. Algul arhitektina, hiljem projekti peainsenerina töötas ta lõpuni «Eesti Maaehitusprojekti», andes oma parima meele kaasaegsete maa-äsitule kujundamisel, maaelamute ja ühiskondlike hoonete tüüpprojektide loomisel.

O. Alas oli tuntud ka hea tennisisti-na: ta tuli mitmekordseks NSV Liidu tšempioniks.

Oma pingerikka ja küllaltki sündmusrohke elu jooksul oli Ottomar Alas

alati rõõmsameelne ja heasüdamlik sõber ning seltsimees, noorematele heatahtlik ning abivalmis nõuandja. Sellisena püsib ta meie mälestustes jäädavalt.

KOLLEEGID

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensionilikka jõudmisega autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Tööveterani medaliga pensionäre Elmar Eisenit, Artur Flinki, Frans Ilvest, Natalia Kangrut, Herbert Kulmu, Boris Kulmanit, Heljo Millenit, Salomon Pevsnerit, Aino Ripust, Valter Rootsi, Voldemar Sauli, Taimi Seljamaad, Herman Talmret, Robert Tavast, Tõnu Tetre, Rosalia Toomi ja Kaarel Vihermäed Eesti NSV Riiklikust Televisiooni ja Raadio Komiteest, Marie-Ottile Ehalat, Erik Luitvat, Oskar Tammsaart, Erika-Marianne Tamret ja Alvine Tkatschenkot RPI «Eesti Tööstusprojekti» ning Alfred Aduskit, Hilda Himmat, Hans Kaunmat, Anna Lehte, Zinaida Lilvat, Herta Lindu, Mahvalda Nogot, Kristjan Pedemanni, Elfride Raidlat, Ingeri Raudveed, Veera Rämmlit, Valter Sibulat, Alfred Tättet, Heinrich Umelast, Eleonore Varmat ja Hermide Veiat trükikojast «Punane Täht».

● Kauaaegse viljaka lavategevuse eest ja seoses viiekümenda sünnipäevaga autasustati RAT «Vanemuise» so-

listi Eesti NSV teenelist kunstnikku Aino Seep-Breedet NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee aukirjaga.

● Viiekümenda sünnipäeva ja 25-aastase lavategevuse juubeli puhul anti RAT «Vanemuise» solistile Eesti NSV teenelisele kunstnikule Aino Seep-Breedele kauaaegse viljaka loominguise töö eest teatris Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Seltsmekümne viienda sünnipäeva puhul ja teenete eest eesti nõukogude teatrikunstis arendamisel anti lavastajale ja teatritrupidagoolile Leo Kalmetile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja sai kauaaegse laitmatu töö eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri vanemuurideleika-modelleerija Anna Denissova.

● Seoses viiekümenda sünnipäevaga pälvis kauaaegse eeskujuliku töö eest raamatukogus Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu rahvusbibliograafia osakonna pearaamatukoguhoidja Erna Langemets Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.

Kuuldemängude võistluselt

Suures Isamaasõjas fašismi üle saavutatud võidu 30. aastapäevale ja vabariigi 35. aastapäevale pühendatud kuuldemängude võistlusele saabus 73 tööd. Zürii koosseisus L. Soe (esimees), L. Mölder, M. Liidja, E. Mäemäe, T. Rinne, A. Laves, E. Treier, E. Vetemaa ja A. Maasik otsustas esimest preemiat mitte välja anda. Selle asemel moodustati juurde veel üks kolmas preemia.

II preemia said Hans Laansalu («Valge test kivist laev»), Inge Triikkel («Maailm eri värvides»), III preemia Olo Mets («Kolmekesi»), Inge Triikkel («Ainult mina

ja Mömmik»), Ene Hion («Jõhvikad õuntega») ja Reet Okas («Midagi Chopini muusika taolist»), ergutuspreemia aga Kalle Suuroja («EURV-6»), Leho Männiksoo («Seisukord nr. 13»), Rein Saluri («Mul kõik vanaviisi»), Raivo Rahusoo («Laviinide teel») ja Silvia Luksep («Et elada»). Zürii otsustas märkida ära järgmised tööd: «Ainult üks küsimus» («Seitsmeteist»), «Kõik on olnud kõigest» («Illusioon»), «Julgus elada» («Seiklus»), «Direktor» («Glebe»), «Oks kuue vastu» («Jaani»), «Vee all» («Marqus»), «Paljasjalgne mees» («Vahind-ra») ja «Juhtum heas perekonnas» («Noa»).

UUSI RAAMATUID

Villem Gross. TALVEPUHKUS.

Ühe naise ja ema saatusloo jutustamise kaudu käsitleb autor romaanis eetika-probleeme perekonnas ja meele ühiskonnas. Enesetunde, enesevääriskuse ja alanduse teema kujutamisel on näidatud veel mitmesuguseid suuremaid või väiksemaid argiseid traumeeringuid, mida tekitab inimesele teiste hoolimatus, mõtlematus, toorelt loobitud sõna. Kujundanud R. Kolk. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 160 lk. Hind 57 kop.

Mór Jókai. KULDAVÄÄRT MEES.

Mór Jókai ehk «Ungari Dumas» romaane tunneb kogu Euroopa. Ka Eesti oli ta tõlgitavamaid välisautorid, kelle teoste eestindust peamiselt saksa keele kaudu ilmus enam kui pooleaja ringis (kaasa arvatud «Kuldaväärt mees» E. Vilde tõlkes 1908. a. 1926. a.). Tema ulatuslik looming (umbes 120 teost), mille põhiosa moodustavad XIX saj. prantsuse romantismi laadis kirjutatud romaanid, on populaarne veel tänapäevalgi. Kõige realistlikum ja kogu Jókai loomingus oma inimese kujutuselt kriitiliselt rea-

listimile kõige lähemal seisev on romaan «Kuldaväärt mees» (1872). Oma põneva sündmustiku, erakordse kujutusvõime ning värvika ja erksa loodusestajaga esindab ta kõiki tema loominguga põhi-kvaliteete. Kõnesolevaga ilmub üks Jókai peateoseid eesti keeles esmakordselt otse ungari keelest tõlgituna. Raamat sarjast «Varamus». Tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Edvin Hiedel. Kunstiliselt kujundanud Heino Kersna. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 512 lk. Hind 99 kop.

Vsevolod Ivanov. NIIDERMAAD.

«Loomingu» Raamatukogu nr. 1/2 (893/894).

Vsevolod Ivanovi (1895–1963) peetakse õigustatult üheks noore nõukogude proosa rajajaks. Tema värvikat ja dramaatiliste konfliktidega jutuloomingut tunneb meie lugeja 1967. a. «Loomingu» Raamatukogus ilmunud valimiku «Kuidas sünnivad kurganid» kaudu. Nüüd lisanduvad neile jutud ja jutustused «Kõrkjad», «Smokotinini elu», «Rotid», «Jumal Matvei», «Emiiri Kuuetelstükmes Nauding», «Tark Omar» jt. Tõlkinud Maret Käbin ja Maiga Varik. Koostanud ja järelsõna kirjutanud Valeri Bezzubov. Aastakäigu kujundus on Jaan Klõseikolt. Kirjastus «Pe-rioodika». Trükitud 23 000 eks. 120 lk. Hind 20 kop.

Thornton Wilder. SAN LUIS REY SILD.

«Loomingu» Raamatukogu nr. 7/8 (899/900).

Kahekümnendad aastad olid hea lõike aastad ameerika kirjanduses. Lühikese ajaga kerkis esile enneolematult pikk rida silmapaistvalt isikupärase andega prosaiste, nagu William Faulkner, Ernest Hemingway, F. Scott Fitzgerald, John Dos Passos, Thornton Wilder, Thomas Wolfe, John Steinbeck jt. Neist oli ainehaardelt kõige erandlikum Wilder (sünd. 1897), üks esimesi, kes kahekümnendate aastate algupoolel võitis endale üheaegselt nii kriitikute kui ka lugejate tunnustuse. «San Luis Rey sild» sai Pulitzeri kirjanduspreemia

ja oli kahekümnendate aastate lõpu bestsellereid. Nagu enamikus Wilderi romaanides seisab ka «San Luis Rey sild» ladusalt, vahel isegi põnevalt arendatud luukirjanduslik süžee arvukate meel-terlikult väljajoonistatud peening kõrvaltegelastega mitme-plaanilise filosoofilise idee teenistuses, kõigis vaetakse kord muljates, kord pilades inimeseks olemise mõistatust. Inglise keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Enn Soosaar. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 24 000 eks. 96 lk. Hind 20 kop.

Jaan Kaplinski, Tiia Toomet. KUUH NEED VÄRVID.

Valik mudilastele ettelugemiseks mõeldud vabavärsilisi luuletusi sellest, kuidas unerullist villast ja nailonist und loigatakse, miks Meeli tündipotts ei ole tnt, vaid pu-

ha tündiplekid, jne. Pildid joonistanud Edgar Valter. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 40 lk. Hind 20 kop.

Offried Preussler. VÄIKE NÖID.

Nimeka Saksa FV lastekirjaniku muinasjutt väikest noiaast, kes alati head nõidus ning lõpuks suurtel ja pahadelt nõidadelt nõlvõimede üldse ära nõidus. Saksa keelest tõlkinud Vladimir Beek-

man. Illustreerinud Winnie Gebhardt-Gayler. Kaane kujundanud J. Nikkarinen. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 60 000 eks. 88 lk. Hind 19 kop.

ANNA KÄSI, SÖSARAKE.

Valimikus on toodud ümarmarguselt sada Nõukogude Liidu rahvaste rahvalaulu väikelastele. Koostanud ja tõlkinud Heijo Mänd. Pildid

joonistanud Ede Peebo. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. 104 lk. Hind 67 kop.

J. Parnov. PRONKSNAERATUS.

Vaevalt võib leida teist maad, mida veel praegugi ümbritseb nii läbitungimatu saladuskate, nagu seda on ligipääsmatu, Himaalaja mägedesse varjatud Tiibet. Peatükides «Elav jumal», «Kuru taga, teine ees ja Lhasa on nii kaugel», «Tee ohte täis, umbusk ent sajakordselt hirmsam» ning «Jumalate ja inimeste saladused» kirjeldab tuntud nõukogude ulmekirjanik J. Parnov burjaadi rahvusest maadeuurija Gambožab Tšobikovi hullulget reisi palverändurina Tiibetisse XX sajandi algul. Põneva süžee kõrval (kohtumised inglise ja Jaapani salakuulajatega, seiklused lumeinimese ning inimsõbraliku leopordiga jne.) tutvustatakse lugejat Tiibeti kultuuri, rafineeritud kunsti ja sajanidepikkuse ajalooaga. Vene keelest tõlkinud Jüri Pärni. Raamatu lisades on toodud sajanidte väitel Sise- ja Ida-Aasia inimeste elu mõjustanud «Teemantsuutra» (tõlk. Linnart Mäll) ja arva-

tavasti I sajandil Loode-Indias loodud «Onneliku maa suut-ra» (tõlk. Maret Kark). Redigeerinud, kommenteerinud, täiendanud ja eessõna «Saladusteta saladuslik Tiibet» kirjutanud Linnart Mäll. Kaane kujundanud Ants Säde. Kirjastus «Valgus». Trükitud 15 000 eks. 272 lk. Hind 66 kop.

INGLISE 18. SAJANDI RAAMATUKOGU FONDIDES.

Kõnesoleva kataloogiga alustab TRÜ Teaduslik Raamatukogu nende kunstiväär-tuste tutvustamist, mis on tal-letatud tema graafikakogusse 170 aasta jooksul. Esimene kataloog sisaldab XVIII sajandi tähtsamate inglise meistrite gravüüre. Illustreeritud 20 reproduktiooniga. Resümeeid vene ja inglise keeles. Koostanud T. Nurk. Kujundanud K. Põllu. Trükitud 1000 eks. 60 lk. Hind 39 kop.

GRAAFIKA TRO TEADUSLIKU

L. Brežnev. LENINLIKUL KURSIL. IV köide.

Neljas köide sisaldab NLKP Keskkomitee peasekretäri L. Brežnevi kõnesid, ettekandeid ja esinemisi aastatel 1972–1974. Need iseloomustavad meie partei ja rahva loova töö tulemust ühek-sandal viisaastakul, selle kol-mandal, otsustaval aastal, nendes esitatakse põhimõtte-lised seadused rahvamajanduse, kultuuri, töötajate hea-olu kasvu edasise arendami-se teedest ja meetoditest. Kunstiliselt kujundanud Hei-no Kersna. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 504 lk. Hind 97 kop.

L. Kanne. MAJANDUŠTE-GEVUSE ANALOOSI SÖLM-PUNKTE. Kaas: L. Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2500 eks. 80 lk. Hind 13 kop.

TEHNIKA PROGRESS JA LEIUNDUS.

Leiunduse probleeme paljuaspektiliselt käsitleva artiklikogumiku on koostanud õigusteaduse kand. H. Koitel. Autorid: H. Koitel, G. Melits, A. Jaansoo, A. Salu-mäe, J. Ostrat, L. Tivas. Kaane kujundanud R. Mägar. Venekeelse resümee. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 192 lk. Hind 54 kop.

PÖLLUMEHE TEATMIK 1975. Koostanud E. Mets. Kunstiliselt kujundanud D. Paalamäe. Kirjastus «Valgus». Trükitud 18 000 eks. 608 lk. Hind 1,37 rubl.

L. Tamm. EHITUSJONIS. Raamatus on esitatud ka-sutatavamad riiklikud stan-dardid ehitusjoniuste vormis-tamiseks ning selgitusi ja näiteid nende kohta. Kaane kujundanud M. Miin. Kirjas-tus «Valgus». Trükitud 5000 eks. 100 lk. Hind 53 kop.

ÕPILASTE KODU-UURI-MISLIKKE TÖID II.

Teine kogumik on koosta-tud 1972. ja 1973. aastal kor-raldatud vabariikliku õpilas-test kodu-uurijate konve-rentsi ettekannetest. Kogumi-kus toodud 16 ettekannet ja konverentside ettekannete üldioend annab ülevaate kon-verentsidel käsitatud teema-dest. Eesti NSV Laste Ekskur-siooni ja Turismi Keskmaja väljaanne. Trükitud 2000 eks. 154 lk. Hind 23 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 2.

Avaldab nähteringidele M. Sätrovi 3-vaatuselise üllolilaskomöödia ehitusmalevlas-test «Przevalski hobune» (tõlk. Rein Saluri), rahvatant-sijatele aga Kai Leete loodud eesti massitantsu «Laul röö-must» (Veljo Tormise muusi-ka). Lauluveergudel on an-tud ansamblitele S. Požlakovi «Laul heast inimesest», nais-ansamblitele G. Dimini «Riim-ids», J. Frenkeli «Kõik saab korda» ja V. Gamaleja «Kõik muutub paremaks», mees-ansamblitele P. Ajeodonitski «Rukkililled» ja H. Otsa «Vaat sedasi» (Vi laul tsüklist «Hiiu külapoiste laulud», sõ-nad U. Kreen) ning instru-mentaalsamblitele F. Mand-re «Suuskadele». Eesti NSV Rahvaloomingu Maja väljaan-ne. 64 lk. Hind 40 kop.

«KOSIMUSED JA VASTU-SED» nr. 4 (187).

Avamaterjalid on pühenda-tud rahvusvahelisele naiste-aastale. Edasi lelame vastu-sed küsimustele «Kes on lum-penproletariaat?», «Milline on VMN-i rahvusvaheline täht-sus?», «Mis on anneksioon?», «Kas geneetika edusammud ohustavad inimkonda?», ja «Mis on enamsoodustuse-re-šim?», ajalookand. H. Pala-metsa kõneluse teemal «Kui-das võita auditooriumi tähe-lepanu?», veerud «Sõna on arstil» jm. 48 lk. Hind 12 kop.

«POLOGRAFIST» nr. 4, 1974.

Avaldab veerge Eesti NSV Raamatusõprade Ühingu töö-maist, 1973. a. kaunimatest raamatutest, Tallinna Biblo-lektori tegevusest, meie raamatute trükkimisest naabrite juures, polügraafiaandisid meilt ja mujalt jne. Kirjastus «Valgus». 40 lk. Hind 15 kop.

«ARTIKLITE JA RETSEN-SIOONIDE KROONIKA» nr. 11.

November 1974. 192 lk. Hind 67 kop.

«OHISKONNATEADUSED»

IV. Oktoober-detsember 1974. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. 36 lk. Tasuta.

«PIKKER» nr. 4. Veebruar.

1975. 16 lk. Hind 20 kop.

«KINO» nr. 3.

Tutvustab A. Dovženko nim. stuudio mängufilmi «Häirekell», mis kujutab endast esimest osa triloojast «Legendarne Kovpak», Tšeh-hoslovakkia filmi sõjapäeva-dest «Ja tervitage pääsukesi» ning ekraaniteost «Bororo-hõmu saladus», gangsterifil-mi ja melodraama vahepeal-set kaheserialist India linä-teost «Kavalus ahnuse vastu» jm. 16 lk. Hind 7 kop.

ROMULUS TIITUS.

«AEG JA NAINE»

HUGO HIIBUS.

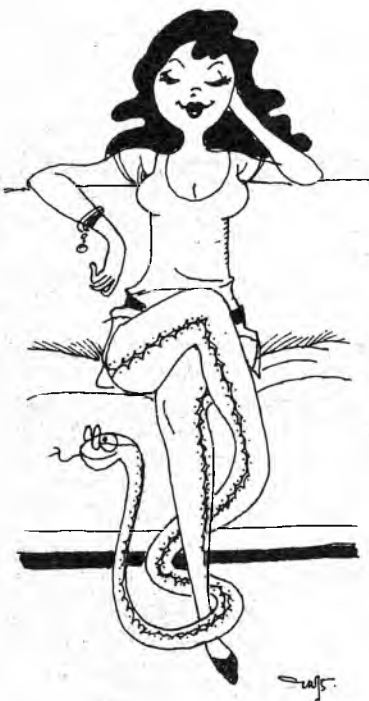
«... JA AEG»

AVO PAISTIK.

«NAINE»

«NAINE JA AEG»

EDGAR VALTER.

«NAINE JA...»

HEINRICH VALK.

«AEG»

Rahvusvahelise naisteaasta omapoolseks äramärkimiseks otsustasid mitmed meie kunstnikud korraldada vastava näituse teemal «Naine ja aeg». Nüüd on see avatud ja huvitava kokkusattumuse läbi just rahvusvahelise naistepäeva künnisel, mis omakorda rõhutab. Näituse avamisel viibisid seltsimehed

Hiibus, Paistik, Tiitus, Valk ja Valter, kes andsid väljapanekule kõrge hinnangu, kusjuures nende asjalik ja igati põhjendatud kriitika teosed täiesti maha tegi. Objektiivsema ülevaate saamiseks avaldab toimetus kõrvalseisja muljeid.

aeg nutta tohii! Jah, õnnelik võib olla naine, kelle hobiaid ja kutsetööd nii harmooniliselt ühte sulavad, — ja sääraseid naisi on meil palju.

Neid mõtteid on R. Tiitus suutnud veenvalt kunstikeelde üle kanda. Vähe on öelda «taies». See on lausa kunstiteos. Ja seda rõõmustavam, et kõnealune töö ei jää näituse üldpildis üksikuks.

Näiteks on Hugo Hiibus loonud meie kunstis kaua aega peaaegu puudunud ja seetõttu eriti vajaliku kaubandustöötaja kuju. Sellest õnneliku käega leitud portreest lausa tulvab asjaomast jõukuse- ja peremehetunnet, peenelt on kajastatud meie teeninduskultuuri tormilist kasvu (küünarnukkeide kõrgusleist). On meeldiv, et autor, keda tuntakse rohkem karikaturistina, on suutnud anda ka sotsiaalselt kaaluka teose. Viimane hinnang laieneb sisuliselt kõigile näitusest osavõtjatele.

Teatud eripära loomingulises laadis, mitte meetodis, iseloomustab Heinrich Valku ja Edgar Valteri sellele näitusele valminud töid. Küllap kõige täpsem on neid nimetada temaatilis-intellektuaalse suuna esindajateks. Selles laadis loodud kunstile on omane just karakteri varjatud tahkude avamine, kusjuures traditsioonilise laadi puhul avamisele määratud tahud tihti varju jäetakse. Harjumuspärase assotsiatsioonihela lõhkumisel tekib uus pingestus, loomulikult ka uus kvaliteet.

Niisugusele määratlusele vastab täielikult näituse üks meeldejäävamaid pilte E. Valterilt. Lihtne oleks olnud pilduda nii tavalise, diivani ees roomava mao jäädvustamisega. Ent jälgi, millelise intiimse usaldusliku vahekorra vaatajaga loob autor õppiva ja töötava naiskangelase (kui mitmenda juba sel näitusel!) liitmisega kompositsiooni! Meie sajandil paljuvaidelud inimese suhe loodusega, sealhulgas naisega, on leidnud kujutatavas kunstis seni nähtust adekvaatseima lahenduse.

Ka Heinrich Valk oskab vaatajat eelkõige sügavalt mõtlema panna. Kuhu läheb naine? Kuhu mood? Kumb ees? Kumb pisut tagapool? Probleeme on palju. Kas akti puudumine näitusel

«Naine ja aeg» näitab, et meie naistel pole aega tegevusetult ja katmatult käed rüpes lamada, või lihtsalt seda, et aeg on niisugune? Vastuse annab aeg.

Oleme ringiga jõudnud Avo Paistiku «Naiseni». On teoseid, mille ees seisad, ärevusest tumm, kirgastud ning tunned, kui mannetu on sõna. Ja kusagilt eemalt jõuab teadvusse rinda täitev aimus: «Inimene on selle teinud!» A. Paistiku lihtne, naise iidset vabadusiha peegeldav joonistus on vaieldamatult autori loomingulise biograafia ereda- maid monumente.

Näituse suurimaks kordaminekuks võib pidada, et kõik autorid endale võetud ülesande nii täitsid kui ka ületasid ja seda nii sisu kui ka vormi osas.

Kahjuks on aga samal näitusel välja pandud «teoseid», mille tegelik väärtus on vägagi kahtlane ja mis soodsat üldmuljet tublisti kahandavad.

Eelkõige kehtib see R. Tiituse väliselt pretensioonika, sisult tühja väljapaneku puhul. Oma paljulubava andega pillavalt ümber käies ei tea autor vist isegi, mida ta seekord öelda tahab.

Figuuril ülekoomatus kõlmoeldavate toimingutega ei lase keskenduda vaatajal ega võimalda kujutatava parimate omaduste realistlikku esiletõstmist teatud ühes tegevuslõigus (rollis). Nähtavasti peab jämekoomiline hilt (!) kangela tahtlismoraalsete omaduste rõhutamisega (ei kardal) päästma mis päästa annab. Paraku päästab see vaid vaataja kahtlustest, et võib-olla polegi tegemist kunstniku täieliku läbikukkumisega. Õnnetuseks ei ole asja vaadeldud viltulaskmised näitusel harvad erandid.

Mida näeme H. Hiibuse pildil? Pindade ja mahtude pingestatud reastus, hele- ja tumehalli äärmuseni rafineeritud vahekorrad, steriilsed sümbolid, rõhutatud dekoratiivsus... See kõik on ju ilus, aga mida on kunstnikul meile, oma vaatajaile, niisuguste vahenditega öelda?

Küsimus ei tähenda, et nende ridade autor eksperimenti üldse vajalikuks ei pea. Kogemused näitavad, et tervel eksperimendil on kindel koht tunnustatud kunsti-

meistritegi loomingus. Mis õigusega aga seab H. Hiibus kõigile vaatamiseks üles ilmselt ebaõnnestunud, vormiküsimustesse takerduva, oma varasematest töödest erineva eksperimendi? Vahest peab autor seda ise koguni seksperimentiks? Ei ole naljakas, sm. Hiibus! Ei ole ilus!

Ei kaunistat näitust ka asjatundmatus, millega on välja tulnud H. Valk. Ilmselt on kunstnikul olnud kavatsus kujutada noort neidu müüri ladumas. Tuleb tunnistada, et iseloomulik poos on põhijoontes tabatud. Aga edasi! Kas kunstnik tõesti pole kunagi ehitusel viibinud? Meile võõras, meile võõraid detaile rõhutav rõivakomplekt ja ohutus- tehnikat nõudeid ignoreeriv soeng on ju ilmselt mujalt pärit. Pealegi, kuhu on jäänud ladujale nii vajalik kellu?

Ühekülgne kipub olema E. Valteri naisekonseptatsioon. Rohketest aja sisustamise võimalustest on autor naisele reserveerinud vaid vaba aja. Mittemidagitegemise kultuse propageerimine on aga paratamatult viinud selleni, et tagaukse kaudu on teosesse pugunud poolalasti sürrealism.

Ka eksib A. Paistik, kes näib arvavat, et igasugune eemaldumine tegelikkuse tõepärasest kujutamistest ongi juba võitlus hüperrealismi vastu.

Näituse «Naine ja aeg» ebaõnnestumise üks põhjusi on kindlasti asjaolu, et autorid pole võtnud vaevaks teemaga pealiskaudseltki tutvuda, on näinud naist kiretult, kunstniku pilguga. Mõni ime siis, et ükski näitusele esitatud graafiline viigileht ei ole suutnud varjata kunstnike andetust ja küündimatus. Ja eriti kahju on sellest k. a.

TOOMAS KALL

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA

TOIMETUSE KOLLEEGIUM:

K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN ja D. VAA-RANDI.

E. LOBU

V. GROSS,

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 414-16; toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär — 467-03, kirjandusosakond — 424-84, kunstiosakond — 489-05, muusikaosakond — 433-11, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 430-05, teatriosa-kond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 98 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73. «Sirp ja vasar» («Серп и молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза пи-сателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстон-ской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 73. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. MB-01667 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 57 000.

Tell. nr. 706